

Kwaliteitsborging schoolexaminering voortgezet onderwijs

Sjerp van der Ploeg
Sanne Weijers

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	5
2	Aanleiding en vraagstelling	10
3	Aanpak	12
4	Schoolexamens en kwaliteit	16
5	Resultaten	19
6	Conclusies en reflectie	44
7	Bijlagen	50

1 Samenvatting

Aanleiding en vraagstelling

Eind juni 2018 werd bekend dat de Inspectie van het Onderwijs bij twee samenwerkende vmbo-scholen in Maastricht ernstige onregelmatigheden had geconstateerd bij de schoolexamens. Naar aanleiding daarvan is op initiatief van de VO-raad een externe commissie ingericht die een onafhankelijk advies uitbrengt over de wijze waarop de kwaliteit van de schoolexaminering (beter) geborgd kan worden. Oberon is gevraagd een geobjectieerd en landelijk representatief beeld op te stellen van de kwaliteitsborging van de schoolexaminering in het voortgezet onderwijs in de praktijk op basis van een nader onderzoek. Van dat onderzoek doen we in dit rapport verslag.

De opdrachtgever heeft aangegeven dat het onderzoek antwoord moet geven op de volgende hoofdvraag: *Hoe is het gesteld met de kwaliteitsborging van de schoolexaminering in het voortgezet onderwijs?*

Onderzoeks aanpak

Om zowel een representatief als een objectief beeld van de stand van zaken met betrekking tot de schoolexaminering te schetsen, hebben we een kwantitatieve en kwalitatieve aanpak gecombineerd. De opzet ziet er in vogelvlucht als volgt uit:

1. Deskresearch:
 - a) documentstudie (wet en regelgeving, PTA's en examenreglementen, checklists);
 - b) interviews met VO-raad, IvhO, Stichting Platforms VMBO, platform voor examensecretarissen (Plexs), LAKS en Ouders & Onderwijs.
2. Analyse van inhoud PTA's van (deel van) afdelingen/scholen uit steekproef van de enquête en casestudies.
3. Brede enquête onder besturen, directeuren, examensecretarissen en bovenbouwdocenten van een steekproef van ruim 300 vo-afdelingen.
4. Casestudies (door middel van schoolbezoeken) bij een selectie van 15 afdelingen: gesprekken met betrokken actoren (w.o. in ieder geval directie, examensecretaris, bovenbouwdocenten), bestudering documenten: zelfevaluatie schoolexaminering, examenreglement, PTA, e.d.

Op basis van de onderzoeksresultaten presenteren we in dit afsluitende hoofdstuk de conclusies. Centraal staat het beantwoorden van de hoofdvraag van dit onderzoek: *Hoe is het gesteld met de kwaliteitsborging van de schoolexaminering in het voortgezet onderwijs?*

Procesonderdelen en verantwoordelijkheidsverdeling

Het schoolexamenproces bestaat uit verschillende onderdelen waarbij verschillende betrokken actoren samenwerken. Het onderzoek laat zien dat afdelingen grote gelijkenis vertonen in hoe een en ander wordt vormgegeven.

- *docenten en de vaksecties* zijn vaak verantwoordelijk voor opstellen van PTA, constructie van de schoolexamens, afname van de schoolexamens, nakijken en beoordelen van de schoolexamens, evaluatie van schoolexamens op toetsniveau;

- *teamleiders/afdelingsleiders* hebben vaak een verantwoordelijkheid bij controle of PTA aan wettelijke eisen voldoet, communicatie over PTA en examenreglement naar docenten en naar leerlingen/ouders, toelating van kandidaten tot schoolexamen en toelating tot herkansingen, de evaluatie van schoolexamens op vakniveau;
- *examensecretarissen* zijn vaak verantwoordelijk voor het opstellen van het examenreglement, controle of examenreglement en PTA aan wettelijke eisen voldoen, communicatie over PTA en examenreglement naar docenten en naar leerlingen/ouders, toelating van kandidaten tot schoolexamen en toelating tot herkansingen, afname van het schoolexamen, registratie van schoolexamenresultaten in BRON;
- *de directie* is vaak verantwoordelijk voor opstellen van het examenreglement, controle of examenreglement en PTA aan wettelijke eisen voldoen, toelating van kandidaten tot schoolexamen en toelating tot herkansingen, nemen van maatregelen bij onregelmatigheden, de evaluatie van schoolexamens op schoolniveau;
- *de administratie* is veelal (mede)verantwoordelijk voor de registratie van de schoolexamenresultaten in de administratiesystemen;
- *mentoren en externe partijen* zijn nauwelijks voor specifieke taken verantwoordelijk.

De examensecretaris speelt een centrale rol in het schoolexamenproces. Hij of zij is niet alleen verantwoordelijk voor diverse onderdelen maar is meestal ook betrokken bij de uitvoering van die taken. Over de taak- en verantwoordelijkheidsverdeling hebben betrokken actoren in grote lijnen hetzelfde beeld. Een uitzondering vormen de besturen die zelf op een aantal onderdelen aangeven verantwoordelijk te zijn, terwijl volgens examensecretarissen en directies die verantwoordelijkheden lager zijn belegd. De verantwoordelijkheidsverdeling is op slechts een klein deel van de scholen voor alle functies vastgelegd. Desondanks blijken betrokkenen redelijk goed op de hoogte.

Drie perspectieven op kwaliteit

Dit onderzoek laat zien dat er in de praktijk drie verschillende perspectieven op kwaliteit van schoolexaminering te onderscheiden zijn: procesmatig, vakinhoudelijk en conceptueel.

1. Procesmatige kwaliteit

In de eerste plaats heeft kwaliteit procedurele aspecten, bijvoorbeeld in termen van naleving van wet- en regelgeving en/of schoolspecifieke voorschriften, naleven van afspraken die worden gemaakt over wat te doen bij afwezigheid van kandidaten, inhalen, herkansen etc. Dat kunnen we aanduiden als *procesmatige* kwaliteit. Centraal staat daarin de vraag of de schoolexaminering plaatsvindt binnen opgelegde of afgesproken kaders.

2. Vakinhoudelijke kwaliteit

Het onderzoek laat in de tweede plaats zien dat kwaliteit van schoolexaminering inhoudelijke aspecten kent. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om de mate waarin schoolexamens op inhoud goed de examenstof afdekken, de mate waarin de correctie en beoordeling is uitgedacht en onderbouwd, hoe ze toetstechnisch in elkaar steken, hoe ze leerlingen uitdagen/uitnodigen tot maximaal presteren. Dat duiden we aan als *vakinhoudelijke* kwaliteit. Daarbij staat de vraag centraal in welke mate de schoolexaminering kennis en vaardigheden van leerlingen op de juiste manier (volgens professionele normen) in kaart brengt.

3. Conceptuele kwaliteit

In de derde plaats blijkt uit de resultaten dat kwaliteit van schoolexaminering ook nog een meer overkoepelend perspectief heeft. Daarbij gaat het om de visie die betrokkenen hebben over wat het schoolexamen is, bijvoorbeeld een opstap naar het centraal examen, een middel om de onderwijskundige visie van de school in het eindexamen een plek te geven, een prikkel om leerlingen extra te motiveren voor hun eindexamenvakken. Dat duiden we aan als *conceptuele* kwaliteit. Hier staat de vraag centraal wat het doel van schoolexaminering eigenlijk is.

Het onderzoek laat zien dat deze perspectieven deels los van elkaar staan maar ook deels met elkaar zijn verbonden. Een bepaalde visie op schoolexaminering (motiveren van leerlingen) kan bijvoorbeeld leiden tot veel toetsmomenten waardoor de kwaliteitsborging in termen van proces lastiger is. Ook zien we scholen die voornamelijk kiezen voor beheersbare processen (een beperkt aantal vaste momenten in een schooljaar met uniforme toetswijze). Daardoor blijft hun concept van het schoolexamen sterk binnen de kaders van het centraal examen.

Borging van procesmatige kwaliteit

- Examensecretaris en directie controleren verticaal

De borging van de procesmatige kwaliteit van schoolexaminering is in de schoolorganisatie veelal belegd bij de examensecretaris en directie. Dat gebeurt dan vaak in de vorm van verticale controle (controle op bijvoorbeeld de door docenten aangeleverde PTA's op compleetheid, vermelding van de wegingsfactor, aanwijzingen voor afname van toetsen in schoolexamenweken e.d.).

- PTA's en examenreglementen lijken in orde

De procesmatige kwaliteit wordt geborgd via PTA, examenreglement en schooleigen voorschriften rondom schoolexamens. De PTA's en examenreglementen van de vijftien cases die we in het kader van dit onderzoek hebben bestudeerd laten zien dat deze afdelingen in grote lijnen voldoen aan de wettelijke eisen die daaraan gesteld worden.

- Controle op 'gaten' in PTA

Verticale controle op uitvoering van het PTA vindt voornamelijk plaats door de controle van het administratiesysteem. Wanneer daar cijfers/uitslagen missen of lage signaalwaarden zijn toegekend, is dat een indicatie dat de uitvoering daar nog niet op orde is.

- Schoolexamenweken zijn standaard

De schooleigen voorschriften hebben vooral betrekking op zaken als de afname van schoolexamens die in centraal georganiseerde schoolexamenweken worden afgenomen. Dat gebeurt op nagenoeg alle afdelingen en daarbij gelden voorschriften voor docenten over bijvoorbeeld moment van aanlevering van toetsen bij de examensecretaris, afspraken over surveilleren, afspraken over doorlooptijd beoordeling, vastleggen van beoordeling, scores van leerlingen die een toets hebben gemist, e.d. Schooleigen voorschriften hebben vooral betrekking op procesmatige kwaliteit en niet op bijvoorbeeld de borging van de inhoudelijke kwaliteit van toetsen.

- Extra toetsonderdelen bemoeilijken kwaliteitsborging

Naast vaste schoolexamenweken werkt een deel van de afdelingen met extra toetsonderdelen die binnen het schoolexamen vallen en dus ook in PTA zijn vermeld. Die onderdelen (bijvoorbeeld

schriftelijke overhoringen of huiswerk) variëren tussen en binnen afdelingen en daarop is (met uitzondering van controle van leerlingen die toetsuitslagen missen) nauwelijks sprake van horizontale en verticale controle. Relatief grote variatie en beperkte standaardisatie van schoolexamenonderdelen die buiten vaste se-weken vallen, bemoeilijken die procesmatige kwaliteitsborging.

- Systematische evaluatie van schoolexamens ontbreekt

Procesmatige kwaliteitsborging via systematische evaluatie en bijvoorbeeld een PDCA-cyclus komt nauwelijks voor. Verbeteringen in het proces vinden zeker plaats maar dat lijkt eerder het resultaat van ad hoc aanpassing naar aanleiding van problemen. Het onderzoek laat zien dat dat voor verreweg de grootste groep scholen voldoende is voor borging van de proceskwaliteit. De enquête en casestudies laten zien dat er desondanks risico's overblijven, bijvoorbeeld rondom het werken conform PTA en reglement of afname van examens. Enkele afdelingen lopen op dit onderdeel grote risico's afgaande op de onvoldoendes die meerdere respondenten onafhankelijk van elkaar uitdelen voor de kwaliteitsborging.

Borging van vakinhoudelijke kwaliteit

- Vakinhoud wordt alleen horizontaal gecontroleerd

De borging van de vakinhoudelijke kwaliteit van de schoolexamens blijkt bovenal de taak en verantwoordelijkheid van docenten en vaksecties. Dat gebeurt voornamelijk in de vorm van horizontale controle waarbij collega's binnen vaksecties in gezamenlijkheid PTA's opstellen en onderling de constructie van schoolexamens ter hand nemen en de beoordelingsnormen bepalen. Dat is vooral een proces binnen de secties en veel minder tussen de secties. De indruk is dat docenten binnen vaksecties elkaar eenvoudig kunnen aanspreken op het niet handelen volgens voorschriften of interpretatieverschillen. Tussen vaksecties ligt dit ingewikkelder vanwege verschillen in de rol van het schoolexamen, minder zicht op elkaars werkwijzen e.d. Schooleigen voorschriften hebben nauwelijks betrekking op de inhoudelijke kwaliteit van schoolexamens. Wel blijken dit punt de betrokken actoren juist de meeste risico's te zien. Verticale controle op bijvoorbeeld een correcte dekking van de verplichte se-onderdelen ontbreekt op alle vijftien afdelingen uit de casestudies.

- Evaluatie vindt alleen op resultaatniveau plaats

Nakijken en beoordelen van schoolexamens gebeurt door de individuele docenten op basis van het (meestal gezamenlijk afgesproken) beoordelingskader. Tweede correcties zijn een zeldzaamheid (zelfs niet steekproefsgewijs). Vergelijking tussen parallelklassen van de uitkomsten komt vaak voor. Op hoger niveau vindt systematische evaluatie op resultaten eigenlijk overal plaats. Cijfers van schoolexamen en centraal examen zijn een belangrijk onderwerp van gesprek binnen vaksecties en tussen vaksecties en directie. Afwijkende cijfers ten opzichte van andere afdelingen, collega's, vakken zijn aanleiding voor het nadenken over verklaringen daarvoor (afwijkende leerlingpopulatie, zwaarte schoolexamens, kwaliteit onderwijs e.d.) en kunnen reden zijn voor eventuele aanpassingen (in normering examenonderdelen, in weging van toestonderdelen en in het curriculum).

- Kwaliteitsborging ook bij kleine secties

Betrokken actoren (directie, examensecretaris en docenten) zijn zich bewust van het gevaar van kleine secties waarin een docent alleen moet opereren in het proces van schoolexaminering. In de regel wordt hiervoor een oplossing gezocht binnen (bijvoorbeeld onderbouwdocent van dat vak als sparring partner) of buiten de afdeling (een collega docent van een andere afdeling onder hetzelfde bestuur).

Borging van conceptuele kwaliteit

- Schoolexamen als oefening voor het centraal examen

In de loop van de tijd is voor belangrijk deel van de algemene vakken (talen en vakken zonder centraal examen uitgezonderd) het schoolexamen in de eerste plaats een voorbereiding op het centraal examen geworden. Een groot deel van de schoolexamens (en met name onderdelen die meer lesstof bevatten, langer duren en zwaarder wegen) worden afgenomen in vooraf geplande se-weken. Daarin wordt geoefend met procedures van het centraal examen. De focus van scholen op de hoogte van centrale eindexamencijfers en op beperkte verschillen tussen school- en centrale eindexamencijfers maken dat scholen beperkt gebruik maken van de vrijheid die het schoolexamen biedt. Aan de andere functies van het schoolexamen, zoals het examineren van schoolspecifieke lesstof of vaardigheden, het toetsen van inhoud die niet op centraal examen aan bod komt of het spreiden van het examen over een langere periode, hechten betrokkenen minder belang.

- Geen duidelijke visie op schoolexaminering

Het ligt voor de hand de borging van de conceptuele kwaliteit van de schoolexamens tot de verantwoordelijkheid van directies te rekenen. Een uitgesproken, vastgelegde en intern gedeelde visie op het schoolexamen hebben we echter niet of nauwelijks aangetroffen in het onderzoek. Het lijkt er eerder op dat er een min of meer onuitgesproken visie op schoolexaminering dominant is. Schoolbeleid ten aanzien van (school)examinering (buiten wat er in PTA en examenreglement staat) is nauwelijks echt vastgelegd op scholen en lijkt het niet een regelmatig onderwerp van gesprek binnen schoolteams. Reflectie op hoe het schoolexamen op school uitwerkt, waarvoor het is bedoeld, waarom het op de huidige manier is ingericht, e.d. ontbreekt. Schoolbeleid rondom schoolexamens richt zich vooral op procedurele kwaliteit maar niet op dergelijke fundamentele vragen. Mogelijk heeft het ontbreken van een uitgesproken en vastgelegde visie over een school het schoolexamen ziet ook bijgedragen aan de bovengenoemde inrichting die het nu (meer onbedoeld) lijkt te hebben gekregen.

2 Aanleiding en vraagstelling

Eind juni 2018 werd bekend dat de Inspectie van het Onderwijs bij twee samenwerkende vmbo-scholen in Maastricht ernstige onregelmatigheden had geconstateerd bij de schoolexamens. De handelswijze van de scholen heeft alle eindexamenkandidaten gedupeerd omdat diverse onderdelen van het schoolexamen onjuist of onvolledig waren afgerond.

Naar aanleiding van de onregelmatigheden bij VMBO Maastricht en in het belang van de maatschappelijke waarde van het vo-diploma is op initiatief van de VO-raad een externe commissie ingericht die een onafhankelijk advies uitbrengt over de wijze waarop de kwaliteit van de schoolexaminering (beter) geborgd kan worden¹. Om dat advies te kunnen opstellen heeft de commissie Oberon gevraagd een geobjectiveerd en landelijk representatief beeld op te stellen van de kwaliteitsborging van de schoolexaminering in het voortgezet onderwijs in de praktijk op basis van een nader onderzoek. Van dat onderzoek doen we in dit rapport verslag.

De opdrachtgever heeft aangegeven dat het onderzoek antwoord moet geven op de volgende hoofdvraag: *Hoe is het gesteld met de kwaliteitsborging van de schoolexaminering in het voortgezet onderwijs?* Daarbij hebben we de volgende deelvragen geherformuleerd.

1. Welk **schoolbeleid** met betrekking tot de schoolexamens wordt gehanteerd?
 - a. Hebben betrokkenen op scholen een visie op (school)examinering en hoe stuurt deze visie de praktijk van (school)examinering?
 - b. Wat zijn de centrale elementen in het schoolbeleid met betrekking tot schoolexaminering (bijv. organisatie, totstandkoming inhoud examens, inhoudelijke kwaliteit examens, naleving wet- en regelgeving, evaluatie- en verbeterprocessen)?
 - c. In welke mate spelen kennis van wettelijke kaders en richtlijnen, ruimte voor inrichting, draagvlak voor regels en voorschriften en ervaren knelpunten een rol in schoolbeleid?
 - d. In welke mate spelen ervaren controle wet- en regelgeving vanuit Inspectie van het Onderwijs, sancties handhavingsaspecten van wet- en regelgeving een rol in schoolbeleid?
 - e. Is het schoolbeleid rondom toetsing en examinering zodanig ingericht dat de schoolexaminering aan de wet- en regelgeving voldoet en in hoeverre het is gericht op 'leren' en verbeteren?
2. Hoe worden de schoolexamens op scholen **georganiseerd**?
 - a. Welke processen binnen schoolexaminering worden onderscheiden (bijvoorbeeld bijhouden beleidswijzigingen en gevolgen daarvan voor schoolexaminering (invoering domeinen in vmbo), aanpassingen opstellen en updaten PTA, constructie examens, afname, beoordeling, administratieve verwerking in leerlingvolgsysteem en BRON, e.d.)?
 - b. Welke actoren zijn bij de schoolexamens betrokken (bijvoorbeeld directie, examensecretaris, docenten, administratie) en welke taken en verantwoordelijkheden hebben zij binnen bovengenoemde processen?

¹ De externe commissie bestaat uit drie leden en wordt geleid door mevr. G. ten Dam (UvA). De andere leden zijn dhr. A. Béguin (Cito) en mevr. S. Waslander (TIAS). De secretaris van de commissie is dhr. M. van Leeuwen (Twynstra Gudde).

- c. Corresponderen afspraken over verantwoordelijkheden met de verantwoordelijkheden zoals vastgelegd in wet- en regelgeving (geldt voor bevoegd gezag, directie en examensecretaris)?
 - d. Zijn deze taken en verantwoordelijken vastgelegd?
 - e. Zijn de betrokken op de hoogte van hun taken en verantwoordelijkheden?
 - f. Hoe wordt invulling gegeven aan kwaliteitsborging van schoolexaminering op schoolniveau, bijvoorbeeld via systeem checks en balances, PDCA-cyclus?
 - g. Is de organisatie van de schoolexaminering ingericht op het ondersteunen van zowel schoolbeleid als uitvoering van de schoolexaminering en vertoont het systeem voldoende veerkracht (resilience) om bij onregelmatigheden (fouten, fraude, e.d.) zich te kunnen herstellen?
 - h. Welke ontwikkeling heeft de organisatie van de schoolexaminering op de scholen de afgelopen jaren doorgemaakt en welke aandachtspunten zien betrokkenen voor de toekomst?
3. Hoe ziet de **uitvoeringspraktijk** van de schoolexaminering op scholen eruit?
- a. Voor welke onderdelen van het proces van schoolexaminering hanteert de school eigen voorschriften, bijvoorbeeld PTA en examenreglement, maar eventueel ook voor het opstellen van examens, inhoudelijke collegiale toets van examens, toetsvorm, beoordeling e.d.?
 - b. Hoe vertalen scholen de wettelijke kaders in de praktijk naar het PTA en is dat zoals bedoeld?
 - c. Zijn de door de scholen gehanteerde kaders, reglementen en procedures adequaat om de kwaliteit van de schoolexaminering te kunnen borgen?
 - d. In welke mate spelen kennis van schooleigen voorschriften, draagvlak voorschriften, eventuele knelpunten, aanspreekcultuur een rol in de uitvoeringspraktijk?
 - e. In welke mate spelen controle uitvoering PTA, intern toezicht, eventuele sancties een rol in de uitvoeringspraktijk?
 - f. Sluit de uitvoeringspraktijk van de schoolexaminering aan bij de externe en interne regels en procedures en, in hoeverre wordt er geleerd van de praktijk en vindt er verbetering plaats?

3 Aanpak

3.1 Inleiding

Om zowel een representatief als een objectief beeld van de stand van zaken met betrekking tot de schoolexaminering te schetsen, hebben we een kwantitatieve en kwalitatieve aanpak gecombineerd. De totale opzet ziet er in vogelvlucht als volgt uit:

5. Deskresearch:
 - a. documentstudie (wet en regelgeving, PTA's en examenreglementen, checklists);
 - b. interviews met VO-raad, IvHO, Stichting Platforms VMBO, platform voor examensecretarissen (Plexs), LAKS en Ouders & Onderwijs.
6. Analyse van inhoud PTA's van (deel van) afdelingen/scholen uit steekproef van de enquête en casestudies.
7. Brede enquête onder diverse actoren bij een steekproef van 300 vo-afdelingen: bestuur, directie, examensecretaris, docenten bovenbouw.
8. Casestudies (bezoeken) bij selectie van 15 afdelingen: gesprekken met betrokken actoren (w.o. in ieder geval directie, examensecretaris, bovenbouwdocenten), documenten: zelfevaluatie schoolexaminering, notulen bestuur, MR, PTA, examenreglement, e.d.

3.2 Deskresearch

Documentstudie

Om de verschillende onderzoeksactiviteiten goed uit te kunnen werken, zijn we gestart met een documentstudie. Hierin hebben we de wet- en regelgeving omtrent het schoolexamen (WVO, Examenbesluit, Regeling Examenprogramma) bestudeerd, maar ook aanvullende documenten waaronder het zelfevaluatie-instrument schoolexaminering, de checklist PTA en Examenreglement, SLO-uitgaven over schoolexamens, uitgaven van Stichting Platforms VMBO over (school)examinering en de kwaliteitscyclus schoolexaminering en meer algemene literatuur over kwaliteit van toetsing.

Interviews met relevante partijen

Naast de documentstudie hebben verkennende interviews gehouden met verschillende relevante partijen om inzicht te krijgen in mogelijke knelpunten in de kwaliteitsborging van de schoolexaminering op dit moment. We hebben gesproken met vertegenwoordigers van:

- de VO-raad;
- het platform van examensecretarissen (PLEXS);
- Stichting Platform VMBO;
- LAKS;
- Ouders&Onderwijs;
- de Inspectie van het Onderwijs.

3.3 Exploratieve analyse inhoud PTA's

Om een goed beeld te krijgen van de manier waarop scholen invulling geven aan het schoolexamen hebben we een analyse gemaakt van de inhoud van PTA's. Uit de steekproef van de enquête en de casestudies hebben we aselect vijftien afdelingen gekozen. Vervolgens hebben we van deze afdelingen op de website van de scholen het examenreglement en de PTA's opgezocht. Hierbij bleek dat bij ruim een derde van de geselecteerde afdelingen de PTA's niet op de website te vinden waren. Mogelijk had dit te maken met het moment waarop we deze analyse uitvoerden (september 2018). Het kan zijn dat de scholen de oude PTA's van de website hadden gehaald om rond 1 oktober de nieuwe te plaatsen. Vervolgens zijn de beschikbare PTA's uitgebreid bestudeerd. Daarbij hebben we gelet op:

- Indeling PTA;
- Uitwerking wettelijke voorschriften;
- Eenduidigheid;
- Dekking van examenprogramma.

3.4 Enquête

Steekproef

Om een breed beeld te krijgen van de stand van zaken met betrekking tot schoolexaminering is een enquête uitgezet onder schoolbesturen, directies, examensecretarissen en bovenbouwdocenten. Deze vier groepen vormen de belangrijkste actoren in het proces van schoolexaminering. Door al deze groepen te enquêteren kregen we een meer afgewogen en meer compleet beeld van het proces van schoolexaminering dan wanneer we ons zouden beperken tot één of twee van deze groepen. Voor deze enquête zijn alle relevante 1451 vo-afdelingen als steekproefkader genomen en is daaruit een random selectie gemaakt van 302 afdelingen².

De respondentgroepen zijn via een tweetrapsraket benaderd. De directeuren en bestuurders van de 300 afdelingen zijn direct aangeschreven via het adressenbestand van de VO-raad. De directeuren is verzocht een link door te sturen naar de betreffende examensecretaris en naar 6 bovenbouwdocenten. Voor de keuze van bovenbouwdocenten is een instructie meegegeven en op die manier is gestuurd op voldoende spreiding in beroepsgerichte en algemene vakken binnen vmbo en voldoende spreiding van docenten die reeds langer in de bovenbouw werken en docenten die dat relatief kort doen (bijvoorbeeld 1 à 2 jaar).

Er is tweemaal per mail gerappelleerd, vervolgens is er gebeld en zijn er mails nagestuurd en uiteindelijk heeft de VO-raad via een brief nog een oproep gedaan aan de bestuurders om de vragenlijst in te (laten) vullen. De veldwerkperiode heeft gelopen van 1 oktober tot en met 13 november.

Respons

De respons op de enquête is gecontroleerd waarbij respondenten die slechts één of twee vragen hebben ingevuld uit het analysebestand zijn verwijderd. Een overzicht van de overgebleven bruikbare respons is opgenomen in tabel 3.1.

² De afdelingen die exclusief pro aanbieden en de afdelingen van LVO zijn hier buiten beschouwing gelaten

Tabel 3.1 Respons enquête

Betrokken actoren	Steekproefomvang	Responsaantal	Responspercentage
Directeuren	302	144	48%
Besturen	167	99	59%
Examensecretarissen	302 (schatting)	146	48% (schatting)
Bovenbouwdocenten	1812 (max)	438	24% (min)

Van de 302 afdelingen die benaderd zijn, hebben 144 directeuren de vragenlijst ingevuld (48%). Doordat meerdere afdelingen onder hetzelfde bestuur vallen, ligt het aantal benaderde besturen lager (167) dan het aantal benaderde afdelingen. Van de benaderde besturen hebben 99 (59%) de vragenlijst ingevuld. Als gevolg van de tweetrapsbenadering van de examensecretarissen en docenten kunnen we de omvang van de steekproef van deze groepen alleen bij benadering bepalen. Bij de examensecretarissen gaan we ervan uit dat alle afdelingen uit de steekproef in ieder geval 1 examensecretaris hebben en de omvang van de steekproef dus gelijk is aan het aantal afdelingen (302). Dat levert een respons op van 48%. Het verzoek aan de schoolleiders was om minimaal 6 bovenbouwdocenten te benaderen voor de vragenlijst. Uitgaande van 6 docenten per afdeling zou de omvang van de steekproef docenten maximaal 1812 zijn. Hiervan uitgaande bedraagt het responspercentage van docenten 24%. Omdat er vermoedelijk minder links zijn doorgestuurd door de directies, ligt het feitelijke percentage dus hoger.

In bijlage 7.5 zijn de resultaten opgenomen van de responsanalyse die is uitgevoerd. We hebben daarbij gekeken naar de mate waarin de responsgroepen binnen elk van de vier groepen betrokken actoren een goede afspiegeling is van de populatie van afdelingen naar onderwijssoort (havo/vwo enerzijds en vmbo anderzijds).

3.5 Casestudies

De uitkomsten van de enquête leveren een breed en representatief beeld van het proces van school-examinering dat ook deels geobjectiveerd is door het hanteren van de verschillende perspectieven (bestuur, directie, examensecretaris, docent). Een enquête biedt echter geen mogelijkheid om specifiek door te vragen, antwoorden nader te toetsen op sociale wenselijkheid, inzage te verkrijgen in het bestaan van en de inhoud van schooleigen niet openbare voorschriften, procedures, kaders e.d. Daarom zijn aanvullend op de deskresearch en enquête 15 casestudies uitgevoerd. Die casestudies bestonden uit:

- het vooraf bestuderen van relevante documentatie met betrekking tot schoolexaminering van de betreffende school;
- een bezoek aan de school om relevante betrokkenen te interviewen;
- inzage in relevante documentatie, systemen, notulen e.d.

Hiervoor zijn de directies van een random selectie van scholen benaderd. De bereidheid om deel te nemen aan dit onderzoeksonderdeel bleek groot (zeker ook gezien de tijdsbelasting voor de betreffende school). In totaal zijn 22 scholen benaderd om te komen tot 15 casestudies. De niet deelnemende scholen hebben aangegeven dat de ze in de beschikbare periode (deels in herfstvakantie) niet in staat waren om de gesprekken te arrangeren en de onderzoekers te ontvangen.

Naast het examenreglement en PTA, is de school gevraagd relevante documentatie op te sturen bijvoorbeeld schooleigen toetsbeleid, het zelfevaluatie-instrument schoolexaminering, voorschriften ten aanzien van zaken constructie en vaststelling van examens/examenopgaven, e.d.

In overleg met de school is vervolgens één dag gekozen voor een schoolbezoek. Tijdens die dag zijn interviews afgenomen met de examensecretaris, de directie en een aantal bovenbouwdocenten. Deze interviews boden de mogelijkheid om een aantal open vragen te stellen over kwaliteitsborging van schoolexamens, risico's die betrokkenen zien en knelpunten die ze ervaren. Ook kon ter plekke de informatie van verschillende betrokkenen ten opzichte van elkaar gecontroleerd worden.

Tabel 3.2 Overzicht aantal kenmerken bezochte scholen

Nummer	Onderwijsaanbod	Aantal leerlingen (circa)	regio
1	vmbo	200	noord
2	vmbo	400	midden
3	vmbo	130	noord
4	vmbo	490	midden
5	vmbo	450	zuid
6	vmbo breed / havo / vwo	430	noord
7	vmbo tl	220	midden
8	vmbo-t/havo/vwo	600	zuid
9	vmbo breed / havo / vwo	2300	noord
10	vmbo-t/havo/vwo	1330	midden
11	gymnasium	700	midden
12	vmbo breed / havo / vwo	2700	noord
13	havo-vwo	1000	midden
14	vmbo breed / havo / vwo	2000	midden
15	vmbo breed / havo / vwo	450	noord

4 Schoolexamens en kwaliteit

In het voortgezet onderwijs vormen de schoolexamens (se) een integraal onderdeel van het eindexamen³. Het wel of niet slagen voor het eindexamen is gebaseerd op de uitkomsten van schoolexamens en van centrale examens (ce) en daarnaast op een aantal aanvullende voorwaarden. Voor veel vakken is het eindcijfer gebaseerd op het gemiddelde van de cijfers op schoolexamens en het centrale examen. Voor een deel van de vakken worden in het schoolexamen andere kennis en vaardigheden getoetst dan het centrale examen (bijv. kijk- en luistervaardigheid in schoolexamen en schrijf- en leesvaardigheid in centraal examen).

Scholen hebben veel ruimte voor invulling van het schoolexamen. Er geldt uiteraard wel een kader bijvoorbeeld ten aanzien van de timing (se gaat in de tijd vooraf aan het centraal examen en de schoolexamen-cijfers moeten zijn vastgesteld voordat het centraal examen begint) en inhoud (scholen zijn gebonden aan het examenprogramma)⁴.

Daarbinnen hebben scholen een grote mate van vrijheid om keuzes te maken over wanneer welke vakken getoetst worden, de toetsvormen die gebruikt worden en hoe prestaties van de leerlingen worden beoordeeld. Deze ruimte aan scholen wordt geboden vanuit het perspectief dat daarmee de professionaliteit van docenten het beste tot zijn recht komt en de school het examen kan laten aansluiten bij de gekozen didactische aanpak.^{5 6}

Het schoolexamen is verder gebonden door een aantal voorschriften die in het Examenbesluit zijn vastgelegd. Dat besluit verplicht de school elk jaar een examenreglement en een programma van toetsen en afsluiting (PTA, veelal per onderwijssoort) op te stellen. Die moeten worden vastgesteld door het bevoegd gezag en moeten voor 1 oktober naar de examenkandidaten en Inspectie van het Onderwijs (IvHO) worden gestuurd. Conform het Eindexamenbesluit doet de school in het examenreglement in elk geval uitspraken over:

- maatregelen bij onregelmatigheden tijdens onderdelen van het eindexamen en de toepassing ervan;
- regels over de organisatie van onderdelen van het eindexamen;
- gang van zaken tijdens onderdelen van het eindexamen;
- herkansing van het schoolexamen en wanneer herkansing mogelijk is;
- samenstelling en het adres van de commissie van beroep.

Het Eindexamenbesluit schrijft verder voor dat het PTA in elk geval betrekking heeft op:

³ Dat ligt vast in het *Eindexamenbesluit VO* (officieel: 'Besluit van 10 juli 1989, houdende bepalingen inzake de eindexamens aan de scholen voor v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o. en l.b.o.'), met name de artikelen 32 tot en met 35 en 47 tot en met 50. <http://wetten.overheid.nl/BWBR0004593/2018-03-15>

⁴ In de examenprogramma's wordt per vak op een tamelijk globaal niveau voorgeschreven wat een kandidaat moet kennen/beheersen en welke domeinen/onderdelen in het ce en welke in het se thuishoren. Dit alles is vastgelegd in de *Regeling examenprogramma's voortgezet onderwijs* <http://wetten.overheid.nl/BWBR0022061/2018-08-01>

⁵ Sanders, P. (red.), Kuhlemeier, H. & Til, A. van. 2016. *Toetsen op school. Voortgezet onderwijs*. Arnhem: Cito.

⁶ Overigens vinden sommigen dat het schoolexamen een nog sterkere component binnen het eindexamen zou moeten vormen. De IScholengroep streeft daar bijvoorbeeld naar zodat voor scholen binnen het curriculum nog meer ruimte komt om onderscheidende accenten te leggen.

- onderdelen van het examenprogramma in het schoolexamen;
- inhoud van het schoolexamen;
- wijze waarop het schoolexamen plaatsvindt;
- tijdvakken waarbinnen de toetsen van het schoolexamen beginnen;
- herkansing en de wijze van herkansing van het schoolexamen;
- regels waarop het cijfer voor het schoolexamen tot stand komt.

Het met goed gevolg afsluiten van zowel schoolexamen als het centrale examen vormt de basis voor het kunnen uitreiken van een diploma in het voortgezet onderwijs. De maatschappelijke waarde van een diploma (civiel effect) is daarom alleen geborgd indien de kwaliteit (inhoud, afname, correctie e.d.) van zowel schoolexamen als centraal examen boven iedere twijfel verheven is.

Scholen voor voortgezet onderwijs dragen dus een grote verantwoordelijkheid voor de wijze waarop ze invulling geven aan de ruimte die ze hebben met betrekking tot de schoolexaminering en de manier waarop ze de kwaliteit van de schoolexamens borgen.

Het onderzoek richt zich op de vraag hoe het is gesteld met de kwaliteitsborging van de schoolexaminering in het voortgezet onderwijs. Op basis van een aantal studies rondom toetsing en examinering onderscheiden we de volgende relevante aspecten ten aanzien van schoolexaminering: beleid, organisatie en uitvoering.⁷

Schoolbeleid met betrekking tot de schoolexamens bestaat uit een visie directie/bestuur op toetsen en schoolexamens daarbinnen (toetsbeleid), vertaling/toepassing van wet- en regelgeving naar examenreglement en PTA.

Organisatiestructuur rondom schoolexamens (toetsorganisatie): Toetsorganisatie vraagt om een verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen de betrokken actoren bij de verschillende onderdelen in beleid en uitvoering en een vorm en mate van samenwerking en afstemming. Hier maakt horizontale en verticaal toezicht onderdeel van uit. Kennis van de regels en draagvlak voor de regels zorgen voor een gedeelde werkwijze. Tot slot is een systematische evaluatie van organisatie van belang.

Uitvoeringspraktijk van de schoolexamens (toetscyclus) bestaat uit constructie van schoolexamenonderdelen, vaststellen se, afname, beoordeling, vastleggen/uitslag se en analyse van resultaten.

Voor kwaliteitsborging is het van belang dat beleid, organisatie en uitvoering goed op elkaar ingrijpen. Dat betekent onder meer dat:

- de betrokken professionals naast hun inhoudelijke (vak)kennis ook kennis hebben van relevante werkwijzen en procedures en van hoe er gewerkt wordt;
- dat een gedeeld begrip is van en draagvlak bestaat voor werken volgens eigen principes/visie en procedures;
- er horizontaal (collegiaal, '4 ogen') en/of verticaal controle is georganiseerd en wordt uitgeoefend;
- het systeem van schoolexaminering is ingericht op leren en verbeteren.

⁷ Sanders, P. (red.), Kuhlemeier, H. & Til, A. van. 2016. *Toetsen op school. Voortgezet onderwijs*. Arnhem: Cito.
Jaspers, M. & Zijl, E van. 2014. *Samenwerken aan toetskwaliteit in het Hoger Onderwijs*. Tilburg: Fontys.
Hendriks, J., Pennewaard, L. & Rooijen, J. van. 2011. *Schoolexamens vmbo. Over de borging van de kwaliteit van het schoolexamen in het vmbo*. Enschede: SLO

Bovenstaande elementen van kwaliteitsborging hebben in dit onderzoek op verschillende manieren aandacht gekregen.

5 Resultaten

In dit hoofdstuk presenteren we de resultaten van het onderzoek. De uitkomsten van de enquête en de casestudies worden daarbij geïntegreerd en themagewijs besproken. Achtereenvolgens komen beleid, organisatie en uitvoering met betrekking tot schoolexamens aan bod.

5.1 Beleid

Toetsbeleid

In de vragenlijsten is aan directieleden, examensecretarissen en docenten gevraagd of ze beleid ten aanzien van toetsing hebben. Bij toetsbeleid gaat het om een visie, uitgangspunten en/of afspraken die binnen de school of vaksectie gehanteerd worden bij toetsing en examinering. Toetsbeleid beoogt het verhogen en borgen van het niveau en de kwaliteit van toetsen en beoordelen. Toetsbeleid is dus algemener dan de PTA's en/of het examenreglement. In tabel 5.1 geven we de resultaten weer van de vraag welke situatie over toetsbeleid volgens de verschillende respondentengroepen het beste de situatie om hun school omschrijft.

Tabel 5.1 Varianten van toetsbeleid*

	Directie	Examen secretarissen	Docenten
We hanteren als school een toetsbeleid, ons toetsbeleid staat beschreven in één document.	35%	38%	48%
We hanteren als school een toetsbeleid, maar dat staat beschreven in allerlei verschillende documenten.	46%	35%	29%
We hanteren als school een toetsbeleid, we hebben echter niet een uitgeschreven toetsbeleid, maar dit zit wel in de hoofden van directie en docenten.	12%	15%	12%
We hebben geen gedeeld toetsbeleid, maar docenten hanteren hun eigen visie en uitgangspunten ten aanzien van toetsen en schoolexamens.	8%	13%	11%
N	144	135	420

*verschillen tussen respondentengroepen significant $p < 0.01$

De grote meerderheid van de ondervraagden, zo rond de 75 à 80 procent meldt dat hun school een vorm van toetsbeleid (vastgelegd in één of meer documenten) kent. Op ongeveer één op de tien scholen is geen sprake van een gedeeld toetsbeleid maar ligt het bij individuele docenten. Docenten melden vaker dat er sprake is van toetsbeleid dat in één document is beschreven dan beide andere respondentengroepen dat doen.

Wanneer vervolgens aan de respondenten gevraagd wordt welke elementen in dat (in één of meerdere documenten vastgelegde) toetsbeleid beschreven staan dan blijkt het vooral te gaan over de organisatie rondom toetsen/schoolexamens, de wijze van afname toetsen/schoolexamens, het aantal herkansingsmogelijkheden en de toelating tot herkansingen (zie tabel 5.2). Dat zijn zaken die veelal in het examenreglement en/of PTA worden geregeld.

Tabel 5.2 Inhoud toetsbeleid (vastgelegd in één of meer documenten)

	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Doel toetsen/schoolexamens	71%	67%	67%
Maximum aantal toetsen per vak	71%	67%	51%
Maximum aantal toetsen/schoolexamens per periode per leerling	63%	56%	48%
Hoeveelheid leerstof per toets/schoolexamen	46%	42%	52%
Ontwikkeling/aankoop toetsen/schoolexamens	7%	5%	10%
Organisatie rondom toetsen/schoolexamens	73%	74%	72%
Wijze van afname toetsen/schoolexamens	87%	84%	87%
Aantal herkansingsmogelijkheden	93%	91%	87%
Toelating tot herkansingen	79%	69%	63%
Vaststelling beoordeling toetsen/schoolexamens	54%	57%	44%
Evaluatie uitkomsten toetsen/schoolexamens	33%	33%	25%
Kwaliteitsborging toetsen/schoolexamens	38%	42%	35%
Toetsstof schoolexamens t.o.v. centrale examens	54%	49%	53%
Anders, namelijk	4%	9%	5%
N	112	146	281

Toetsbeleid blijkt voornamelijk door de directies, examensecretarissen en vaksecties te worden opgesteld (tabel 7.2 bijlage 7.7). Op de vraag wie dat beleid vervolgens vaststelt, worden met name de directies genoemd door de respondenten. Daarbij geven docenten overigens relatief vaak aan dat ze niet precies weten wie vaststelt. Directies zelf geven regelmatig aan dat het gaat om een wat bredere groep die vaststelt: bijvoorbeeld management, schoolleiding, directie samen met MR of samen met bestuur, samen met afdelingsleiders e.d. (tabel 7.3 bijlage 7.7). Bestuurders geven aan dat zij vooral vaststellen (vermoedelijk omdat zij onder toetsbeleid vooral pta en examenreglementen verstaan). Examensecretarissen en docenten zien voornamelijk de directie als degene die toetsbeleid vaststelt.

Van de vijftien cases hebben er zes een vorm van toetsbeleid. De invulling van dit toetsbeleid verschilt. We zien de volgende uitwerkingen:

- een overzicht van de verschillende documenten die binnen school het toetsbeleid vormen (leerlingenstatuut, examenreglement, handboek schoolexamens, toetsstandaard, checklist kwaliteit schoolexamens) en een overzicht van acties en verbeterpunten voor het huidige schooljaar.
- een beschrijving van procesafspraken omtrent inrichting en uitvoering van het schoolexamen (2x).
- een beschrijving van de visie op onderwijs en een visie op toetsen en leren, uiteenzetting van het model voor opzet van toetsen (OBIT), beschrijving verantwoordelijkheden in uitvoering toetsbeleid;
- een uitwerking van een puntensysteem met als doel de werkdruk voor leerlingen omtrent toetsen en praktische opdrachten te spreiden.
- beschrijving onderwijsvisie en uitwerking van enkele uitgangspunten ten aanzien van toetsing.

Behalve een toetsbeleid kunnen nog nadere schooleigen voorschriften naast het examenreglement en PTA's gelden. Desgevraagd geeft ongeveer de helft van de ondervraagden in de enquête aan dat ze naast het examenreglement en PTA geen nadere voorschriften hanteren (tabel 5.3). Op afdelingen waar dat wel het geval is, gaan voorschriften vooral om de manier waarop schoolexamens worden afgenomen. In minder mate gaat het om constructie, vaststelling beoordeling, evaluatie, kwaliteitsborging en ce-toetsstof.

Tabel 5.3 Schooleigen voorschriften m.b.t. schoolexamens

	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Nee	48%	50%	44%
Ja, op het terrein van de wijze van constructie van schoolexamens	12%	25%	14%
Ja, op het terrein van de wijze van afname van schoolexamens	29%	44%	37%
Ja, op het terrein van de vaststelling van de beoordeling van schoolexamens	15%	23%	12%
Ja, op het terrein van de evaluatie uitkomsten van schoolexamens	21%	26%	18%
Ja, op het terrein van de kwaliteitsborging van schoolexamens	21%	23%	18%
Ja, op het terrein van de toetsstof van schoolexamens ten opzichte van die centrale examens	18%	23%	16%
Anders, namelijk	9%	18%	4%
N	138	146	362

Programma van Toetsing en Afsluiting

Uit zowel de exploratieve analyse als de casestudies blijkt dat er de nodige variatie bestaat tussen PTA's. De variatie in vormgeving en inhoud van de PTA's beschrijven we als eerste in deze paragraaf. Daarna gaan we in op het proces ten aanzien van totstandkoming en controle van het PTA.

Vormgeving

PTA's bestaan hoofdzakelijk uit een schematische weergave van de toetsonderdelen per vak. Bij acht van de vijftien cases is aanvullende informatie opgenomen in het PTA. Hierbij kan het gaan om het gehele examenreglement, alleen schoolspecifieke onderdelen van het examenreglement, een jaarplanning van het school- en/of centraal examen of een overzicht van hulpmiddelen die gebruikt mogen worden bij het schoolexamen. Voor de schematische weergave van de toetsonderdelen gebruiken dertien cases een vast format. De andere twee cases hanteren wel een tabel maar de opbouw van de tabel ziet er niet voor elk vak hetzelfde uit, zowel de indeling in kolommen als de indeling van de toetsonderdelen in perioden en de omschrijving van de toetsonderdelen verschilt per vak. Verschil in omschrijving van toetsonderdelen zien we echter bij bijna alle cases in meer of mindere mate. In de ene case bestaat het verschil uit een nummer van een hoofdstuk bij het ene vak en een omschrijving van het onderwerp bij het andere vak. In de ander case ligt de omschrijving verder uiteen, van alleen het onderwerp bij het ene vak tot een uitgebreide beschrijving van hoofdstuknummer, onderwerp, lijstje te testen kennis en vaardigheden bij het andere vak.

Negen van de vijftien cases stellen een PTA op per leerjaar, de overige zes hanteren een PTA per cohort. Uit de exploratieve PTA-analyse en de casestudie blijkt dat het PTA over het algemeen per niveau (vwo, havo, vmbo tl, e.d.) wordt opgesteld. Bij drie van de vijf cases waar we de afdeling basis- en kaderberoepsgerichte leerweg bezochten, zijn de verschillende niveaus in één PTA gecombineerd.

Inhoud

Vijf van de vijftien cases heeft gekozen voor een beperkt aantal schriftelijke toetsen per vak die uitsluitend plaatsvinden in zogenaamde SE-weken (drie of vier keer per jaar). De tien andere cases werken ook met toetsweken waarin onderdelen van het schoolexamen worden getoetst, maar daarnaast worden buiten de toetsweken om nog meer schriftelijke toetsen (zowel klein als groot) afgenomen die meetellen voor het schoolexamen. Bij deze cases zien we variatie tussen een door de school vastgesteld maximum van twee extra toetsen per periode per vak tot soms zelfs 8 of 9 tussentijdse schriftelijke toetsen in een periode per vak. Zes cases rekenen een gemiddeld cijfer van een aantal schriftelijke overhoringen mee in het schoolexamen en vier cases tellen het maken van huiswerk/werkboek/klassenwerk mee in het schoolexamen. Sinds het bekend worden van de situatie in Maastricht is het aantal toetsen en de samenstelling van het schoolexamen binnen enkele cases onderwerp van gesprek. Vooralsnog heeft dit echter niet tot grote wijzigingen in de inrichting van het schoolexamen geleid.

Verder valt op dat de cases verschillen in de presentatie van weging van verschillende schoolexamen onderdelen. Aanduidingen van weging die door de cases gebruikt worden betreffen: een percentage (bijv. 10%, 20%, 25%), een breuk (bijv. 1/8, 3/16, 4/20) of een wegingsfactor (bijv. 1, 2, 4, 10). Ook zien we in de casestudie dat de aanduiding die gebruikt wordt in een enkel geval per vak verschilt. Daarnaast valt het verschil op tussen een niet-getrapte weging en een getrapte weging. De weging van een onderdeel kan betrekking hebben op de weging in het totale SE-cijfer voor het vak (niet-getrappt), maar het kan ook de weging betreffen binnen een deelcijfer van het SE, bijvoorbeeld SE1 (getrappt). Bij

de cases die een beperkt aantal schriftelijke toetsen afnemen in SE-weken is de duiding van de weging het meest eenvoudig. Een voorbeeld: een case heeft vier SE-weken (1 week eind leerjaar 3 en 3 weken in leerjaar 4), elke SE-week wordt er een schriftelijke toets afgenomen en elke toets telt voor 25% in het uiteindelijke SE-cijfer.

Ook bij veel toetsonderdelen kan de weging overzichtelijk zijn, bijvoorbeeld wanneer voor de weging van de verschillende onderdelen vaste afspraken zijn binnen een school (voorbeeld: SO's tellen één keer mee, een repetitie drie keer en een praktische opdracht twee keer).

De weging wordt ingewikkelder op het moment dat er sprake is van een getrapte weging: een weging wordt gebruikt voor de verschillende onderdelen binnen een deelcijfer van het SE en de verschillende deelcijfers verschillen in weging binnen het totale SE-cijfer. Bijvoorbeeld: het SE1-cijfer bestaat uit alle toetsonderdelen (met ieder een eigen weging) uit het voorexamenjaar. Het SE2-, SE3- en SE4-cijfer is een gemiddelde cijfer van de toetsonderdelen (met ieder een eigen weging) in respectievelijk periode 1, 2 en 3 van het examenjaar. In het totale SE-cijfer telt het SE1 voor 10% mee en de SE2, SE3 en SE4-cijfers voor ieder 30%.

Tot slot zijn er bij de cases verschillen in duiding van de onderdelen van het examenprogramma. De dekking van het examenprogramma is bij geen van de havo-vwo cases af te leiden. Slechts bij één van de vijf havo-vwo afdelingen was bij een enkel vak een domein-aanduiding opgenomen. Bij zes van de tien vmbo-cases zijn de exameneenheden opgenomen in het PTA.

Proces

Uit de casestudie blijkt dat de totstandkoming van het PTA op een grotendeels vergelijkbare wijze verloopt. De examensecretaris (in sommige gevallen de teamleider bovenbouw) doet in april/mei een oproep aan docenten om het PTA voor hun vak op te stellen of wijzigingen ten aanzien van het vorige PTA door te geven. De vakdocenten cq. secties zijn verantwoordelijk voor het opstellen van het PTA voor hun vak (zie ook daarvoor de enquêteresultaten, tabellen 7.4, 7.5 en 7.9 in bijlage 7.7). De docenten gaan daarbij uit van het vorige PTA en gaan na of deze om bijstelling vraagt. Aanleidingen voor bijstelling zijn volgens respondenten uit de casestudie:

- verandering in eisen examenprogramma;
- een nieuwe methode waardoor hoofdstukaanduidingen aangepast moeten worden;
- verschuiving van stof/type toets tussen verschillende periode omdat andere volgorde van stof handiger blijkt of dat de combinatie van toetsen met andere vakken (bijv. twee luistertoetsen in dezelfde toetsweek) niet prettig is voor leerlingen.

Bij twee cases is dit jaar een bijeenkomst voor docenten over het PTA georganiseerd (bij de ene school een informatiebijeenkomst, op de andere school een studiedag voor het opstellen van het PTA). Uit de casestudie blijkt een deel van de docenten actief (wijzigingen van) het examenprogramma erbij te pakken. Een deel van de docenten uit de cases gaat ervan uit dat de door hen gebruikte methode het examenprogramma dekt en doet daarop zelf geen check.

Bij alle scholen uit de casestudie wordt aangestuurd op het opstellen van het PTA vóór de zomervakantie. Hoewel een deel van de cases er naar streeft om het PTA voor de zomervakantie af te ronden, vindt afronding van het PTA over het algemeen pas na de zomervakantie plaats. Dit heeft volgens respondenten onder meer te maken met de levering van nieuwe methoden en de start van nieuwe docenten na de zomervakantie. De wijze waarop het PTA wordt vastgesteld, varieert. Zo wordt bij de ene case het PTA vastgesteld in een directievergadering, bij een andere case keurt de examencommissie het PTA goed en bij weer een andere case stuurt de adjunct-directeur van een afdeling het PTA naar de administratie en is onduidelijk wat er dan mee gebeurt. Nadat het PTA is

vastgesteld, wordt bij alle cases het leerlingadministratiesysteem voor de betreffende klassen ingericht volgens het PTA. Behalve voor het invoeren van cijfers zijn docenten uit de casestudie niet bevoegd om wijzigingen aan te brengen in het structuur van het leerlingadministratiesysteem.

De rol van besturen bij de totstandkoming van het PTA voor de gebeurtenissen in Maastricht lijkt bij de cases minimaal. In de casestudies horen we dat enkele besturen sinds juni jl. PTA's (steekproefsgewijs) zijn gaan controleren en bijkomsten hebben georganiseerd voor examensecretarissen en afdelingsleiders.

Controle

Bij alle cases wordt aangegeven dat de examensecretaris (soms in samenwerking met een teamleider) de PTA's controleert, hoofdzakelijk op volledigheid. Het verschilt hoe strikt de PTA's gecontroleerd worden. Bij één van de cases bestaat een duidelijke procedure voor opstellen en controle van het PTA op papier. In de praktijk blijken vaak de betrokkenen bij de controle niet of nauwelijks te handelen als het ingeleverde PTA incompleet of onduidelijk is. Zij sturen het PTA niet met vragen of opmerkingen terug naar de vakdocenten. Bij enkele andere cases houdt de examensecretaris zich actief bezig met de inrichting van het PTA van de verschillende vakken. Een voorbeeld: dit jaar stelde een examensecretaris vast dat de bonusregeling (een ophoging van een toetscijfer) die een sectie wilde toepassen voor leerlingen die actief meedoen in de les en goed hun huiswerk maken onvoldoende transparant en eenduidig uitvoerbaar is en daarom niet doorgevoerd kon worden in het PTA.

Uit de casestudie blijkt dat controle op dekking van het examenprogramma niet plaatsvindt, met uitzondering van één examensecretaris die dat dit jaar steekproefsgewijs voor enkele vakken heeft gedaan. Alle geïnterviewden van de casestudies vinden dat de vakdocenten verantwoordelijk zijn voor de dekking van het examenprogramma.

Uit de gevoerde gesprekken bij de cases blijkt de betrokkenheid van de MR bij het PTA relatief beperkt is. De geïnterviewden geven aan dat de MR vooral let op de weging van onderdelen en soms de clustering van onderdelen in verband met de werkdruk voor leerlingen. Bij twee cases stuurde de MR dit jaar aan op meer overeenstemming tussen de PTA's van de verschillende afdelingen.

Van enkele schoolleiders begrijpen we dat de MR niet of anders functioneert dan gebruikelijk is in het voortgezet onderwijs. Bij één van cases is de MR nog in oprichting. Twee andere cases vallen onder respectievelijk een ROC en een AOC. Bij deze cases is de medezeggenschap georganiseerd in een ondernemingsraad (voor personeel), studentenraad en ouderraad. Bij een van de deze cases wordt het PTA voorgelegd aan de ouderraad. Bij de andere case moet de medezeggenschap ten opzichte van het PTA nog vorm krijgen.

Examenreglement

Net als bij de PTA's zien we ook de nodige variatie in de examenreglementen van de vijftien cases. De examenreglementen van de cases verschillen in leesbaarheid. Sommige cases blijven met hun examenreglement dicht bij de tekst van het Examenbesluit, anderen zijn gericht voor leerlingen geschreven.

Bij acht cases wordt er door het bestuur een algemeen examenreglement opgesteld. Twee cases hebben dit algemeen examenreglement aangepast aan de schoolspecifieke afspraken (omtrent samenstelling examencommissie, herkansingsregeling, berekening eindcijfer SE). Drie cases hebben de schoolspecifieke uitwerking van het examenreglement opgenomen in het PTA, drie andere cases hebben in een apart aanvullend document de schoolspecifiek onderdelen uitgewerkt. De zeven overige cases hebben een schooleigen examenreglement, waarvan drie het examenreglement geïntegreerd hebben met het PTA in één document.

Bij de cases waar een algemeen examenreglement door het bestuur wordt opgesteld, wordt op bestuursniveau wettelijke wijzigingen bijgehouden. De examensecretarissen worden hierover geïnformeerd en zijn verantwoordelijk voor het bijwerken van het schoolspecifieke deel. Bij scholen die een schooleigen examenreglement hebben ligt het bijhouden van wijzigingen in wet- en regelgeving bij de examensecretaris, soms in samenwerking met een directielid.

Wijzigingen die het afgelopen jaar door enkele cases zijn doorgevoerd in het examenreglement, hebben betrekking op maatwerk, zoals afspraken omtrent gespreid examen, versneld examen en examen op een hoger niveau.

Communicatie PTA en examenreglement

Communicatie over de inhoud van PTA en examenreglement en uitleg naar leerlingen en ouders daarbij spelen een belangrijke rol in het vlekkeloos kunnen laten verlopen van het examenproces. Alle casesbesteden daar aandacht aan. Bij de cases blijkt een informatieavond over het examen voor ouders en toelichting voor leerlingen door de mentor de meest gangbare wijzen van communicatie te zijn, naast dat het PTA en examenreglement op de website van de school worden gepubliceerd.

Uit de vragenlijst (zie bijlage 7.7, tabellen 7.12 tot en met 7.19) blijkt dat voor informatie richting leerlingen over PTA, examenreglement en de eventuele schooleigen voorschriften de website van de school en algemene bijeenkomsten (bijv. mentorlessen) populaire communicatiekanalen zijn. Bij tussentijdse wijzigingen in het PTA zijn (persoonlijke) mails en persoonlijke informatie-overdracht via bijvoorbeeld een gesprek ook belangrijke communicatiemiddelen. Ouders worden voornamelijk via de website en ouderavonden geïnformeerd. Bij wijzigingen in het PTA komt daar vaak ook nog een extra (persoonlijke) mail bij. Het blijkt verder dat afdelingen vooral meerdere communicatiekanalen tegelijkertijd gebruiken om leerlingen en ouders te informeren (dus èn website, èn ouderavond, en mentorles, èn mails, e.d.).

Schoolexamen versus centraal examen

In de enquête is de verschillende respondentgroepen gevraagd hoe zij tegen het belang van verschillende doelen van het schoolexamen aankijken. Zij kregen de mogelijkheid om 100 punten te verdelen over 4 doelen (zie tabel 5.4).

Tabel 5.4 Puntenverdeling (100) over doelen se

	Bestuurders	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Mogelijkheid om onderdelen te examineren die vanuit onze eigen onderwijsvisie relevant zijn	26,5	25,4	19,6	20,1
Leerlingen voorbereiden op het centraal examen	32,0	33,7	40,3	38,6
Inhoud toetsen die niet in centraal examen aan de orde komt	19,8	17,9	20,5	22,7
Totale examen spreiden over langere periode (i.t.t. tot een centraal examen aan het eind)	21,7	22,9	19,6	18,6
N	95	129	111	308

We zien hier duidelijk dat het voorbereiden van leerlingen op het centraal examen door alle groepen als meest belangrijke doel van het schoolexamen wordt gezien. Docenten en examensecretarissen zijn daar

nog wat meer uitgesproken in dan directies en besturen. Daarbij blijken directeuren van havo/vwo-afdelingen ook een wat groter belang aan voorbereiding op het centraal examen toe te kennen dan directeuren van vmbo-afdelingen (39 en respectievelijk 31 punten, niet in tabel). Dit verschil tussen schoolsoorten zien we overigens niet bij docenten en examensecretarissen terug.

Wel zien we een duidelijk verschil tussen docenten die een taal geven en andere docenten (tabel 5.5). Voor docenten die een taal geven, is het toetsen van inhoud die *niet* op het centraal examen aan bod komt veel belangrijker dan voor docenten die andere vakken geven. En voor taaldocenten is juist het voorbereiden op het centraal examen via het schoolexamen minder van belang. Dat alles is goed verklaarbaar omdat voor Nederlands en de vreemde talen het schoolexamen en centraal examen ook in het examenprogramma inhoudelijk sterk van elkaar verschillen. Bij de talen staat in het centraal examen leesvaardigheid centraal, terwijl in het schoolexamen andere vaardigheden aan bod komen.

Tabel 5.5 Puntenverdeling (100) over doelen se: docenten naar vak

	Taal	Ander vak
Mogelijkheid om onderdelen te examineren die vanuit onze eigen onderwijsvisie relevant zijn	21,7	19,5
Leerlingen voorbereiden op het centraal examen	30,0	42,2
Inhoud toetsen die niet in centraal examen aan de orde komt	30,5	19,4
Totale examen spreiden over langere periode (i.t.t. tot een centraal examen aan het eind)	17,6	18,9
N	91	217

*verschillen tussen verschillende groepen docenten significant $p < 0.01$

Omgekeerd zien we dat docenten exacte vakken en docenten maatschappijvakken meer belang hechten aan het voorbereiden van leerlingen op het centraal examen dan de andere docenten en minder belang in het toetsen van inhoud die niet op het centraal examen voorkomt.

In de casestudie vinden alle respondenten het schoolexamen een waardevol onderdeel van het eindexamen. De volgende argumenten worden voor de meerwaarde van het schoolexamen naar voren gebracht:

- in het schoolexamen worden onderdelen getoetst die niet in het centraal examen getoetst worden (zoals spreek-, schrijf- en luistervaardigheid, maar ook het doen van onderzoek en creatieve vaardigheden);
- het betreft meer meetmomenten, naast het eenmalige meetmoment van het centraal examen, wat leerlingen de mogelijkheid biedt om vaker te laten zien van wat ze geleerd hebben;
- het schoolexamen biedt de mogelijkheid om de CE-stof in kleine brokjes te oefenen;
- het schoolexamen helpt de leerlingen te motiveren om tussentijds te leren.

Hoewel het schoolexamen tegemoet komt aan enkele nadelen van het centraal examen, wordt bij alle cases het schoolexamen hoofdzakelijk gezien als voorbereiding op het centraal examen. Het schoolexamen wordt in de cases benut om leerlingen te laten wennen aan het verloop van het centraal examen (duur, regels, spanning) en hen voor te bereiden op de inhoud van het centraal examen. Alle docenten die we gesproken hebben geven aan naast de verplichte SE eindtermen ook CE eindtermen te toetsen in het schoolexamen, zelfs bij de talen. Sterke eigen onderwijskundige inbreng (passend bij

onderwijsconcept of visie) komt bij de cases niet voor. Dit wordt door de geïnterviewde docenten ook niet realistisch gevonden, vanwege de omvang van het examenprogramma en het risico op een te groot verschil tussen de resultaten van het schoolexamen en centraal examen. Bij alle cases zijn de resultaten van het schoolexamen en het centraal examen een belangrijk aangrijpingspunt voor verbetering van de onderwijskwaliteit. Afwijkingen van SE en CE-cijfers ten opzichte van eerder behaalde resultaten en landelijke gemiddelden vormen onderwerp van gesprek. Hoewel het verschil SE en CE geen indicator meer is in het onderwijsresultatenmodel, is het verschil tussen SE en CE bij de meeste cases nog steeds een aandachtspunt⁸.

Overigens laten bij de helft van de cases de betrokkenen zich nogal negatief uit over het centraal examen: 'het centraal examen is achterhaald', 'vraagt om modernisering', 'het is niet meer van deze tijd dat leerlingen allemaal op hetzelfde moment door dezelfde hoepel moeten springen'. Een deel van de betrokkenen bij de cases is voor het geheel afschaffen van het centraal examen, maar anderen vinden vooral dat het centraal examen vraagt om meer flexibiliteit en maatwerk. Toetsing zou volgens hen veel meer moeten aansluiten bij de ontwikkeling van de leerlingen, toetsen op het moment dat hij/zij daar klaar voor is en toetsen op het niveau dat de leerling aankan.

Beleving wet- en regelgeving

Als we deze reacties en uitingen over het als rigide ervaren systeem van centraal examinering vergelijken met hoe naar het schoolexamen wordt gekeken blijken daar geen tot nauwelijks belemmeringen te worden ervaren in de wet- en regelgeving. Wel wordt bij een aantal cases opgemerkt dat de wet- en regelgeving in de tijd behoorlijk complex is geworden. Hierbij wordt bedoeld op de omvang van het aantal regels, van het aantal veranderingen en van het aantal uitzonderingen in het kader van maatwerk of bij zorgleerlingen. Bij enkele cases zijn sommige respondenten ook niet helemaal zeker over wat precies gemeld moet worden bij de Inspectie.

Tabel 5.6 Stellingen over wet- en regelgeving (1 'helemaal oneens' tot 5 'helemaal eens')

	Bestuurders	Directie	Examen secretarissen
De Regeling Examenprogramma biedt ons voldoende houvast voor het bepalen van de inhoud van onze schoolexamens	4,7	4,6	4,6
De Regeling Examenprogramma geeft ons genoeg ruimte om eigen keuzes te maken voor wat betreft de inhoud van de schoolexamens	4,5	4,4	4,6
Het Examenbesluit biedt ons voldoende houvast voor het organiseren van de schoolexamens.	4,6	4,7	4,7
Het Examenbesluit geeft ons genoeg ruimte om eigen keuzes te maken in de organisatie van de schoolexamens.	4,5	4,5	4,6
N	89	123	111

De bevinding dat er weinig belemmeringen worden ervaren van wet- en regelgeving omtrent het schoolexamen, wordt bevestigd door de enquête resultaten. Respondenten zijn gemiddeld genomen behoorlijk positief (tabel 5.6). De Regeling Examenprogramma en het Examenbesluit bieden het veld

⁸ Mogelijk houdt dit verband met het feit dat het verschil SE-CE wel onderdeel is gebleven van de handhaving van de examenlicentie.

enerzijds voldoende houvast voor inhoud en organisatie van het schoolexamen en daarnaast bieden ze het veld voldoende ruimte voor inhoud en organisatie van het schoolexamen.

Met name de ruimte die de regelgeving biedt voor voorbereiding op het centraal examen wordt door de verschillende groepen als voldoende ervaren (tabel 5.7). De ruimte voor mogelijkheden om onderdelen te examineren die vanuit de eigen onderwijskundige visie relevant zijn of voor spreiding van het examen over een langere periode wordt als relatief beperkter ervaren.

Tabel 5.7 Ruimte die huidige regelgeving biedt om doelen te realiseren (1 'totaal niet' tot 5 'volledig')

	Bestuurders	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Mogelijkheid om onderdelen te examineren die vanuit onze eigen onderwijsvisie relevant zijn.	3,7	3,4	3,7	3,3
Leerlingen voorbereiden op het centraal examen.	4,4	4,2	4,4	4,2
Inhoud toetsen die niet in centraal examen aan de orde komt.	4,0	3,8	4,1	3,9
Totale examen spreiden over langere periode (i.t.t. tot een centraal examen aan het eind).	3,8	3,3	3,5	3,2
N	85	117-128	101-110	275-300

5.2 Organisatie

Bij de organisatie van (school)examens zijn diverse actoren binnen de schoolorganisatie betrokken. Om een beeld te krijgen wie voor welke taken verantwoordelijkheid is, zijn in de enquête aan alle respondentengroepen vragen gesteld over de verantwoordelijkheidsverdeling. Daar komt een coherent en eenduidig beeld uit. In tabel 5.8 geven we een samenvatting van de informatie uit de verschillende vragenlijsten (in bijlage 7.7 in de tabellen 7.4 tot en met 7.10 is meer detailinformatie vinden).

Per aspect zijn we nagegaan bij directeuren en examensecretarissen wie daarvoor verantwoordelijk was (tabellen 7.4 en 7.5, bijlage 7.7). Directeuren en examensecretarissen presenteren daarvan een erg vergelijkbaar beeld.

De meest genoemde actoren betrokken bij de aspecten van het schoolexamen hebben we gearceerd in de tabel. Het aantal gearceerde actoren is voor het overzicht beperkt tot de meeste genoemde actoren die samen door meer dan 70% van de respondenten worden genoemd. Per aspect verschilt dus het aantal actoren een beetje: hoe gevarieerder die verantwoordelijkheden tussen afdeling worden belegd, hoe groter het aantal actoren in de tabel. We zien dat hier de meest genoemde verantwoordelijkheden vaksecties en docenten ook precies combineren met wat docenten daarover zelf opgeven (tabellen 7.9 en 7.10, bijlage 7.7).

Wat we in het overzicht in tabel 5.8 zien is dat op de meeste scholen:

- *docenten en de vaksecties* verantwoordelijk zijn voor opstellen van PTA, constructie van de schoolexamens, afname van de schoolexamens, nakijken en beoordelen van de schoolexamens, evaluatie van schoolexamens op toetsniveau;
- *teamleiders/afdelingsleiders* een verantwoordelijkheid hebben bij controle of PTA aan wettelijke eisen voldoet, communicatie over PTA en examenreglement naar docenten en naar leerlingen/ouders, toelating van kandidaten tot schoolexamen en toelating tot herkansingen, de evaluatie van schoolexamens op vakniveau;
- *examensecretarissen* verantwoordelijk zijn voor opstellen van het examenreglement, controle of examenreglement en PTA aan wettelijke eisen voldoen, communicatie over PTA en examenreglement naar docenten en naar leerlingen/ouders, toelating van kandidaten tot schoolexamen en toelating tot herkansingen, afname van het schoolexamen, registratie van schoolexamenresultaten in BRON;
- *de directie* is vervolgens verantwoordelijk voor opstellen van het examenreglement, controle of examenreglement en PTA aan wettelijke eisen voldoen, toelating van kandidaten tot schoolexamen en toelating tot herkansingen, nemen van maatregelen bij onregelmatigheden, de evaluatie van schoolexamens op schoolniveau;
- *de administratie* is veel (mede)verantwoordelijk voor de registratie van de schoolexamenresultaten in BRON;
- *besturen, mentoren, externe partijen* nauwelijks voor specifieke taken verantwoordelijk zijn.

Directeuren en examensecretarissen melden incidenteel dat het bestuur voor aspecten van het schoolexamenverantwoordelijk is. Besturen denken daar anders over. Uit tabel 7.8 (bijlage 7.7) blijkt dat minstens de helft van de besturen van mening is dat ze verantwoordelijk zijn voor het opstellen van het examenreglement, controle of examenreglement aan wettelijk eisen voldoet, en controle of PTA aan wettelijk eisen voldoet.

De examensecretaris speelt een centrale rol in het schoolexamenproces. Hij of zij is niet alleen verantwoordelijk voor diverse onderdelen maar is meestal ook betrokken bij de uitvoering van die taken (zie tabellen 7.6 en 7.7 in bijlage 7.7). De examensecretaris geeft op de meeste afdelingen (minimaal de helft volgens zowel de directie als examensecretaris) zelf (mede) uitvoering aan opstellen examenreglement, opstellen PTA, controle of examenreglement aan wettelijk eisen voldoet, controle of PTA aan wettelijk eisen voldoet, communicatie over het schoolexamen naar docenten, communicatie over het schoolexamen naar leerlingen en ouders, procedure van toelating van kandidaten, afname van schoolexamens, nemen van maatregelen bij onregelmatigheden, toelating kandidaten tot herkansing schoolexamens, registratie van schoolexamenresultaten in BRON.

Tabel 5.9 Organisatorische positionering functie van examensecretaris

Docent	64%
Teamleider/afdelingsleider	23%
Directie	10%
Administratie	3%
Anders ('examensecretaris')	
N	146

Deze functie van examensecretaris is binnen de scholen op verschillende manieren gepositioneerd. In de meeste gevallen (ruim 60 procent) wordt de functie van examensecretaris vervuld door een bovenbouwdocent (tabel 5.9). In ongeveer een kwart van de gevallen betreft het een directielid of team-/afdelingsleider. In die gevallen heeft de examensecretaris dus ook een hiërarchisch andere positie ten opzichte van de bovenbouwdocenten. In een klein aantal gevallen is het examensecretariaat belegd bij iemand met een administratieve functie. In vmbo is de functie van examensecretaris wat vaker belegd bij een docent en in havo/vwo wat vaker bij directielid of een team/afdelingsleider. Een substantieel deel van de examensecretarissen blijkt recent in functie. Meer dan één derde (36%) is aangesteld in 2016 of later. Deze examensecretarissen hadden in het schooljaar 2017-2018 dus maximaal één compleet examenjaar achter de rug.

Net als uit de antwoorden van de directeuren en examensecretarissen blijkt ook uit de antwoorden van de docenten (tabellen 7.9 en 7.10 in bijlage 7.7) dat de vaksecties en docenten vooral de verantwoordelijkheid dragen voor het opstellen van het PTA (respectievelijk 80% en 70%), het ontwikkelen van de schoolexamens (59% en 53%), de afname (48% en 47%), en nakijken en de beoordeling (74% en 85%). Bij het opstellen van het PTA gaat het vooral om de inhoud, dus per vak per leerjaar (of cohort) het aantal toetsen, wijze van toetsen, de duur, de weging, e.d. Ook zijn de vaksecties/docenten verantwoordelijk voor de toetsstof en de mate waarin dat overeenkomt met de regelgeving (waaronder de eis dat de verplicht schoolexamenonderwerpen aan bod dienen te komen).

Het beeld uit de casestudies wat betreft de organisatie en de betrokkenheid van de diverse actoren sluit aan bij het beeld uit de vragenlijst.

Bij negen van de vijftien cases is de functie van examensecretaris belegd bij een docent. Bij drie cases ligt de taak van examensecretaris bij een team- of afdelingsleider, bij één case bij een medewerker van de administratie. Bij twee cases hebben verschillende actoren binnen de schoolorganisatie de rol van examensecretaris. Bij de ene case gaat het om een teamleider en een stafmedewerker, bij de andere case om 4 jaarlaagcoördinatoren en het hoofd van de administratie. Deze twee cases betreffen brede scholengemeenschappen met vmbo, havo en vwo. Bij zes van de zeven cases die een brede scholengemeenschap vormen, zijn er een examensecretaris voor vmbo en een examensecretaris voor havo-vwo.

Bij de meeste cases heeft de examensecretaris hoofdzakelijk een organisatorisch en uitvoerende rol. Hij stuurt aan op planning van toetsweken en het maken van een surveillanten rooster, verzamelt en verdeelt toetsen tijdens toetsweek, houdt zicht op aanwezigheid en alle bijzonderheden van leerlingen (zoals extra tijd, Kurzweil en andere extra toegestane hulpmiddelen). Vaak heeft de examensecretaris ook enkele controlerende taken, zoals check van PTA op compleetheid en check van administratie op ontbrekende cijfers. In sommige cases heeft de examensecretaris ook een rol in de communicatie van het examenreglement en PTA naar ouders.

Examensecretarissen van de cases worden veelal ondersteund door medewerkers van de administratie en een roostermaker. Er is één examensecretaris die nadrukkelijk aangeeft te weinig tijd te krijgen om haar taken goed uit te kunnen voeren. Bij de overige cases komt dit niet als knelpunt naar voren.

Tabel 5.10 Mate van betrokkenheid bij schoolexamen (1 'zeer klein' tot 10 'zeer groot')*

	Bestuurders	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Bestuur	5,3	4,4	3,6	3,8
Directie	7,8	7,4	7,0	6,4
Examensecretarissen	9,9	8,3	7,7	7,6
Vaksecties	7,8	7,5	7,9	8,1
Docenten	7,9	7,6	8,1	8,5
N	93	123-125	107	285-298

*verschillen tussen respondentgroepen significant $p < 0.01$

Respondentgroepen verschillen in hun oordeel over de mate betrokkenheid van henzelf en andere actoren binnen de school bij het proces van schoolexaminering (tabel 5.10). Examensecretarissen en docenten zijn van oordeel dat docenten en vaksecties de meest betrokken actoren zijn, volgens directeuren en bestuurders zijn dat de examensecretarissen. Er is eensgezindheid over de relatief geringe betrokkenheid van het bestuur bij het schoolexamenproces.

Bij een meerderheid van de cases is een actor hoger in de organisatie betrokken bij de schoolexaminering. Daar waar docenten de rol van examensecretaris vervullen, zijn veelal team- of afdelingsleiders nauw betrokken bij de examinering. Zij ondersteunen binnen de cases de examensecretaris door onder meer het aanspreken van docenten en leerlingen op gemaakte afspraken en zij controleren eveneens op ontbrekende toetsonderdelen. Wanneer de rol van examensecretaris wordt vervuld door een team-/afdelingsleider is een directeur/opleidingsdirecteur/directeur onderwijs betrokken. Bij twee cases waar een teamleider examensecretaris is, ontbreekt een betrokken rol van een persoon hoger in de organisatie.

Bij een meerderheid van de cases is een examencommissie ingericht. De belangrijkste taak van de examencommissie is het nemen van besluiten in het geval van bijzondere situaties, bijvoorbeeld over afwijkingen van het PTA voor individuele leerlingen en onregelmatigheden. In de examencommissies zitten daarom naast de examensecretaris actoren met beslissingsbevoegdheid, zoals een afdelingsleider of rector. Er zijn examencommissies die alleen voor het bespreken van dergelijke bijzondere situaties ad hoc bij elkaar komen. Veel examencommissies in de casestudie vergaderen echter met enige regelmaat over het verloop van de examinering.

In de betrokkenheid van de eindverantwoordelijk schoolleider zien we verschillen. Bij een deel van de cases vervult de eindverantwoordelijk schoolleider een actieve controlerende rol in het schoolexamenproces door ondermeer zitting te nemen in de examencommissie, (steekproefsgewijs) mee te kijken bij het opstellen van het PTA en (steekproefsgewijs) en te checken op ontbrekende toetsonderdelen. Een aantal eindverantwoordelijk schoolleiders van de cases heeft een groot deel van zijn verantwoordelijkheden gedelegeerd naar een directeur onderwijs/adjunct/teamleider. Wanneer de eindverantwoordelijk schoolleider verantwoordelijkheden heeft gedelegeerd zien we verschil tussen cases waarin de schoolleider actief vinger aan de pols houdt en cases waarin de schoolleider meer op afstand staat en verwacht dat hij geïnformeerd als dat nodig is.

5.3 Uitvoering

Constructie schoolexamens

Bij ruim de helft van de cases ligt de verantwoordelijkheid voor de constructie van de SE-toetsen bij de vaksecties. Ondanks deze gezamenlijke verantwoordelijkheid is er vaak één docent verantwoordelijk voor het maken van de toetsen. Bij zes cases ligt de verantwoordelijkheid voor de constructie bij individuele docenten. Opvallend is dat vijf van deze zes cases gekenmerkt wordt door een kleiner leerlingaantal. De constructie van toetsen lijkt cases met een kleiner leerlingaantal vaker de verantwoordelijkheid van individuele leerkrachten dan bij grotere cases.

Door docenten van de cases wordt aangegeven dat voor de constructie van SE-toetsen gebruik wordt gemaakt van de toetsvragen uit de methode, oude toetsen, oude centraal examens en in een enkel geval toetsen van collega's van naburige scholen. Oude centraal examens worden gebruikt om leerlingen voor te bereiden op de vraagconstructie van het centraal examen. Binnen enkele cases wordt gebruik gemaakt van RTTI in de constructie van hun toetsen. Bij één case geven docenten aan dat ze, over het algemeen, geen nieuwe toetsen construeren, maar dat ze voornamelijk gebruik maken van bestaande toetsen. Bij herkansingen worden hier ook vaak dezelfde toetsen gebruikt als bij de eerste afname. Het gaat hierbij om een vmbo school waarvan de geïnterviewde docenten aangeven dat de leerlingen vaak niet onthouden wat er in een toets gevraagd wordt. Het hergebruiken van (delen van) oude toetsen komt bij meer cases voor. De gang van zaken omtrent het hergebruiken van toetsen verschilt. Bij sommige cases geldt dat een toets pas na een aantal jaar hergebruikt mag worden. Bij andere cases gelden minder strenge regels voor het hergebruik van SE-toetsen, mits de vragen worden aangepast.

Verder valt in de casestudie op dat er verschillen zijn in de mate en de vorm van de controle van de constructie van SE-toetsen. Hierbij valt er onderscheid te maken tussen horizontale controle door collega's of verticale controle door de directie of examensecretaris. Als we kijken naar de horizontale controle op de constructie van schoolexamens binnen de cases zien we de volgende variatie: Bij sommige cases vindt uitsluitend afstemming binnen de secties plaats over de constructie van de SE-toetsen. Bij andere cases vindt er meer systematische controle plaats waarbij de toetsen worden gemaakt door collega's en waarbij feedback wordt gegeven op de gehele toets inclusief nakijkmodel en de normering. Bij een enkele case is er geen controle op de constructie van de toetsen. Onder de cases zijn een aantal kleinere scholen met één of meerdere eenmanssecties. Omdat horizontale controle binnen deze eenmanssecties vaak niet mogelijk is, wordt er naar andere oplossingen gezocht om de kwaliteit van de constructie te borgen. De docenten in de eenmanssecties sparren bijvoorbeeld met de examensecretaris of docenten van andere eenmanssecties, raadplegen vakverenigingen, gebruiken rubrics of gaan in gesprek met collega's van andere scholen. In enkele gevallen zijn er docenten zonder sparringpartner. De kwaliteitsborging van de constructie van SE-toetsen binnen eenmanssecties wordt door veel cases ook als aandachtspunt beschouwd. Hoewel bij de meeste cases sprake is van enige vorm van horizontale controle, zijn er maar weinig cases waar er verticale controle plaatsvindt. Bij de constructie van SE-toetsen blijkt de examensecretaris, directie of teamleiders in de casestudie vaak geen rol te spelen. Bij slechts twee cases vindt er verticale controle plaats, maar deze controle richt zich vooralsnog niet op de inhoud van de toetsen. Bij één case controleert de examensecretaris alle toetsen op een aantal punten zoals de opmaak en de toetsmatrijs. Bij de andere case heeft de examensecretaris vorig jaar een toetscommissie in het leven geroepen die kritisch kijkt naar de indeling van SE toetsen.

Afname

Uit de casestudie blijkt dat, met name in het examenjaar, de meeste SE-toetsen worden afgenomen in vaste toetsweken. Bij twee derde van de cases wordt buiten deze toetsweken nog andere schriftelijke opdrachten en andere toetsonderdelen gerekend tot het schoolexamen, deze tellen over het algemeen minder zwaar mee. Bij de meeste cases wordt de afname van de SE-toetsen in toetsweken gespiegeld aan de voorschriften van het centraal examen, dit is om de leerlingen te laten wennen aan de manier van afname van het centraal examen. Een ander argument dat in de casestudie naar voren wordt gebracht om het schoolexamen als het centraal examen te benaderen is om er zeker van te zijn dat de schoolexaminering zorgvuldig verloopt. Bij de cases is de examensecretaris verantwoordelijk voor de organisatie rondom de afname van het schoolexamen, hieronder valt onder andere: het verzamelen en verspreiden van de toetsen, het organiseren van hulpmiddelen en het ordelijk laten verlopen van de toetsweek. Hierbij wordt de examensecretaris vaak ondersteund door de teamleider. De examensecretaris ziet vaak ook toe op te laat komende of afwezige leerlingen. De scholen binnen de casestudie verschillen in de manier waarop wordt omgegaan met afwezige leerlingen of leerlingen die te laat komen. Bij een derde van de cases wordt er bij de afwezigheid van een leerling direct naar hun huis gebeld. Bij veel andere cases worden de namen van afwezige leerlingen tijdens de toets opgenomen op de absentielijst of een oplegblad waarop onregelmatigheden worden genoteerd. Bij één case wordt er pas na de toetsweek gecontroleerd welke leerlingen er afwezig waren, waarna dit wordt teruggekoppeld naar de directie. Bij een andere case werd aangegeven dat er geen eenduidige werkwijze is voor het omgaan met absentie bij toetsen die meetellen voor het schoolexamen, waardoor docenten verschillend omgaan met het vastleggen van afwezige leerlingen.

Beoordeling

De beoordeling van de SE-toetsen wordt in alle cases gedaan door de individuele docenten, vaak aan de hand van een vooraf opgesteld nakijkmodel. Bij geen van de cases vindt enige vorm van verticale controle plaats bij de beoordeling van SE-toetsen. Bij praktijkexamens of mondelinge opdrachten, is er vaak wel een tweede beoordelaar aanwezig. Tijdens de beoordeling van SE-toetsen vindt er bij de meeste cases wel enige vorm van intervisie plaats over opvallendheden omtrent de gemaakte toetsen en over de antwoorden van leerlingen. Er bestaat echter, een grote variatie tussen de cases in de manier waarop dit overleg plaatsvindt. Bij sommige cases worden twijfels en onduidelijkheden in de wandelgangen, in de koffiekamer of telefonisch besproken. Bij andere cases vindt er standaard na de SE-toetsweek een overleg plaats binnen de secties over de gemaakte toets en wordt er een vergelijking gemaakt tussen de toetsresultaten van parallelklassen. In het geval van eenmanssecties vindt er soms overleg plaats met collega's van andere scholen. Op basis van deze intervisies worden er binnen enkele cases, indien hier gegronde reden toe is, de normering van de toets aangepast. Bij andere cases is het de regel dat de normering van SE-toetsen nooit wordt aangepast. Een argument dat hiervoor wordt gegeven is dat de norm niet wordt aangepast om de motivatie onder de leerlingen hoog te houden: *"Het aanpassen van de normen lokt uit dat leerlingen minder hun best gaan doen"*.

Inhalen, herkansen en controle

Uit de casestudies blijkt dat docenten de cijfers registeren in het administratiesysteem van de school. Bij een deel van de cases kunnen docenten daarna geen aanpassingen meer doen aan de geregistreerde cijfers. Bij een deel van de cases worden tijdens een toetsweek leerlingen die niet aanwezig zijn en geen ziekmelding hebben gedaan direct nagebeld, zoals dat ook gebruikelijk is bij het centraal examen. Bij cases waar ook toetsen buiten de toetsweken worden gegeven die meetellen met het schoolexamen zijn de vakdocenten in eerste instantie verantwoordelijk voor het zicht houden op aanwezigheid van leerlingen bij toetsen. Er wordt op scholen van de casestudie verschillend omgegaan met de registratie

van niet gemaakte toetsonderdelen. Er zijn cases die gebruik maken van een laag cijfer (bijv. 0,1; 0,9; 1,0; 1,1) wanneer een toetsonderdeel niet is gemaakt. Dit lage cijfer heeft een signaalwaarde omdat hierdoor het gemiddelde cijfer van de leerling opvallend lager is. De gedachte hierachter is dat het leerlingen (en ouders) stimuleert om zelf actie te ondernemen om een toetsonderdeel in te halen. Wanneer echter de weging van het gemiste onderdeel zeer klein is, is de kans groter dat dit over het hoofd wordt gezien. Ingevulde signaalwaarden zijn bedoeld als tijdelijk van aard en wachtend op het cijfer van het ingehaalde werk. De signaalwaarden worden dan ook niet gemeld bij de inspectie. Er zijn ook cases die gebruik maken van de aanduiding 'INH' of 'inhalen' en die het vakje van de gemiste toets gewoon leeg laten. Binnen enkele cases blijkt dat door docenten verschillende manieren gehanteerd worden voor het registreren van gemiste toetsonderdelen die meetellen voor het schoolexamen. Bij één van de cases wordt door magister berekend welk deel van de toetsen gemaakt zijn en wordt dit met een percentage aangeduid. Wanneer een leerling 3 van de 5 toetsen heeft gemaakt, heeft de leerling 60% van de toetsen gemaakt.

Het inhalen van toetsen gebeurt bij sommige cases op vaste momenten, bijvoorbeeld tijdens een inhaaluur, eerste dinsdag na tentamenweek, op de dag van de herkansingen. Bij de meeste cases worden individuele afspraken gemaakt met leerlingen. Over het algemeen zijn bij deze cases de vakdocenten verantwoordelijk voor het maken van afspraken voor het inhalen van toetsen. Bij twee cases ligt deze verantwoordelijkheid bij de teamleider. In de casestudie wordt door enkele respondenten benadrukt dat bij het inhalen van een toets eerst gecontroleerd wordt op de reden van afwezigheid van een leerling. In gevallen dat een leerling niet voorafgaand aan de toets is ziek gemeld, wordt hierover navraag gedaan bij ouders. Verschillende respondenten van de cases geven aan op zo'n moment een inschatting te maken of leerling en ouders de waarheid spreken. *"Dit is niet altijd eenvoudig, maar we proberen dit altijd zo zorgvuldig mogelijk te doen."* Verschillende cases waarbij we de vmbo-afdelingen bezochten, merken op dat het voor hun leerlingen en ouders niet altijd de hoogste prioriteit heeft om af te melden of soms zelfs deel te nemen aan een toets. Een problematische thuissituatie, waaronder afwezigheid van ouder(s) en armoede, zijn factoren waar deze scholen dagelijks (en dus ook bij het examen) mee te maken hebben. Er is ook een case die de ervaring heeft dat ouders te gemakkelijk hun kind ziekmelden, soms zonder door te hebben dat hun kind eigenlijk een se-toets heeft. Bij twee cases geven respondenten aan strenger te willen toezien op de reden van afwezig, bijvoorbeeld door briefje van huisarts te vragen.

Desalniettemin stellen de cases over het algemeen veel in het werk om leerlingen alle toetsonderdelen te laten maken: leerlingen herhaaldelijk aanspreken, individueel toetsrooster maken, toets afnemen in ziekenhuis, toetsen combineren bij een langdurig zieke leerling. Uit alle gesprekken blijkt een zeer grote betrokkenheid bij de leerlingen en zorg voor het volbrengen van het examen.

Wat betreft de herkansingen zien we in de cases de volgende varianten:

- Na elke periode kan één toetsonderdeel herkanst worden.
- Geen herkansingen in voorexamenjaar, maximaal 3 herkansingen vrij in te zetten in het examenjaar (met een maximum van twee pta-toetsen voor hetzelfde vak)
- In examenjaar maximaal 3 herkansingen aan het einde van alle schoolexamens.
- na eerste en tweede periode 1 herkansing en na 3de periode 2 herkansingen
- na eerste en tweede periode 1 herkansing en na 3de periode geen herkansing.

Uitgangspunt bij de cases is dat alleen onderdelen waarvan in het PTA is aangegeven dat ze herkansbaar zijn kunnen herkanst worden. Een aantal cases geeft aan dat het inschrijven voor herkansingen en de organisatie van herkansingen centraal geregeld wordt.

Er bestaan grote verschillen tussen de cases in de mate waarin andere versies van toetsen worden gemaakt voor inhalen/herkansen. Aan de ene kant van het spectrum een case waar standaard meerdere versies van een SE-toets gemaakt worden (reguliere afname, inhalen vanwege ziekte e.d. en een herkansing). Aan de andere kant zijn er ook cases waar docenten de oorspronkelijke toets gebruiken bij inhalen en herkansen.

De wijze waarop tussentijds zicht wordt gehouden op missende toetsonderdelen verschilt tussen de cases. Bij enkele cases wordt na elke periode in een teamvergadering alle ontbrekende onderdelen langsgelopen of wordt aan docenten gevraagd of er nog leerlingen toetsonderdelen missen. Bij andere cases controleert de examensecretaris, soms in samenwerking met een teamleider of administratie of binnen de examencommissie, regelmatig of er nog toetsonderdelen ontbreken. Een kleine omvang van het aantal leerling in examenklassen maakt de controle op ontbrekende onderdelen eenvoudiger, volgens respondenten in de casestudie.

Bij alle cases wordt aangegeven dat het in principe een gedeelde verantwoordelijk is van docenten, mentoren, leerlingen, examencommissie om te zorgen dat leerlingen alle onderdelen van het schoolexamen volbracht hebben. De mate van zorgvuldigheid ten aanzien van het controleren en handelen bij ontbrekende onderdelen blijft echter afhankelijk van het individueel handelen van betrokkenen, zo blijkt in de casestudie. Een deel van de cases geeft te kennen zich hier bewust van te zijn. Een van de cases merkt bijvoorbeeld op dat de controle van en afspraken over inhalen en herkansen nog teveel op informele routine is gebaseerd. Bij een andere case zijn in de afgelopen jaren bij de finale check voor het centraal examen ondanks alle zorgvuldigheid toch enkele foutjes geconstateerd. En bij weer een andere case geeft aan dat ondanks alle controles het systeem niet feilloos is. Bij een meerderheid van de cases wordt een finale check uitgevoerd op het schoolexamen voorafgaand aan het indienen van de cijfers. Deze finale check wordt verschillend uitgevoerd: zelfstandig door vakdocenten, in een vaststellingsvergadering met alle docenten, door de examencommissie of alleen door de examensecretaris of door administratie. Enkele cases geven aan geen totale check uit te voeren omdat tussentijds strikt wordt toegezien op het volbrengen van het schoolexamen per periode (verificatieronde genaamd op een van de cases).

Op basis van de gevoerde interviews lijkt het sporadisch voor te komen dat er een maatregel wordt genomen in het kader van een onregelmatigheid.

Borging

Bij kwaliteitsborging van processen spelen verschillende aspecten een rol. De mate van (horizontale en/of verticale) controle en een cyclus van evaluatie en verbetering zijn daarin in elk geval twee belangrijke elementen. Bij horizontale controle gaat het om de mate waarin er 'collegiaal wordt getoetst' (bijvoorbeeld docenten die elkaars werk becommentariëren, 4-ogen principes die worden gehanteerd). Bij verticale controle gaat het om de mate waarin er in de hiërarchische lijn controle plaatsvindt (bijvoorbeeld een teamleider of directeur die een check doet op de kwaliteit van een PTA). Verder veronderstelt kwaliteitsborging dat er systematisch wordt gekeken naar hoe processen verlopen, de uitkomsten van processen en dat er zonedig interventies worden gepleegd om uitkomsten en processen te verbeteren (bijvoorbeeld via een PDCA-cyclus).

Verder is voor kwaliteitsborging het van belang dat betrokkenen goed op de hoogte zijn van regels en procedures en dat voor het naleven van regels en procedures draagvlak bestaat.

In tabel 5.11 geven we weer op welke manier het toezicht op uitvoering van taken in het kader van schoolexaminering is vormgegeven volgens opgave van de respondenten in de enquête.

Tabel 5.11 Toezicht op de wijze waarop taken met betrekking tot de schoolexamens worden uitgevoerd

	Directies (volgens bestuurders)	Examen-secretarissen (volgens directie)	Docenten (volgens examen-secretarissen)	Docenten (volgens docenten)
Nee, dat gaat op basis van vertrouwen/professionele autonomie	34%	9%	13%	18%
Ja, dat gebeurt door collega-directeuren	5%			
Ja, dat gebeurt centraal door het bestuur(sbureau)	37%			
Ja, dat gebeurt door de directie		78%	27%	23%
Ja, dat gebeurt binnen de vaksecties			21%	32%
Ja, dat gebeurt door de examensecretaris van de school		4%	23%	21%
Ja, dat gebeurt door een examensecretaris van een andere school		2%		
Anders, namelijk	24%	8%	16%	9%
N	93	129	110	307

Zo geeft bijvoorbeeld één derde van de besturen aan dat de taken door de directie niet worden gecontroleerd (gaat op basis van vertrouwen), 37% geeft aan dat die controle centraal plaatsvindt door het bestuur(sbureau). We concluderen uit de tabel dat in de meeste gevallen op de uitvoering van taken van de examensecretarissen en docenten op de een of andere manier horizontaal of verticaal controle wordt uitgeoefend. Docenten en examensecretarissen werken dus in de regel niet als solisten in het schoolexamenproces. Bij de examensecretarissen blijken vooral de directies toe te zien op de taakuitvoering (78%). Dat is bij docenten veel meer gespreid over de vaksectie (horizontaal), examensecretaris en directie (verticaal).

Ook uit de casestudie blijkt dat over het algemeen altijd meerdere personen bij de organisatie van de schoolexaminering betrokken zijn, naast een examensecretaris en docenten ook medewerkers van de administratie, team-/afdelingsleiders en (adjunct)directeuren.

Verticale controle in de organisatie en uitvoering van schoolexamenproces is bij een meerderheid van de cases geborgd doordat naast een examensecretaris een persoon hoger in de organisatie nauw betrokken is bij het verloop van de schoolexaminering. Er zijn echter enkele cases waar verticale controle op het verloop van de schoolexaminering in de praktijk ontbreekt.

Verticale controle op de inhoudelijke kwaliteit van schoolexamens is bij de cases minimaal. Uit de casestudie blijkt dat PTA's over het algemeen niet buiten de vaksectie gecontroleerd worden op dekking

van het examenprogramma. Ook de verantwoordelijkheid voor de constructie en beoordeling van schoolexamens ligt volgens de respondenten van de cases geheel bij de vaksectie.

Tabel 5.12 Mate waarin aspecten van horizontale controle van toepassing zijn (1 'helemaal niet' tot 5 'helemaal wel')

	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Horizontale controle			
Vaksecties op mijn school wisselen onderling informatie uit over de wijze waarop schoolexamens worden ontwikkeld. ^{a c}	3,20	3,15	2,94
Vaksecties op mijn school wisselen onderling informatie uit over de wijze waarop de schoolexamens worden afgenomen.	3,28	3,38	3,13
Vaksecties op mijn school wisselen onderling informatie uit over de wijze waarop de schoolexamens worden beoordeeld. ^a	3,20	3,02	2,91
Docenten wisselen met collega's van andere scholen informatie uit over de schoolexaminering. ^c	2,55	2,44	2,85
Mijn school werkt samen met andere scholen in het kader van de schoolexaminering. ^{a c}	2,07	2,25	3,49

a verschillen tussen directie en docenten significant $p < 0.05$

b verschillen tussen directie en examensecretarissen significant $p < 0.05$

c verschillen tussen examensecretarissen en docenten significant $p < 0.05$

Bovenstaande tabel (5.12) laat zien dat horizontale controle binnen de vaksecties wordt uitgeoefend maar ook dat tussen vaksecties en tussen docenten van verschillende scholen vormen van horizontale controle plaatsvinden. Docenten geven daarbij vaker dan directeuren en examensecretarissen aan dat er wordt samengewerkt met andere scholen. Directies zijn meer dan docenten van mening dat er tussen vaksecties informatie wordt uitgewisseld. Mogelijk hebben vooral vaksectievoorzitters hier meer zicht op dan de meeste docenten.

Binnen de cases blijkt men zich ten eerste bewust te zijn van het belang van horizontale controle op de kwaliteit van de schoolexamens. Over het algemeen is er volgens respondenten uit de casestudie een gedeelde verantwoordelijkheid binnen vaksecties voor het opstellen van het PTA, constructie en beoordeling van schoolexamens. In de praktijk maakt één van de vakdocenten een toets en legt deze voor aan collega's uit de vaksectie, die feedback geven. Bij een aantal cases is het gebruikelijk dat docenten bij het beoordelen van schoolexamens samenwerken of intervisie hebben, maar dit is zeker niet overal het geval. Een knelpunt bij de borging van de kwaliteit van schoolexamens vormen eenmanssecties, waarvan er op kleine scholen meer zijn. Hierbij is het niet goed mogelijk om horizontale controle te organiseren. Bij de cases zien we wel verschillende initiatieven waarmee horizontale controle beoogd wordt te realiseren. Voorbeelden hiervan zijn de koppeling van een docent klassieke talen aan een docent kunst, het organiseren in domeinen waarin verschillende vakdocenten samenwerken, koppeling van een docent met een vakcollega van een andere locatie of een directeur die zelf dichter op docenten zit (dus meer verticale borging). Voor de meeste cases vormt de kwaliteitsborging binnen eenmansacties een aandachtspunt.

Horizontale controle doet zich bij de cases echter niet alleen voor ten aanzien van de borging van de kwaliteit van de schoolexamens, maar ook in de uitvoering van het proces. Bij de uitvoering en organisatie van het schoolexamen zijn zoals gezegd meerdere personen betrokken. Naast de examensecretaris heeft de leerlingadministratie bij veel cases een actieve rol in het invoeren van het PTA in magister, het verzamelen, uitgeven en innemen van de schoolexamens, bijhouden afwezigheid, controleren van ingevoerde cijfers. Daarnaast hebben bij de cases ook docenten/mentoren een verantwoordelijkheid om bij te houden of alle leerlingen alle onderdelen van het schoolexamen maken. Bij alle cases wordt een gedeelde verantwoordelijkheid ervaren voor de schoolexaminering.

Tabel 5.13 Mate waarin aspecten van kennis en draagvlak van toepassing zijn (1 'helemaal niet' tot 5 'helemaal wel')

	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Kennis			
De examensecretaris/directie informeert nieuwe bovenbouwdocenten over de schoolexaminering.	3,96	3,82	4,02
Informatie over de schoolexaminering krijgen nieuwe bovenbouwdocenten van hun collega's.	4,10	4,25	4,21
Docenten van mijn school hebben de afgelopen twee schooljaren nascholing gevolgd gericht op de schoolexaminering. ^{a c}	2,73	2,64	3,83
Draagvlak			
De examensecretaris staat alleen in de zorg rondom een vlekkeloos verloop van de schoolexamens. ^{a b c}	1,89	2,19	2,67
De MR geeft actief invulling aan zijn rol bij het instemmen met de inhoud van het PTA en examenreglement. ^{a c}	3,23	3,16	4,41
De administratieve werkzaamheden rondom het schoolexamen zijn noodzakelijk voor de kwaliteitsborging van de schoolexaminering.	4,26	4,34	4,35
Kwaliteitsborging van de schoolexaminering brengt veel administratieve werkzaamheden met zich mee. ^c	3,98	3,89	4,17
Op mijn school is draagvlak voor kwaliteitsborging van de schoolexaminering. ^{a c}	4,02	3,96	4,37
N	113-129	94-114	318

a verschillen tussen directie en docenten significant $p < 0.05$

b verschillen tussen directie en examensecretarissen significant $p < 0.05$

c verschillen tussen examensecretarissen en docenten significant $p < 0.05$

Kennisoverdracht over hoe het schoolspecifieke schoolexamenproces in elkaar steekt en de gedeelde visie daarop zijn belangrijke elementen in kwaliteitsborging. Op grond van de enquêteresultaten (tabel 5.13) ontstaat het beeld dat op de meeste scholen nieuwe bovenbouwdocenten door zowel collega-

docenten als examensecretaris en/of directie worden geïnformeerd. Verder lijkt er ook draagvlak te zijn voor wat er nodig is voor kwaliteitsborging van schoolexamens op schoolniveau (administratieve procedures, ondersteuning voor het werk van de examensecretaris). Docenten scoren hier positiever dan examensecretarissen en directieleden.

Uit de casestudie blijkt dit gedeelde begrip niet aanwezig. Ook zijn zeker niet altijd alle docenten van een school goed op de hoogte van de wet- en regelgeving en bestaat er op sommige scholen ruimte tussen de regels die zijn vastgesteld en het handelen van docenten. Dit blijkt bijvoorbeeld uit dat bij een case docenten verschillend omgaan met het bieden van inhaalmogelijkheden en bij een andere case zijn er verschillende manieren waarop omgegaan wordt met gemiste toetsonderdelen in het administratiesysteem. Het belang van gedeelde kennis over de regels omtrent de schoolexaminering lijkt bij de ene case meer te leven dan bij de andere. Het informeren van nieuwe docenten over de schoolexaminering ligt bij alle cases bij de vaksecties. Examensecretarissen en directies hebben hier nauwelijks een rol in, behalve het beantwoorden van vragen van docenten. Dit is een opvallend verschil ten opzichte van de uitkomsten van de vragenlijst, waaruit blijkt dat wel voorkomt dat examensecretarissen en directies nieuwe docenten informeren.

Tabel 5.14 Mate waarin aspecten van 'leren en verbeteren' van toepassing zijn (1 'helemaal niet' tot 5 'helemaal wel')

	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Verbetercyclus			
Er vindt jaarlijks een schoolbrede evaluatie plaats van het verloop van de schoolexamens.	3,44	3,26	3,38
Er vindt jaarlijkse schoolbrede (schriftelijke en/of mondelinge) communicatie plaats over de schoolexaminering en eventuele veranderingen daarin ten opzichte van voorgaande jaren. ^a	3,76	3,53	3,54
Er worden jaarlijks verbeteringen aangebracht in de schoolexaminering op basis van de schoolbrede evaluatie.	3,49	3,55	3,60
N	113-129	94-114	318

a verschillen tussen directie en docenten significant $p < 0.05$

b verschillen tussen directie en examensecretarissen significant $p < 0.05$

c verschillen tussen examensecretarissen en docenten significant $p < 0.05$

Tot slot is evaluatie een belangrijk onderdeel van kwaliteitsborging. Jaarlijkse evaluatie van de schoolexamens vindt in de meerderheid van de gevallen plaats (tabel 5.14). We weten uit de casestudies dat dat veelal de opbrengsten (uitkomsten) van de schoolexamens betreft en niet zozeer het proces. Bij alle cases ligt de verantwoordelijkheid voor de inhoudelijke evaluatie van het schoolexamen bij de vaksecties. Evaluatie van de resultaten van het schoolexamen en het centraal examen krijgt bij alle cases veel aandacht. Vakdocenten bespreken onderling binnen sectie de uitkomsten van het schoolexamen en het centraal examen aan de hand van WOLF-rapportages. Bij vrijwel alle cases heeft ook de schoolleiding een gesprek met de sectie of sectievoorzitter over de uitkomsten van schoolexamen en centraal examen. De resultaten vormen aanleiding om in te gaan op inrichting curriculum en PTA. Bij één case spreekt de corrector onderwijs jaarlijks met 4 of 5 secties, het

lukt haar niet om jaarlijks alle secties te spreken. Bij een andere case voert de schoolleiding meerdere keren per jaar een gesprek met een sectie (secties zijn verdeeld onder rector en teamleiders). Er is ook een case waar in ieder geval aan het begin van het schooljaar met alle secties wordt gesproken en wanneer er aanleiding is (bijv. veel uitval van docenten), wordt er vaker gedurende het schooljaar met een sectie gesproken.

Het verloop van het schoolexamen wordt bij vijf van de vijftien cases na elke toetsperiode geëvalueerd. Bij vier cases gebeurt dit binnen de examencommissie. De commissies bespreken wat goed liep en wat aandachtspunten zijn. Ook maken commissies afspraken over het aanspreken van leerlingen en docenten over werk dat ingehaald moet worden en op gedrag van leerlingen en docenten tijdens de toetsweek (zoals te laat komen).

Bij de vijfde case gaat het om een teamvergadering met alle docenten die aan de examenklassen lesgeven in aanwezigheid van examensecretaris. Hierin wordt ingegaan op wie heeft wat nog niet gemaakt en hoe zijn toetsen gemaakt. Hierin wordt niet gereflecteerd op het verloop van het schoolexamen.

Bij een meerderheid van de cases wordt jaarlijks gereflecteerd op het verloop van de examens. Dit gebeurt op uiteenlopende manieren: in de examencommissie, het hoofd van de examencommissie bevraagt docenten en leerlingen, in teamoverleg, examensecretaris/examencommissie bespreekt verloop praktische organisatie met betrokkenen, bespreekpunt in directievergadering. Echter valt in de casestudie op dat dit veelal tussen de bedrijven door gaat, het vooral gaat over zaken in praktische uitvoering en procedures en dat uitkomsten niet worden vastgelegd. Verschillende cases menen dat een meer gestructureerde evaluatie van het examenproces waarbij uitkomsten ook vastgelegd worden en daardoor overdraagbaar zijn, van belang is en een verbeterpunt is.

Een meer systematische wijze met enige afstand waarop gekeken wordt naar hoe processen verlopen en de uitkomsten van processen lijkt nauwelijks gebruikelijk. De gebeurtenissen in Maastricht hebben alle scholen die deelnamen aan de casestudie opgeschrikt. Bij alle cases is men bij zichzelf nagegaan of een dergelijke situatie zich bij hen zou kunnen voordoen. Over het algemeen zijn de cases ervan overtuigd dat een dergelijke situatie bij hen zich niet kan voordoen. In verschillende opzichten vindt men Maastricht een extreem geval. Bij een aantal cases leverde de reflectie een bevestiging op van dat ze de schoolexaminering op orde hebben. Wat overigens niet wegneemt dat ze nog wel een enkel verbeterpunt voor zichzelf zagen. Bij andere cases leidde de reflectie tot een vernieuwing van de bewustwording van het belang van heldere afspraken en procedures en zorgvuldige naleving daarvan. Verschillende zaken konden bij deze cases nog wel wat aangescherpt. Bij enkele cases leidde de reflectie ook tot enige onzekerheid over doen we het wel goed en zien we niets over het hoofd.

Naar aanleiding van de gebeurtenissen in Maastricht lijken de besturen van de cases hun betrokkenheid bij het schoolexamen te hebben versterkt. Er waren al besturen die een algemeen examenreglement opstelden voor alle locaties en wijzigingen in wet- en regelgeving hieromtrent bijhielden. In de casestudie horen we dat besturen sinds juni jl. PTA's zijn gaan controleren, bijeenkomsten hebben georganiseerd voor examensecretarissen en afdelingsleiders en dat besturen een medewerker kwaliteitszorg kwaliteitsborging van schoolexaminering in portefeuille geven. Onze indruk op basis van de casestudie is dat de activiteiten in het kader van kwaliteitsborging vanuit besturen sinds juni jl. sterk in ontwikkeling zijn. Veel besturen geven aan taken in het kader van kwaliteitsborging uit te voeren. Daarbij worden door minimaal de helft genoemd: controle van examenreglementen, jaarlijkse evaluatie van verloop schoolexamens, minimaal jaarlijks overleg met directies, en controle van

schooladministraties. Bijna de helft voert dan ook nog eens minimaal jaarlijks overleg met de examensecretaris(sen).

Tabel 5.15 Taken van bestuur(sbureau) in kader van kwaliteitsborging schoolexamen

Bestuurders	
Geen	4%
Controle van Examenreglementen van de scholen	68%
Controle van PTA's van de scholen	39%
Jaarlijkse evaluatie van het verloop van de schoolexamens	55%
Minimaal jaarlijks overleg met de directies van de scholen	70%
Minimaal jaarlijks overleg met de examensecretarissen van de scholen	48%
Bestuur(sbureau) neemt zelf contact op met ouders/leerlingen bij klachten	35%
Periodieke audits op de scholen specifiek gericht op schoolexaminering	13%
Controle van schooladministraties (verwerking van cijfers)	51%
Anders, namelijk	10%
N	93

Er is de respondenten ook 'direct' gevraagd hoe zij de kwaliteitsborging van de schoolexaminering op hun school beoordelen. In tabel 5.16 geven we daarvan de resultaten weer.

Tabel 5.16 Rapportcijfer voor mate waarin kwaliteitsborging schoolexamens effectief is

	Bestuurders	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Rapportcijfer (gemiddeld)	7,4	7,5	7,6	7,5
Percentage onvoldoendes	5,4%	5,5%	6,4%	9,5%
Percentage 8 of hoger	55,9%	55,5%	60,9%	59,3%
N	93	128	110	305

De verschillende respondentgroep blijken gemiddeld genomen behoorlijk eensgezind over de mate waarin het systeem van kwaliteitsborging op hun school effectief is. Ze geven daarvoor gemiddeld ongeveer een 7,5: een dergelijk rapportcijfer staat voor 'ruim voldoende' tot 'goed'. Op het grootste deel van de afdelingen zijn de zaken goed geregeld als we mogen afgaan op de oordelen van de betrokkenen. Zo rond de 55 à 60% van de betrokkenen geeft een rapportcijfer van een 8 of hoger.

Daar tegenover staat dat bijna 10 procent van de docenten een onvoldoende geeft voor de effectiviteit van het systeem van kwaliteitsborging. Bij de andere betrokken actoren ligt dit percentage op ruim 5 procent. Dit zou betekenen dat bij één op de tien à één op de twintig afdelingen de kwaliteitsborging blijkbaar serieus risico's in zich draagt. Bij in ieder geval 5 van deze afdelingen geven twee respondenten onafhankelijk van elkaar (twee docenten; een docent en examensecretaris; een directielid en examensecretaris) een onvoldoende. Zeker bij deze (kleine groep) afdelingen is er reden tot zorg met betrekking tot risico's rondom de kwaliteit van de schoolexamens.

Overigens zien ook betrokkenen met een 'voldoende' oordeel over de mate van kwaliteitsborging (rapportcijfer van 6 of hoger) risico's. De meerderheid van bestuurders, directies en examensecretarissen geeft aan zich bewust te zijn van bestaande risico's met betrekking tot schoolexamens (tabel 5.16). Docenten zijn wat dat betreft positiever: de helft ziet geen risico's. Het

grootste risico zien betrokkenen in de borging van de kwaliteit van inhoud van de schoolexamens. Werken volgens het PTA en examenreglement staat op de tweede plaats.

Tabel 5.17 Waar zien betrokkenen grootste risico's op eigen school*

	Bestuurders	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Geen risico's	13%	27%	22%	48%
Werken conform PTA en examenreglement	44%	32%	25%	11%
Kwaliteit van inhoud van de schoolexamens	46%	36%	39%	30%
Voldoen aan wet- en regelgeving (examenbesluit en examenprogramma)	10%	10%	14%	10%
Afname van de schoolexamens	11%	9%	22%	10%
Beoordeling examens door docenten	18%	16%	17%	12%
Anders, namelijk	13%	13%	9%	5%
N	93	128	110	304

*respondenten konden meer dan één risico aangeven, percentages tellen tot meer dan 100%

Nadere analyse laat zien dat ruim de helft van de respondenten in iedere functiegroep die één of meer risico's zien maar één risico op geeft. We zien verder allerlei combinaties van risico's voorkomen. De top twee van combinaties is behoorlijk consistent over de groepen: de combinatie van 'Kwaliteit van inhoud van de schoolexamens' met 'Beoordeling examens door docenten' en de combinatie van 'Kwaliteit van inhoud van de schoolexamens' met 'Voldoen aan wet- en regelgeving'.

In de casestudies worden ook risico's ten aanzien van kwaliteitsborging naar voren gebracht. Zo wordt wisseling van personen die de motor vormen van de schoolexaminering en situaties waarin mensen alleen werken, zoals een secretaresse van de administratie of een vakdocent van een kleine sectie, als risico benoemd. Daarnaast wordt bij een enkele case de complexiteit van de wet- en regelgeving en het feit dat de kennis hierover in de organisatie versmalt als risico gesignaleerd. Enkele examensecretarissen of directieleden van de cases zijn zich ervan bewust dat een groot aantal toetsonderdelen in het PTA ook een risico vormt. Daarnaast wordt genoemd dat met de toename van maatwerk het risico op kleine onregelmatigheden groeit.

6 Conclusies en reflectie

Op basis van de onderzoeksresultaten presenteren we in dit afsluitende hoofdstuk de conclusies. Centraal staat het beantwoorden van de hoofdvraag van dit onderzoek: *Hoe is het gesteld met de kwaliteitsborging van de schoolexaminering in het voortgezet onderwijs?*

Procesonderdelen en verantwoordelijkheidsverdeling

Het schoolexamenproces bestaat uit verschillende onderdelen waarbij verschillende betrokken actoren samenwerken. Het onderzoek laat zien dat afdelingen grote gelijkenis vertonen in hoe een en ander wordt vormgegeven.

- *docenten en de vaksecties* zijn vaak verantwoordelijk voor opstellen van PTA, constructie van de schoolexamens, afname van de schoolexamens, nakijken en beoordelen van de schoolexamens, evaluatie van schoolexamens op toetsniveau;
- *teamleiders/afdelingsleiders* hebben vaak een verantwoordelijkheid bij controle of PTA aan wettelijke eisen voldoet, communicatie over PTA en examenreglement naar docenten en naar leerlingen/ouders, toelating van kandidaten tot schoolexamen en toelating tot herkansingen, de evaluatie van schoolexamens op vakniveau;
- *examensecretarissen* zijn vaak verantwoordelijk voor het opstellen van het examenreglement, controle of examenreglement en PTA aan wettelijke eisen voldoen, communicatie over PTA en examenreglement naar docenten en naar leerlingen/ouders, toelating van kandidaten tot schoolexamen en toelating tot herkansingen, afname van het schoolexamen, registratie van schoolexamenresultaten in BRON;
- *de directie* is vaak verantwoordelijk voor opstellen van het examenreglement, controle of examenreglement en PTA aan wettelijke eisen voldoen, toelating van kandidaten tot schoolexamen en toelating tot herkansingen, nemen van maatregelen bij onregelmatigheden, de evaluatie van schoolexamens op schoolniveau;
- *de administratie* is veelal (mede)verantwoordelijk voor de registratie van de schoolexamenresultaten in de administratiesystemen;
- *mentoren en externe partijen* zijn nauwelijks voor specifieke taken verantwoordelijk.

De examensecretaris speelt een centrale rol in het schoolexamenproces. Hij of zij is niet alleen verantwoordelijk voor diverse onderdelen maar is meestal ook betrokken bij de uitvoering van die taken. Over de taak- en verantwoordelijkheidsverdeling hebben betrokken actoren in grote lijnen hetzelfde beeld. Een uitzondering vormen de besturen die zelf op een aantal onderdelen aangeven verantwoordelijk te zijn, terwijl volgens examensecretarissen en directies die verantwoordelijkheden lager zijn belegd. De verantwoordelijkheidsverdeling is op slechts een klein deel van de scholen voor alle functies vastgelegd. Desondanks blijken betrokkenen redelijk goed op de hoogte.

Drie perspectieven op kwaliteit

Dit onderzoek laat zien dat er in de praktijk drie verschillende perspectieven op kwaliteit van schoolexaminering te onderscheiden zijn: procesmatig, vakinhoudelijk en conceptueel.

4. Procesmatige kwaliteit

In de eerste plaats heeft kwaliteit procedurele aspecten, bijvoorbeeld in termen van naleving van wet- en regelgeving en/of schoolspecifieke voorschriften, naleven van afspraken die worden gemaakt over wat te doen bij afwezigheid van kandidaten, inhalen, herkansen etc. Dat kunnen we aanduiden als *procesmatige* kwaliteit. Centraal staat daarin de vraag of de schoolexaminering plaatsvindt binnen opgelegde of afgesproken kaders.

5. Vakinhoudelijke kwaliteit

Het onderzoek laat in de tweede plaats zien dat kwaliteit van schoolexaminering inhoudelijke aspecten kent. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om de mate waarin schoolexamens op inhoud goed de examenstof afdekken, de mate waarin de correctie en beoordeling is uitgedacht en onderbouwd, hoe ze toetstechnisch in elkaar steken, hoe ze leerlingen uitdagen/uitnodigen tot maximaal presteren. Dat duiden we aan als *vakinhoudelijke* kwaliteit. Daarbij staat de vraag centraal in welke mate de schoolexaminering kennis en vaardigheden van leerlingen op de juiste manier (volgens professionele normen) in kaart brengt.

6. Conceptuele kwaliteit

In de derde plaats blijkt uit de resultaten dat kwaliteit van schoolexaminering ook nog een meer overkoepelend perspectief heeft. Daarbij gaat het om de visie die betrokkenen hebben over wat het schoolexamen is, bijvoorbeeld een opstap naar het centraal examen, een middel om de onderwijskundige visie van de school in het eindexamen een plek te geven, een prikkel om leerlingen extra te motiveren voor hun eindexamenvakken. Dat duiden we aan als *conceptuele* kwaliteit. Hier staat de vraag centraal wat het doel van schoolexaminering eigenlijk is.

Het onderzoek laat zien dat deze perspectieven deels los van elkaar staan maar ook deels met elkaar zijn verbonden. Een bepaalde visie op schoolexaminering (motiveren van leerlingen) kan bijvoorbeeld leiden tot veel toetsmomenten waardoor de kwaliteitsborging in termen van proces lastiger is. Ook zien we scholen die voornamelijk kiezen voor beheersbare processen (een beperkt aantal vaste momenten in een schooljaar met uniforme toetswijze). Daardoor blijft hun concept van het schoolexamen sterk binnen de kaders van het centraal examen.

Eerder is aangegeven dat het voor kwaliteitsborging van de schoolexaminering van belang is dat:

- betrokken professionals naast hun inhoudelijke (vak)kennis ook *kennis* hebben van relevante werkwijzen en procedures en van hoe er op de eigen school gewerkt wordt;
- er een *gedeeld begrip* van en *draagvlak* bestaat voor werken volgens eigen principes en procedures;
- er *horizontale* (collegiale) *en/of verticale controle* (hiërarchisch) is georganiseerd en wordt uitgeoefend;
- het systeem van schoolexaminering is ingericht op *leren en verbeteren*.

Borging van procesmatige kwaliteit

- Examensecretaris en directie controleren verticaal

De borging van de procesmatige kwaliteit van schoolexaminering is in de schoolorganisatie veelal belegd bij de examensecretaris en directie. Dat gebeurt dan vaak in de vorm van verticale controle (controle op

bijvoorbeeld de door docenten aangeleverde PTA's op compleetheid, vermelding van de wegingsfactor, aanwijzingen voor afname van toetsen in schoolexamenweken e.d.).

- PTA's en examenreglementen lijken in orde

De procesmatige kwaliteit wordt geborgd via PTA, examenreglement en schooleigen voorschriften rondom schoolexamens. De PTA's en examenreglementen van de vijftien cases die we in het kader van dit onderzoek hebben bestudeerd laten zien dat deze afdelingen in grote lijnen voldoen aan de wettelijke eisen die daaraan gesteld worden.

- Controle op 'gaten' in PTA

Verticale controle op uitvoering van het PTA vindt voornamelijk plaats door de controle van het administratiesysteem. Wanneer daar cijfers/uitslagen missen of lage signaalwaarden zijn toegekend, is dat een indicatie dat de uitvoering daar nog niet op orde is.

- Schoolexamenweken zijn standaard

De schooleigen voorschriften hebben vooral betrekking op zaken als de afname van schoolexamens die in centraal georganiseerde schoolexamenweken worden afgenomen. Dat gebeurt op nagenoeg alle afdelingen en daarbij gelden voorschriften voor docenten over bijvoorbeeld moment van aanlevering van toetsen bij de examensecretaris, afspraken over surveilleren, afspraken over doorlooptijd beoordeling, vastleggen van beoordeling, scores van leerlingen die een toets hebben gemist, e.d. Schooleigen voorschriften hebben vooral betrekking op procesmatige kwaliteit en niet op bijvoorbeeld de borging van de inhoudelijke kwaliteit van toetsen.

- Extra toetsonderdelen bemoeilijken kwaliteitsborging

Naast vaste schoolexamenweken werkt een deel van de afdelingen met extra toetsonderdelen die binnen het schoolexamen vallen en dus ook in PTA zijn vermeld. Die onderdelen (bijvoorbeeld schriftelijke overhoringen of huiswerk) variëren tussen en binnen afdelingen en daarop is (met uitzondering van controle van leerlingen die toetsuitslagen missen) nauwelijks sprake van horizontale en verticale controle. Relatief grote variatie en beperkte standaardisatie van schoolexamenonderdelen die buiten vaste se-weken vallen, bemoeilijken die procesmatige kwaliteitsborging.

- Systematische evaluatie van schoolexamens ontbreekt

Procesmatige kwaliteitsborging via systematische evaluatie en bijvoorbeeld een PDCA-cyclus komt nauwelijks voor. Verbeteringen in het proces vinden zeker plaats maar dat lijkt eerder het resultaat van ad hoc aanpassing naar aanleiding van problemen. Het onderzoek laat zien dat dat voor verreweg de grootste groep scholen voldoende is voor borging van de proceskwaliteit. De enquête en casestudies laten zien dat er desondanks risico's overblijven, bijvoorbeeld rondom het werken conform PTA en reglement of afname van examens. Enkele afdelingen lopen op dit onderdeel grote risico's afgaande op de onvoldoendes die meerdere respondenten onafhankelijk van elkaar uitdelen voor de kwaliteitsborging.

Borging van vakinhoudelijke kwaliteit

- Vakinhoud wordt alleen horizontaal gecontroleerd

De borging van de vakinhoudelijke kwaliteit van de schoolexamens blijkt bovenal de taak en verantwoordelijkheid van docenten en vaksecties. Dat gebeurt voornamelijk in de vorm van horizontale controle waarbij collega's binnen vaksecties in gezamenlijkheid PTA's opstellen en onderling de

constructie van schoolexamens ter hand nemen en de beoordelingsnormen bepalen. Dat is vooral een proces binnen de secties en veel minder tussen de secties. De indruk is dat docenten binnen vaksecties elkaar eenvoudig kunnen aanspreken op het niet handelen volgens voorschriften of interpretatieverschillen. Tussen vaksecties ligt dit ingewikkelder vanwege verschillen in de rol van het schoolexamen, minder zicht op elkaars werkwijzen e.d. Schooleigen voorschriften hebben nauwelijks betrekking op de inhoudelijke kwaliteit van schoolexamens. Wel blijken dit punt de betrokken actoren juist de meeste risico's te zien. Verticale controle op bijvoorbeeld een correcte dekking van de verplichte se-onderdelen ontbreekt op alle vijftien afdelingen uit de casestudies.

- Evaluatie vindt alleen op resultaatniveau plaats

Nakijken en beoordelen van schoolexamens gebeurt door de individuele docenten op basis van het (meestal gezamenlijk afgesproken) beoordelingskader. Tweede correcties zijn een zeldzaamheid (zelfs niet steekproefsgewijs). Vergelijking tussen parallelklassen van de uitkomsten komt vaak voor.

Op hoger niveau vindt systematische evaluatie op resultaten eigenlijk ook overal plaats. Cijfers van schoolexamen en centraal examen zijn een belangrijk onderwerp van gesprek binnen vaksecties en tussen vaksecties en directie. Afwijkende cijfers ten opzichte van andere afdelingen, collega's, vakken zijn aanleiding voor het nadenken over verklaringen daarvoor (afwijkende leerlingpopulatie, zwaarte schoolexamens, kwaliteit onderwijs e.d.) en kunnen reden zijn voor eventuele aanpassingen (in normering examenonderdelen, in weging van toestonderdelen en in het curriculum).

- Kwaliteitsborging ook bij kleine secties

Betrokken actoren (directie, examensecretaris en docenten) zijn zich bewust van het gevaar van kleine secties waarin een docent alleen moet opereren in het proces van schoolexaminering. In de regel wordt hiervoor een oplossing gezocht binnen (bijvoorbeeld onderbouwdocent van dat vak als sparring partner) of buiten de afdeling (een collega docent van een andere afdeling onder hetzelfde bestuur).

Borging van conceptuele kwaliteit

- Schoolexamen als oefening voor het centraal examen

In de loop van de tijd is voor belangrijk deel van de algemene vakken (talen en vakken zonder centraal examen uitgezonderd) het schoolexamen in de eerste plaats een voorbereiding op het centraal examen geworden. Een groot deel van de schoolexamens (en met name onderdelen die meer lesstof bevatten, langer duren en zwaarder wegen) worden afgenomen in vooraf geplande se-weken. Daarin wordt geoefend met procedures van het centraal examen. De focus van scholen op de hoogte van centrale eindexamencijfers en op beperkte verschillen tussen school- en centrale eindexamencijfers maken dat scholen beperkt gebruik maken van de vrijheid die het schoolexamen biedt. Aan de andere functies van het schoolexamen, zoals het examineren van schoolspecifieke lesstof of vaardigheden, het toetsen van inhoud die niet op centraal examen aan bod komt of het spreiden van het examen over een langere periode, hechten betrokkenen minder belang.

- Geen duidelijke visie op schoolexaminering

Het ligt voor de hand de borging van de conceptuele kwaliteit van de schoolexamens tot de verantwoordelijkheid van directies te rekenen. Een uitgesproken, vastgelegde en intern gedeelde visie op het schoolexamen hebben we echter niet of nauwelijks aangetroffen in het onderzoek. Het lijkt er eerder op dat er een min of meer onuitgesproken visie op schoolexaminering dominant is. Schoolbeleid ten aanzien van (school)examinering (buiten wat er in PTA en examenreglement staat) is nauwelijks echt

vastgelegd op scholen en lijkt het niet een regelmatig onderwerp van gesprek binnen schoolteams. Reflectie op hoe het schoolexamen op school uitwerkt, waarvoor het is bedoeld, waarom het op de huidige manier is ingericht, e.d. ontbreekt. Schoolbeleid rondom schoolexamens richt zich vooral op procedurele kwaliteit maar niet op dergelijke fundamentele vragen. Mogelijk heeft het ontbreken van een uitgesproken en vastgelegde visie over een school het schoolexamen ziet ook bijgedragen aan de bovengenoemde inrichting die het nu (meer onbedoeld) lijkt te hebben gekregen.

Reflectie

Alhoewel de procesmatige kwaliteit van het schoolexamen verschilt tussen afdelingen lijkt er over het geheel weinig reden tot grote zorgen op dit onderdeel (enkele afdelingen daargelaten). Duidelijkheid over wat wel en niet is toegestaan rondom uitzonderingen (herkansingen, kandidaten die een schoolexamenonderdeel nog niet hebben gemaakt, leerlingen met ene versneld programma e.d.) kan bijdragen aan een uitvoeringspraktijk die in overeenstemming is met wet- en regelgeving. Verder is meer aandacht gewenst voor de verschillende functies die het PTA dient. Het PTA dient meerdere doelen: informatie naar leerlingen, ouders, docenten, examensecretaris, directie, Inspectie. Elke gebruikersgroep heeft daarbinnen een eigen informatie- en gebruiksbehoefte. Meer eenduidigheid binnen afdelingen in de manier van presenteren van wegingsfactoren, inhoud van toetsonderdelen en dekking van het examenprogramma, draagt bij aan effectievere communicatie. Verder lijkt het hier de moeite waard om te verkennen of ICT bijvoorbeeld kan ondersteunen bij het maken van individuele leerling PTA's (net als hun rooster), PTA overzichten specifiek voor secties en specifieke overzichten voor examensecretaris/directie of de Inspectie. Door informatie uit het PTA op verschillende manieren naar gebruikers te ontsluiten is de kans groter dat de relevante informatie beter overkomt.

Vakinhoudelijke kwaliteit richt zich nu voornamelijk op inhoud van de vakken zelf en minder op de kwaliteit van de toetstechniek. Docenten gebruiken voor hun schoolexamens deels oude opgaven uit centrale examens en deels ontwikkelen ze (al dan niet in sectieverband) zelf opgaven. Het past bij de docenten als professionals dat zij hun eigen toetsen ontwerpen. Tegelijkertijd is de vraag in hoeverre die schoolexamens meten wat ze zouden moeten meten, of ze toetstechnisch 'state of the art' in elkaar steken en hoe betrouwbaar de beoordeling is. Meer kennis over toetstechniek binnen de scholen draagt bij aan kwaliteitsborging van dit aspect van vakinhoudelijke kwaliteit. Mogelijk kunnen toetscoördinatoren hierin een rol spelen.

De meeste scholen missen een expliciet vastgelegde en gedragen visie op schoolexaminering. Tegelijkertijd is er een praktijk ontstaan waarin de schoolexaminering voor een groot deel van de algemene vakken in de eerste plaats als voorbereiding op het centraal examen wordt gezien (en dus niet vooral als het afsluiten van onderwerpen die verplicht in het schoolexamen aan bod moeten komen). Daarnaast worden op een deel van de scholen reguliere onderdelen van het onderwijs (huiswerk, een schriftelijke overhoring, e.d.) in het schoolexamen opgenomen. Daaraan blijkt het extrinsiek motiveren van leerlingen aan ten grondslag te liggen door ze in beperkte blokjes lesstof te laten toetsen en daarvoor een cijfer te geven dat meetelt voor het schoolexamen. Deze invulling van het schoolexamen (voorbereiding centraal examen en extrinsieke motivatie reguliere onderwijsonderdelen) gaat ten koste van de andere mogelijke functies zoals de mogelijkheid om onderdelen te examineren die vanuit de eigen onderwijsvisie relevant zijn.

Het ontwikkelen van een (breed gedragen) visie onder leiding van de directie op wat het schoolexamen voor de betreffende afdeling of school is, draagt bij aan school- of afdelingsbrede kaders waarbinnen de

ontwikkeling, organisatie en uitvoering van het schoolexamen kan plaatsvinden. Dat draagt vervolgens ook bij aan procesmatige en vakinhoudelijke kwaliteit.

7 Bijlagen

In deze set bijlage komen achtereenvolgens de volgende zaken aan de orde

7.1	Vragenlijst besturen
7.2	Vragenlijst directeuren
7.3	Vragenlijst examensecretarissen
7.4	Vragenlijst bovenbouwdocenten
7.5	Itemlijsten gesprekken schoolbezoeken
7.6	Analyses en responsanalyses enquête
7.7	Tabellen enquête

7.1 Vragenlijst besturen

ALGEMEEN

Wat is uw functie ?

- Voorzitter/lid college van bestuur
- Directeur-bestuurder
- Anders namelijk: _____

BELEID

Voor welke van onderstaande onderwerpen heeft uw bestuur afspraken die voor alle scholen van toepassing zijn?

Meer antwoorden mogelijk.

- Geen [UNIEK]
- Controle van Examenreglement
- Controle van PTA's
- Geschillen rondom schoolexamens
- Evaluatie schoolexamens
- Kwaliteitsborging schoolexamens
- Anders, namelijk: _____

Hebben de scholen binnen uw bestuur een uitgeschreven toetsbeleid?

Info: Toetsbeleid is algemener dan PTA en/of examenreglement. Toetsbeleid betreft een visie, uitgangspunten en/of afspraken die binnen de school of vaksectie gehanteerd worden bij toetsing en examinering en beoogt het verhogen en borgen van het niveau en de kwaliteit van toetsen en beoordelen.

- nee, geen enkele school
- ja, een deel van de scholen
- ja, alle scholen
- weet ik niet

[ROUTING: als antwoord vorige vraag is ja,....]

Door wie wordt dat toetsbeleid goedgekeurd?

- Het toetsbeleid wordt niet goedgekeurd
- Door de directie van de betreffende school
- Door ons als bestuur
- Anders, namelijk: _____
- Weet ik niet

ORGANISATIE**Welke rol heeft uw bestuur heeft bij de verschillende aspecten van schoolexaminering?**

	Verantwoordelijk	Betrokken bij uitvoering	Weet niet	nvt
Opstellen examenreglementen				
Opstellen PTAs				
Controle of examenreglementen aan wettelijk eisen voldoen				
Controle of PTA's aan wettelijk eisen voldoen				
Communicatie over het schoolexamen naar leerlingen en ouders				
Communicatie over het schoolexamen naar docenten				
Procedure van toelating van kandidaten				
Constructie van schoolexamens				
Afname van schoolexamens				
Nemen van maatregelen bij onregelmatigheden				
Nakijken en beoordelen van schoolexamens				
Toelating kandidaten tot herkansing van schoolexamens				
Registratie van schoolexamenresultaten in BRON				
Geschillen over het schoolexamen				
Evaluatie van de schoolexaminering				
Kwaliteitsborging van de schoolexaminering				

Is deze betrokkenheid van uw bestuur ergens vastgelegd?

- () Ja namelijk op de volgende manier/in volgende document: _____
- () Gedeeltelijk, voor sommige aspecten (toelichting _____)
- () Nee, niet vastgelegd
- () Weet niet

In hoeverre zijn onderstaande uitspraken van toepassing op de (feitelijke) situatie op uw school/scholen?

Info: met schoolexaminering bedoelen we zowel het proces als de inhoud van de schoolexamens.

	dat is helemaal niet zo	dat is overwegend niet zo	dat is deels niet en deels wel zo	dat is overwegend wel zo	dat is helemaal zo	weet niet
Kwaliteitsborging van de schoolexaminering brengt veel administratieve werkzaamheden met zich mee.	()	()	()	()	()	()
Docenten van mijn school/scholen hebben de afgelopen twee schooljaren nascholing gevolgd gericht op de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
Mijn school/scholen werkt/werken samen met andere scholen in het kader van de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
De administratieve werkzaamheden rondom het schoolexamen zijn noodzakelijk voor de kwaliteitsborging van de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
Op mijn school/scholen is draagvlak voor kwaliteitsborging van de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()

UITVOERING

In hoeverre bent u het eens met onderstaande stellingen over de wet- en regelgeving voor de schoolexamens?

	zeer oneens	een beetje oneens	niet eens / niet oneens	een beetje eens	zeer eens	weet niet
De Regeling Examenprogramma biedt ons voldoende houvast voor het bepalen van de inhoud van onze schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
De Regeling Examenprogramma geeft ons genoeg ruimte om eigen keuzes te maken voor wat betreft de inhoud van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
Het Examenbesluit biedt ons voldoende houvast voor het organiseren van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
Het Examenbesluit geeft ons genoeg ruimte om eigen keuzes te maken in de organisatie van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()

Hoe belangrijk vindt u de volgende doelen van het schoolexamen?

(verdeel 100 punten over de doelen, waarbij u meer punten toekent naarmate u het doel belangrijker vindt)

Mogelijkheid om onderdelen te examineren die vanuit onze eigen onderwijsvisie relevant zijn

Leerlingen voorbereiden op het centraal examen

Inhoud toetsen die niet in centraal examen aan de orde komt

Totale examen spreiden over langere periode (i.t.t. tot een centraal examen aan het eind)

Biedt de huidige regelgeving ruimte om de volgende doelen te realiseren?

	(1) totaal niet	(2)	(3) deels niet en deels wel	(4)	(5) volledig	weet niet
Mogelijkheid om onderdelen te examineren die vanuit onze eigen onderwijsvisie relevant zijn.	()	()	()	()	()	()
Leerlingen voorbereiden op het centraal examen.	()	()	()	()	()	()
Inhoud toetsen die niet in centraal examen aan de orde komt.	()	()	()	()	()	()
Totale examen spreiden over langere periode (i.t.t. tot een centraal examen aan het eind).	()	()	()	()	()	()

Ruimte voor toelichting

Wordt er toegezien op de wijze waarop directies hun taken met betrekking tot de schoolexaminering uitvoeren en zo ja door wie?

() Nee, dat gaat op basis van vertrouwen/professionele autonomie

- () Ja, dat gebeurt door collega-directies
 () Ja, dat gebeurt centraal door het bestuur(sbureau)
 () Anders, namelijk: _____
 () Weet niet

Geef een rapportcijfer voor de mate van betrokkenheid van de verschillende geledingen bij de kwaliteitsborging van de schoolexaminering?

Geef een hoger cijfer als de betrokkenheid groter is.

(1=zeer klein en 10=zeer groot)

	rapportcijfer
bestuur	
directie	
examensecretaris	
vaksecties	
docenten	

Welke activiteiten voert uw bestuur(sbureau) uit in het kader van kwaliteitsborging van de schoolexaminering?

Meer antwoorden mogelijk.

- () Geen [UNIEK]
 [] Controle van Examenreglementen van de scholen
 [] Controle van PTA's van de scholen
 [] Jaarlijkse evaluatie van het verloop van de schoolexamens
 [] Minimaal jaarlijks overleg met de directies van de scholen
 [] Minimaal jaarlijks overleg met de examensecretarissen van de scholen
 [] Bestuur(sbureau) neemt zelf contact op met ouders/leerlingen bij klachten
 [] Periodieke audits op de scholen specifiek gericht op schoolexaminering
 [] Controle van schooladministraties (verwerking van cijfers)
 [] Anders, namelijk: _____

Is naar uw oordeel het systeem van kwaliteitsborging op uw school/scholen effectief?

Geef een rapportcijfer voor de effectiviteit van het systeem van kwaliteitsborging op uw school.

Info: Kwaliteitsborging is effectief wanneer de schoolexaminering aan wet- en regelgeving voldoet, procedures correct verlopen, de schoolexamens van voldoende niveau zijn en geleerd wordt van eerdere ervaringen.

Rapportcijfer: ____

(1=totaal niet effectief en 10= volledig effectief)

Kunt u uw antwoord toelichten?

In welke onderdelen van het proces van schoolexaminering ziet u de grootste risico's op uw school/scholen?

Meer antwoorden mogelijk.

Ik zie geen risico's [UNIEK]

Werken conform PTA en examenreglement

Kwaliteit van inhoud van de schoolexamens

Voldoen aan wet- en regelgeving (examenbesluit en examenprogramma)

Afname van de schoolexamens

Beoordeling examens door docenten

Anders, namelijk: _____

Kunt u uw antwoord toelichten?

7.2 Vragenlijst directeuren

ALGEMEEN

Wat is uw functie ?

- Directeur-bestuurder
- Directeur/rector
- Locatiedirecteur
- Adjunct-directeur/conrector
- Afdelingsleider
- Anders, namelijk _____

BELEID

Welke van onderstaande beschrijvingen past het beste bij uw school als het om toetsbeleid gaat?

Info: Toetsbeleid is algemener dan PTA en/of examenreglement. Toetsbeleid betreft een visie, uitgangspunten en/of afspraken die binnen de school of vaksectie gehanteerd worden bij toetsing en examinering en beoogt het verhogen en borgen van het niveau en de kwaliteit van toetsen en beoordelen.

- We hanteren als school een toetsbeleid, ons toetsbeleid staat beschreven in één document.
- We hanteren als school een toetsbeleid, maar dat staat beschreven in allerlei verschillende documenten.
- We hanteren als school een toetsbeleid, we hebben echter niet een uitgeschreven toetsbeleid, maar dit zit wel in de hoofden van directie en docenten zitten.
- We hebben geen gedeeld toetsbeleid, maar docenten hanteren hun eigen visie en uitgangspunten ten aanzien van toetsen en schoolexamens.

[selectie: alleen bij eerste twee categorieën vorige vraag]

Wat zijn elementen die in het toetsbeleid beschreven staan?

Meer antwoorden mogelijk.

- Doel toetsen/schoolexamens
- Maximum aantal toetsen per vak
- Maximum aantal toetsen/schoolexamens per periode per leerling
- Hoeveelheid leerstof per toets/schoolexamen
- Ontwikkeling/aankoop toetsen/schoolexamens
- Organisatie rondom toetsen/schoolexamens
- Wijze van afname toetsen/schoolexamens
- Aantal herkansingsmogelijkheden
- Toelating tot herkansingen
- Vaststelling beoordeling toetsen/schoolexamens
- Evaluatie uitkomsten toetsen/schoolexamens
- Kwaliteitsborging toetsen/schoolexamens
- Toetsstof schoolexamens t.o.v. centrale examens
- Anders, namelijk _____

[selectie]

Sinds wanneer hanteert de school een (vorm van) toetsbeleid?

- 2018
- 2015 – 2017
- 2013 – 2015
- al voor 2013

[selectie]

Door wie wordt dit toetsbeleid geformuleerd?

Meer antwoorden mogelijk.

- Bestuur
- Uzelf (als directie)
- Examensecretaris
- Afdelingen
- Vaksecties
- Docenten

[selectie]

Door wie wordt het toetsbeleid vastgesteld?

- Het toetsbeleid is niet formeel vastgesteld
- Door het bestuur
- Door uzelf (als directie)
- Anders, namelijk _____
- Weet niet

Hanteert uw school naast PTA en examenreglement nog andere, schooleigen voorschriften voor de schoolexamens?

Meer antwoorden mogelijk.

- Nee [UNIEK]
- Ja, op het terrein van de wijze van constructie van schoolexamens
- Ja, op het terrein van de wijze van afname van schoolexamens
- Ja, op het terrein van de vaststelling van de beoordeling van schoolexamens
- Ja, op het terrein van de evaluatie uitkomsten van schoolexamens
- Ja, op het terrein van de kwaliteitsborging van schoolexamens
- Ja, op het terrein van de toetsstof van schoolexamens ten opzichte van die centrale examens
- Anders, namelijk _____

ORGANISATIE

Nu volgen twee vragen over de manier waarop personen met verschillende functies binnen de school betrokken zijn bij de verschillende aspecten van schoolexaminering. De eerste vraag gaat over de verantwoordelijkheid voor de verschillende aspecten en de tweede vraag over de uitvoering.

Invulinstructie:

- Als een persoon/personen betrokken is/zijn, vinkt u het betreffende vakje aan.
- Als een persoon/personen niet betrokken is/zijn, laat u het betreffende vakje leeg.

			secretaris								
Opstellen examenreglement											
Opstellen (vak-)PTA											
Controle of examenreglement aan wettelijk eisen voldoet											
Controle of PTA aan wettelijk eisen voldoet											
Communicatie over het schoolexamen naar docenten											
Communicatie over het schoolexamen naar leerlingen en ouders											
Procedure van toelating van kandidaten											
Constructie van schoolexamens											
Afname van schoolexamens											
Nemen van maatregelen bij onregelmatigheden											
Nakijken en beoordelen van schoolexamens											
Toelating kandidaten tot herkansing schoolexamens											
Registratie van schoolexamenresultaten in BRON											
Evaluatie schoolexamens op toetsniveau											
Evaluatie schoolexamens op vakniveau											
Evaluatie schoolexamens op schoolniveau											

Is deze betrokkenheid van de verschillende personen ergens vastgelegd?

Ja namelijk op de volgende manier/in volgende document: _____

Gedeeltelijk, voor sommige aspecten of sommige functies

(toelichting _____)

Nee, niet vastgelegd

Weet niet

In hoeverre zijn onderstaande uitspraken van toepassing op de (feitelijke) situatie op uw school?

Info: met schoolexaminering bedoelen we zowel het proces als de inhoud van de schoolexamens.

	dat is	dat is	dat is deels	dat is	dat is	weet
--	--------	--------	--------------	--------	--------	------

	helemaal niet zo	overwegend niet zo	niet en deels wel zo	overwegend wel zo	helemaal zo	niet
Vaksecties op mijn school wisselen onderling informatie uit over de wijze waarop schoolexamens worden <u>ontwikkeld</u> .	()	()	()	()	()	()
Vaksecties op mijn school wisselen onderling informatie uit over de wijze waarop de schoolexamens worden <u>afgenomen</u> .	()	()	()	()	()	()
Vaksecties op mijn school wisselen onderling informatie uit over de wijze waarop de schoolexamens worden <u>beoordeeld</u> .	()	()	()	()	()	()
De examensecretaris informeert nieuwe bovenbouwdocenten over de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
Kwaliteitsborging van de schoolexaminering brengt veel administratieve werkzaamheden met zich mee.	()	()	()	()	()	()
Er vindt jaarlijks een schoolbrede evaluatie plaats van het verloop van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
Er vindt jaarlijkse schoolbrede (schriftelijke en/of mondelinge) communicatie plaats over de schoolexaminering en eventuele veranderingen daarin ten opzichte van voorgaande jaren.	()	()	()	()	()	()
Informatie over de schoolexaminering krijgen nieuwe bovenbouwdocenten van hun collega's.	()	()	()	()	()	()
Er worden jaarlijks verbeteringen aangebracht in de schoolexaminering op basis van de schoolbrede evaluatie.	()	()	()	()	()	()
Docenten wisselen met collega's van andere scholen informatie uit over de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
Docenten van mijn school hebben de afgelopen twee schooljaren nascholing gevolgd gericht op de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
Mijn school werkt samen met andere scholen in het kader van de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
De administratieve werkzaamheden rondom het schoolexamen zijn noodzakelijk voor de kwaliteitsborging van de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
De examensecretaris staat alleen in de zorg rondom een vlekkeloos verloop van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
De MR geeft actief invulling aan zijn rol bij het instemmen met de inhoud van het PTA en examenreglement.	()	()	()	()	()	()
Op mijn school is draagvlak voor kwaliteitsborging van de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()

UITVOERING

In hoeverre bent u het eens met onderstaande stellingen over de wet- en regelgeving voor de schoolexamens?

	zeer oneens	een beetje oneens	niet eens / niet oneens	een beetje eens	zeer eens	weet niet
De Regeling Examenprogramma biedt ons voldoende houvast voor het bepalen van de inhoud van onze schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
De Regeling Examenprogramma geeft ons genoeg ruimte om eigen keuzes te maken voor wat betreft de inhoud van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
Het Examenbesluit biedt ons voldoende houvast voor het organiseren van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
Het Examenbesluit geeft ons genoeg ruimte om eigen keuzes te maken in de organisatie van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()

Hoe belangrijk vindt u de volgende doelen van het schoolexamen?

(verdeel 100 punten over de doelen, waarbij u meer punten toekent naarmate u het doel belangrijker vindt)

Mogelijkheid om onderdelen te examineren die vanuit onze eigen onderwijsvisie relevant zijn

Leerlingen voorbereiden op het centraal examen

Inhoud toetsen die niet in centraal examen aan de orde komt

Totale examen spreiden over langere periode (i.t.t. tot een centraal examen aan het eind)

Biedt de huidige regelgeving ruimte om de volgende doelen te realiseren?

	(1) totaal niet	(2)	(3) deels niet en deels wel	(4)	(5) volledig	weet niet
Mogelijkheid om onderdelen te examineren die vanuit onze eigen onderwijsvisie relevant zijn.	()	()	()	()	()	()
Leerlingen voorbereiden op het centraal examen.	()	()	()	()	()	()
Inhoud toetsen die niet in centraal examen aan de orde komt.	()	()	()	()	()	()
Totale examen spreiden over langere periode (i.t.t. tot een centraal examen aan het eind).	()	()	()	()	()	()

Ruimte voor toelichting

Wordt er toegezien op de wijze waarop de examensecretaris zijn/haar taken met betrekking tot de schoolexaminering uitvoert en zo ja door wie?

() Nee, we baseren ons op basis van vertrouwen/professionele autonomie

() Ja, dat gebeurt door de directie

- () Ja, dat gebeurt door een andere examensecretaris(sen) binnen de school
 () Ja, dat gebeurt door een examensecretaris(sen) van een andere school
 () Anders, namelijk _____

Geef een rapportcijfer voor de mate van betrokkenheid van de verschillende geledingen bij de kwaliteitsborging van de schoolexaminering?

Geef een hoger cijfer als de betrokkenheid groter is.

(1=zeer klein en 10=zeer groot)

	rapportcijfer
bestuur	
directie	
examensecretaris	
vaksecties	
docenten	

Is naar uw oordeel het systeem van kwaliteitsborging op uw school effectief?

Geef een rapportcijfer voor de effectiviteit van het systeem van kwaliteitsborging op uw school.

Info: Kwaliteitsborging is effectief wanneer de schoolexaminering aan wet- en regelgeving voldoet, procedures correct verlopen, de schoolexamens van voldoende niveau zijn en geleerd wordt van eerdere ervaringen.

Rapportcijfer: __

(1=totaal niet effectief en 10= volledig effectief)

Kunt u uw antwoord toelichten?

In welke onderdelen van het proces van schoolexaminering ziet u de grootste risico's op uw school?

Meer antwoorden mogelijk.

- () Ik zie geen risico's [UNIEK]
 [] Werken conform PTA en examenreglement
 [] Kwaliteit van inhoud van de schoolexamens
 [] Voldoen aan wet- en regelgeving (examenbesluit en examenprogramma)
 [] Afname van de schoolexamens
 [] Beoordeling examens door docenten
 [] Anders, namelijk _____

Kunt u uw antwoord toelichten?

7.3 Vragenlijst examensecretarissen

ALGEMEEN

Wat is uw functie ?

- Docent
 Teamleider/afdelingsleider
 Directie
 Anders namelijk _____

Sinds wanneer bent u examensecretaris op deze school?

____ (jaartal)

BELEID

Welke van onderstaande beschrijvingen past het beste bij uw school als het om toetsbeleid gaat?

Info: Toetsbeleid is algemener dan PTA en/of examenreglement. Toetsbeleid betreft een visie, uitgangspunten en/of afspraken die binnen de school of vaksectie gehanteerd worden bij toetsing en examinering en beoogt het verhogen en borgen van het niveau en de kwaliteit van toetsen en beoordelen.

- We hanteren als school een toetsbeleid, ons toetsbeleid staat beschreven in één document.
 We hanteren als school een toetsbeleid, maar dat staat beschreven in allerlei verschillende documenten.
 We hanteren als school een toetsbeleid, we hebben echter niet een uitgeschreven toetsbeleid, maar dit zit wel in de hoofden van directie en docenten zitten.
 We hebben geen gedeeld toetsbeleid, maar docenten hanteren hun eigen visie en uitgangspunten ten aanzien van toetsen en schoolexamens.

[selectie: alleen bij eerste twee categorieën vorige vraag]

Wat zijn elementen die in het toetsbeleid beschreven staan?

Meer antwoorden mogelijk.

- Doel toetsen/schoolexamens
 Maximum aantal toetsen per vak
 Maximum aantal toetsen/schoolexamens per periode per leerling
 Hoeveelheid leerstof per toets/schoolexamen
 Ontwikkeling/aankoop toetsen/schoolexamens
 Organisatie rondom toetsen/schoolexamens
 Wijze van afname toetsen/schoolexamens
 Aantal herkansingsmogelijkheden
 Toelating tot herkansingen
 Vaststelling beoordeling toetsen/schoolexamens
 Evaluatie uitkomsten toetsen/schoolexamens
 Kwaliteitsborging toetsen/schoolexamens
 Toetsstof schoolexamens t.o.v. centrale examens
 Anders, namelijk _____

[selectie]

Sinds wanneer hanteert de school een (vorm van) toetsbeleid?

- 2018
- 2015 – 2017
- 2013 – 2015
- al voor 2013

[selectie]

Door wie wordt dit toetsbeleid geformuleerd?

Meer antwoorden mogelijk.

- Bestuur
- Directie
- Uzelf (als examensecretaris)
- Afdelingen
- Vaksecties
- Docenten

[selectie]

Door wie wordt het toetsbeleid vastgesteld?

- Het toetsbeleid is niet formeel vastgesteld
- Door het bestuur
- Door de directie
- Anders, namelijk _____
- Weet niet

Hanteert uw school naast PTA en examenreglement nog andere, schooleigen voorschriften voor de schoolexamens?

Meer antwoorden mogelijk.

- Nee [UNIEK]
- Ja, op het terrein van de wijze van constructie van schoolexamens
- Ja, op het terrein van de wijze van afname van schoolexamens
- Ja, op het terrein van de vaststelling van de beoordeling van schoolexamens
- Ja, op het terrein van de evaluatie uitkomsten van schoolexamens
- Ja, op het terrein van de kwaliteitsborging van schoolexamens
- Ja, op het terrein van de toetsstof van schoolexamens ten opzichte van die centrale examens
- Anders, namelijk _____

ORGANISATIE

Nu volgen twee vragen over de manier waarop personen met verschillende functies binnen de school betrokken zijn bij de verschillende aspecten van schoolexaminering. De eerste vraag gaat over de verantwoordelijkheid voor de verschillende aspecten en de tweede vraag over de uitvoering.

Invulinstructie:

- Als een persoon/personen betrokken is/zijn, vinkt u het betreffende vakje aan.
- Als een persoon/personen niet betrokken is/zijn, laat u het betreffende vakje leeg.

			secretaris								
Opstellen examenreglement											
Opstellen (vak-)PTA											
Controle of examenreglement aan wettelijk eisen voldoet											
Controle of PTA aan wettelijk eisen voldoet											
Communicatie over het schoolexamen naar docenten											
Communicatie over het schoolexamen naar leerlingen en ouders											
Procedure van toelating van kandidaten											
Constructie van schoolexamens											
Afname van schoolexamens											
Nemen van maatregelen bij onregelmatigheden											
Nakijken en beoordelen van schoolexamens											
Toelating kandidaten tot herkansing schoolexamens											
Registratie van schoolexamenresultaten in BRON											
Evaluatie schoolexamens op toetsniveau											
Evaluatie schoolexamens op vakniveau											
Evaluatie schoolexamens op schoolniveau											

Is deze betrokkenheid van de verschillende personen ergens vastgelegd?

Ja namelijk op de volgende manier/in volgende document: _____

Gedeeltelijk, voor sommige aspecten of sommige functies

(toelichting _____)

Nee, niet vastgelegd

Weet niet

In hoeverre zijn onderstaande uitspraken van toepassing op de (feitelijke) situatie op uw school?

Info: met schoolexaminering bedoelen we zowel het proces als de inhoud van de schoolexamens.

	dat is	dat is	dat is deels	dat is	dat is	weet
--	--------	--------	--------------	--------	--------	------

	helemaal niet zo	overwegend niet zo	niet en deels wel zo	overwegend wel zo	helemaal zo	niet
Vaksecties op mijn school wisselen onderling informatie uit over de wijze waarop schoolexamens worden <u>ontwikkeld</u> .	()	()	()	()	()	()
Vaksecties op mijn school wisselen onderling informatie uit over de wijze waarop de schoolexamens worden <u>afgenomen</u> .	()	()	()	()	()	()
Vaksecties op mijn school wisselen onderling informatie uit over de wijze waarop de schoolexamens worden <u>beoordeeld</u> .	()	()	()	()	()	()
De examensecretaris informeert nieuwe bovenbouwdocenten over de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
Kwaliteitsborging van de schoolexaminering brengt veel administratieve werkzaamheden met zich mee.	()	()	()	()	()	()
Er vindt jaarlijks een schoolbrede evaluatie plaats van het verloop van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
Er vindt jaarlijkse schoolbrede (schriftelijke en/of mondelinge) communicatie plaats over de schoolexaminering en eventuele veranderingen daarin ten opzichte van voorgaande jaren.	()	()	()	()	()	()
Informatie over de schoolexaminering krijgen nieuwe bovenbouwdocenten van hun collega's.	()	()	()	()	()	()
Er worden jaarlijks verbeteringen aangebracht in de schoolexaminering op basis van de schoolbrede evaluatie.	()	()	()	()	()	()
Docenten wisselen met collega's van andere scholen informatie uit over de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
Docenten van mijn school hebben de afgelopen twee schooljaren nascholing gevolgd gericht op de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
Mijn school werkt samen met andere scholen in het kader van de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
De administratieve werkzaamheden rondom het schoolexamen zijn noodzakelijk voor de kwaliteitsborging van de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
Als examensecretaris sta ik alleen in de zorg rondom een vlekkeloos verloop van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
De MR geeft actief invulling aan zijn rol bij het instemmen met de inhoud van het PTA en examenreglement.	()	()	()	()	()	()
Op mijn school is draagvlak voor kwaliteitsborging van de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()

UITVOERING

Komt het voor dat er gedurende de geldigheidsduur van een PTA tussentijdse wijzigingen in het PTA plaatsvinden?

Meer antwoorden mogelijk.

Nee [UNIEK]

Ja, vanwege eerdere omissies en/of fouten die later worden ontdekt

Ja, vanwege examens die uitvallen en op een later moment worden ingepland of worden samengevoegd

Ja vanwege andere redenen, namelijk _____

Weet ik niet

Hoe worden leerlingen op de hoogte gehouden van de inhoud van het PTA?

Meer antwoorden mogelijk.

Openbare website van de school

Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM

(Persoonlijke) mail

Nieuwsbrief

Algemene bijeenkomst zoals mentorles

Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens

Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)

Anders, namelijk _____

[SELECTIE: ALLEEN ALS BIJ VRAAG NAAR TUSSENTIJDSE WIJZIGINGEN PTA EEN VAN DE JA OPTIES]

Hoe worden leerlingen op de hoogte gehouden van tussentijdse wijzigingen van het PTA?

Meer antwoorden mogelijk.

Openbare website van de school

Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM

(Persoonlijke) mail

Nieuwsbrief

Algemene bijeenkomst zoals mentorles

Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens

Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)

Anders, namelijk _____

Hoe worden leerlingen op de hoogte gehouden van de inhoud van het examenreglement?

Meer antwoorden mogelijk.

Openbare website van de school

Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM

(Persoonlijke) mail

Nieuwsbrief

Algemene bijeenkomst zoals mentorles

Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens

Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)

Anders, namelijk _____

[SELECTIE: ALLEEN ALS BIJ VRAAG NAAR SCHOOLEIGEN VOORSCHRIFTEN EEN VAN DE JA OPTIES]

Hoe worden leerlingen op de hoogte gehouden van de inhoud van schooleigen voorschriften voor schoolexamens?***Meer antwoorden mogelijk.***

- Openbare website van de school
- Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM
- (Persoonlijke) mail
- Nieuwsbrief
- Algemene bijeenkomst zoals mentorles
- Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens
- Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)
- Anders, namelijk _____

Hoe worden ouders op de hoogte gehouden van de inhoud van het PTA?***Meer antwoorden mogelijk.***

- Openbare website van de school
- Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM
- (Persoonlijke) mail
- Nieuwsbrief
- Algemene bijeenkomst zoals ouderavonden
- Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens
- Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)
- Anders, namelijk _____

[SELECTIE: ALLEEN ALS BIJ VRAAG NAAR TUSSENTIJDSE WIJZIGINGEN PTA EEN VAN DE JA OPTIES]

Hoe worden ouders op de hoogte gehouden van tussentijdse wijzigingen van het PTA?***Meer antwoorden mogelijk.***

- Openbare website van de school
- Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM
- (Persoonlijke) mail
- Nieuwsbrief
- Algemene bijeenkomst zoals ouderavonden
- Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens
- Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)
- Anders, namelijk _____

Hoe worden ouders op de hoogte gehouden van de inhoud van het examenreglement?***Meer antwoorden mogelijk.***

- Openbare website van de school
- Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM
- (Persoonlijke) mail
- Nieuwsbrief
- Algemene bijeenkomst zoals ouderavonden
- Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens
- Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)
- Anders, namelijk _____

[SELECTIE: ALLEEN ALS BIJ VRAAG NAAR SCHOOLEIGEN VOORSCHRIFTEN EEN VAN DE JA OPTIES]

Hoe worden ouders op de hoogte gehouden van de inhoud van schooleigen voorschriften voor schoolexamens?

Meer antwoorden mogelijk.

- Openbare website van de school
 Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM
 (Persoonlijke) mail
 Nieuwsbrief
 Algemene bijeenkomst zoals ouderavonden
 Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens
 Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)
 Anders, namelijk _____

In hoeverre bent u het eens met onderstaande stellingen over de wet- en regelgeving voor de schoolexamens?

	zeer oneens	een beetje oneens	niet eens / niet oneens	een beetje eens	zeer eens	weet niet
De Regeling Examenprogramma biedt ons voldoende houvast voor het bepalen van de inhoud van onze schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
De Regeling Examenprogramma geeft ons genoeg ruimte om eigen keuzes te maken voor wat betreft de inhoud van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
Het Examenbesluit biedt ons voldoende houvast voor het organiseren van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
Het Examenbesluit geeft ons genoeg ruimte om eigen keuzes te maken in de organisatie van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()

Hoe belangrijk vindt u de volgende doelen van het schoolexamen?

(verdeel 100 punten over de doelen, waarbij u meer punten toekent naarmate u het doel belangrijker vindt)

Mogelijkheid om onderdelen te examineren die vanuit onze eigen onderwijsvisie relevant zijn

Leerlingen voorbereiden op het centraal examen

Inhoud toetsen die niet in centraal examen aan de orde komt

Totale examen spreiden over langere periode (i.t.t. tot een centraal examen aan het eind)

Biedt de huidige regelgeving ruimte om de volgende doelen te realiseren?

	(1) totaal niet	(2)	(3) deels niet en deels wel	(4)	(5) volledig	weet niet
Mogelijkheid om onderdelen te examineren die vanuit onze eigen onderwijsvisie relevant zijn.	()	()	()	()	()	()
Leerlingen voorbereiden op het centraal examen.	()	()	()	()	()	()
Inhoud toetsen die niet in centraal examen	()	()	()	()	()	()

aan de orde komt.						
Totale examen spreiden over langere periode (i.t.t. tot een centraal examen aan het eind).	()	()	()	()	()	()

Ruimte voor toelichting

Wordt er toegezien op de wijze waarop de docenten hun taken met betrekking tot de schoolexamens uitvoeren en zo ja door wie?

- () Nee, dat gaat op basis van vertrouwen/professionele autonomie
 () Ja, dat gebeurt binnen de vaksecties
 () Ja, dat gebeurt door de examensecretaris
 () Ja, dat gebeurt door de directie
 () Anders, namelijk _____

Geef een rapportcijfer voor de mate betrokkenheid van de verschillende geledingen bij de kwaliteitsborging van de schoolexaminering?

Geef een hoger cijfer als de betrokkenheid groter is.

(1=zeer klein en 10=zeer groot)

	rapportcijfer
bestuur	
directie	
examensecretaris	
vaksecties	
docenten	

Is naar uw oordeel het systeem van kwaliteitsborging op uw school effectief?

Geef een rapportcijfer voor de effectiviteit van het systeem van kwaliteitsborging op uw school.

Info: Kwaliteitsborging is effectief wanneer de schoolexaminering aan wet- en regelgeving voldoet, procedures correct verlopen, de schoolexamens van voldoende niveau zijn en geleerd wordt van eerdere ervaringen.

Rapportcijfer: __

(1=totaal niet effectief en 10= volledig effectief)

Kunt u uw antwoord toelichten?

In welke onderdelen van het proces van schoolexaminering ziet u de grootste risico's op uw school?

Meer antwoorden mogelijk.

- () Ik zie geen risico's [UNIEK]
 [] Werken conform PTA en examenreglement

- Kwaliteit van inhoud van de schoolexamens
- Voldoen aan wet- en regelgeving (examenbesluit en examenprogramma)
- Afname van de schoolexamens
- Beoordeling examens door docenten
- Anders, namelijk _____

Kunt u uw antwoord toelichten?

7.4 Vragenlijst bovenbouwdocenten

ALGEMEEN

Heeft u naast uw lesgevende taken ook andere taken?

Meer antwoorden mogelijk.

- Teamleider/afdelingsleider
- Voorzitter sectie
- Anders nl,

Sinds wanneer bent u werkzaam als bovenbouwdocent op deze school?

____ (jaartal)

In welk examenvak / welke examenvakken geeft u les aan examenleerlingen?

Meer antwoorden mogelijk.

- Talen
- Exacte vakken
- Maatschappijvakken
- Kunst en lo
- Beroepsgerichte vakken vmbo, namelijk _____

[SELECTIE: Indien bij vak/vakken talen is aangekruist]

In welke taal/talen geeft u les aan examenleerlingen?

Meer antwoorden mogelijk.

- Nederlands
- Engels
- Duits
- Frans
- Latijn
- Grieks
- Arabisch
- Chinees
- Fries
- Italiaans
- Russisch
- Spaans
- Turks

[SELECTIE: Indien bij vak/vakken exacte vakken is aangekruist]

In welke exacte vakken geeft u les aan examenleerlingen?

Meer antwoorden mogelijk.

- Wiskunde
- Natuurkunde
- Scheikunde
- Biologie
- Algemene natuurwetenschappen
- Natuur, leven en technologie
- Informatica
- Informatietechnologie

[SELECTIE: Indien bij vak/vakken maatschappijvakken is aangekruist]

In welke maatschappijvakken geeft u les aan examenleerlingen?

Meer antwoorden mogelijk.

- Aardrijkskunde
- Economie
- Filosofie
- Geschiedenis
- Maatschappijkunde
- Maatschappijleer
- Maatschappijwetenschappen
- Management en organisatie

BELEID**Welke van onderstaande beschrijvingen past het beste bij uw school als het om toetsbeleid gaat?**

Info: Toetsbeleid is algemener dan PTA en/of examenreglement. Toetsbeleid betreft een visie, uitgangspunten en/of afspraken die binnen de school of vaksectie gehanteerd worden bij toetsing en examinering en beoogt het verhogen en borgen van het niveau en de kwaliteit van toetsen en beoordelen.

- () We hanteren als school een toetsbeleid, ons toetsbeleid staat beschreven in één document.
- () We hanteren als school een toetsbeleid, maar dat staat beschreven in allerlei verschillende documenten.
- () We hanteren als school een toetsbeleid, we hebben echter niet een uitgeschreven toetsbeleid, maar dit zit wel in de hoofden van directie en docenten zitten.
- () We hebben geen gedeeld toetsbeleid, maar docenten hanteren hun eigen visie en uitgangspunten ten aanzien van toetsen en schoolexamens.

Wat zijn elementen die in het toetsbeleid beschreven staan?**Meer antwoorden mogelijk.**

- [] Doel toetsen/schoolexamens
- [] Maximum aantal toetsen per vak
- [] Maximum aantal toetsen/schoolexamens per periode per leerling
- [] Hoeveelheid leerstof per toets/schoolexamen
- [] Ontwikkeling/aankoop toetsen/schoolexamens
- [] Organisatie rondom toetsen/schoolexamens
- [] Wijze van afname toetsen/schoolexamens
- [] Aantal herkansingsmogelijkheden
- [] Toelating tot herkansingen
- [] Vaststelling beoordeling toetsen/schoolexamens
- [] Evaluatie uitkomsten toetsen/schoolexamens
- [] Kwaliteitsborging toetsen/schoolexamens
- [] Toetsstof schoolexamens t.o.v. centrale examens
- [] Anders, namelijk _____

[selectie]

Door wie wordt dit toetsbeleid geformuleerd?**Meer antwoorden mogelijk.**

- [] Bestuur
- [] Directie
- [] Examensecretaris
- [] Afdelingen
- [] Vaksecties
- [] Docenten

[selectie]

Door wie wordt het toetsbeleid vastgesteld?

- () Het toetsbeleid is niet formeel vastgesteld
 () Door het bestuur
 () Door de directie
 () Anders, namelijk _____
 () Weet niet

Hanteert uw school naast PTA en examenreglement nog andere, schooleigen voorschriften voor de schoolexamens?

Meer antwoorden mogelijk.

- () Nee [UNIEK]
 [] Ja, op het terrein van de wijze van constructie van schoolexamens
 [] Ja, op het terrein van de wijze van afname van schoolexamens
 [] Ja, op het terrein van de vaststelling van de beoordeling van schoolexamens
 [] Ja, op het terrein van de evaluatie uitkomsten van schoolexamens
 [] Ja, op het terrein van de kwaliteitsborging van schoolexamens
 [] Ja, op het terrein van de toetsstof van schoolexamens ten opzichte van die centrale examens
 [] Anders, namelijk _____

ORGANISATIE

Welke rol heeft u zelf als docent bij de verschillende aspecten van schoolexaminering?

	Verantwoordelijk	Betrokken bij uitvoering	Weet niet	nvt
Opstellen examenreglementen				
Opstellen PTAs				
Controle of examenreglementen aan wettelijk eisen voldoen				
Controle of PTA's aan wettelijk eisen voldoen				
Communicatie over het schoolexamen naar leerlingen en ouders				
Communicatie over het schoolexamen naar docenten				
Procedure van toelating van kandidaten				
Constructie van schoolexamens				
Afname van schoolexamens				
Nemen van maatregelen bij onregelmatigheden				
Nakijken en beoordelen van schoolexamens				
Toelating kandidaten tot herkansing van schoolexamens				
Registratie van schoolexamenresultaten in BRON				
Geschillen over het schoolexamen				
Evaluatie van de schoolexaminering				
Kwaliteitsborging van de schoolexaminering				

Welke rol heeft uw vaksectie bij de verschillende aspecten van schoolexaminering?

	Verantwoordelijk	Betrokken bij uitvoering	Weet niet	nvt
Opstellen examenreglementen				
Opstellen PTAs				
Controle of examenreglementen aan wettelijk eisen voldoen				
Controle of PTA's aan wettelijk eisen voldoen				

Communicatie over het schoolexamen naar leerlingen en ouders				
Communicatie over het schoolexamen naar docenten				
Procedure van toelating van kandidaten				
Constructie van schoolexamens				
Afname van schoolexamens				
Nemen van maatregelen bij onregelmatigheden				
Nakijken en beoordelen van schoolexamens				
Toelating kandidaten tot herkansing van schoolexamens				
Registratie van schoolexamenresultaten in BRON				
Geschillen over het schoolexamen				
Evaluatie van de schoolexaminering				
Kwaliteitsborging van de schoolexaminering				

Is deze betrokkenheid van docenten en vaksectiesergens vastgelegd?

- () Ja namelijk op de volgende manier/in volgende document: _____
- () Gedeeltelijk, voor sommige aspecten of sommige functies (toelichting _____)
- () Nee, niet vastgelegd
- () Weet niet

In hoeverre zijn onderstaande uitspraken van toepassing op de (feitelijke) situatie op uw school?

Info: met schoolexaminering bedoelen we zowel het proces als de inhoud van de schoolexamens.

	dat is helemaal niet zo	dat is overwegend niet zo	dat is deels niet en deels wel zo	dat is overwegend wel zo	dat is helemaal zo	weet niet
Vaksecties op mijn school wisselen onderling informatie uit over de wijze waarop schoolexamens worden <u>ontwikkeld</u> .	()	()	()	()	()	()
Vaksecties op mijn school wisselen onderling informatie uit over de wijze waarop de schoolexamens worden <u>afgenomen</u> .	()	()	()	()	()	()
Vaksecties op mijn school wisselen onderling informatie uit over de wijze waarop de schoolexamens worden <u>beoordeeld</u> .	()	()	()	()	()	()
De examensecretaris/directie informeert nieuwe bovenbouwdocenten over de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
Kwaliteitsborging van de schoolexaminering brengt veel administratieve werkzaamheden met zich mee.	()	()	()	()	()	()
Er vindt jaarlijks een schoolbrede evaluatie plaats van het verloop van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
Er vindt jaarlijkse schoolbrede (schriftelijke en/of mondelinge) communicatie plaats over de	()	()	()	()	()	()

schoolexaminering en eventuele veranderingen daarin ten opzichte van voorgaande jaren.						
Informatie over de schoolexaminering krijgen nieuwe bovenbouwdocenten van hun collega's.	()	()	()	()	()	()
Er worden jaarlijks verbeteringen aangebracht in de schoolexaminering op basis van de schoolbrede evaluatie.	()	()	()	()	()	()
Docenten wisselen met collega's van andere scholen informatie uit over de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
Docenten van mijn school hebben de afgelopen twee schooljaren nascholing gevolgd gericht op de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
Mijn school werkt samen met andere scholen in het kader van de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
De administratieve werkzaamheden rondom het schoolexamen zijn noodzakelijk voor de kwaliteitsborging van de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()
De examensecretaris staat alleen in de zorg rondom een vlekkeloos verloop van de schoolexamens.	()	()	()	()	()	()
De MR geeft actief invulling aan zijn rol bij het instemmen met de inhoud van het PTA en examenreglement.	()	()	()	()	()	()
Op mijn school is draagvlak voor kwaliteitsborging van de schoolexaminering.	()	()	()	()	()	()

UITVOERING

Komt het voor dat er gedurende de geldigheidsduur van een PTA tussentijdse wijzigingen in het PTA plaatsvinden?

Meer antwoorden mogelijk.

Nee [UNIEK]

Ja, vanwege eerdere omissies en/of fouten die later worden ontdekt

Ja, vanwege examens die uitvallen en op een later moment worden ingepland of worden samengevoegd

Ja vanwege andere redenen, namelijk _____

Weet ik niet

Hoe worden leerlingen op de hoogte gehouden van de inhoud van het PTA?

Meer antwoorden mogelijk.

Openbare website van de school

Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM

(Persoonlijke) mail

Nieuwsbrief

Algemene bijeenkomst zoals mentorles

Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens

- Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)
- Anders, namelijk _____

[SELECTIE: ALLEEN ALS BIJ VRAAG NAAR TUSSENTIJDSE WIJZIGINGEN PTA EEN VAN DE JA OPTIES]

Hoe worden leerlingen op de hoogte gehouden van tussentijdse wijzigingen van het PTA?

Meer antwoorden mogelijk.

- Openbare website van de school
- Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM
- (Persoonlijke) mail
- Nieuwsbrief
- Algemene bijeenkomst zoals mentorles
- Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens
- Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)
- Anders, namelijk _____

Hoe worden leerlingen op de hoogte gehouden van de inhoud van het examenreglement?

Meer antwoorden mogelijk.

- Openbare website van de school
- Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM
- (Persoonlijke) mail
- Nieuwsbrief
- Algemene bijeenkomst zoals mentorles
- Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens
- Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)
- Anders, namelijk _____

[SELECTIE: ALLEEN ALS BIJ VRAAG NAAR SCHOOLEIGEN VOORSCHRIFTEN EEN VAN DE JA OPTIES]

Hoe worden leerlingen op de hoogte gehouden van de inhoud van schooleigen voorschriften voor schoolexamens?

Meer antwoorden mogelijk.

- () Niet van toepassing omdat wij geen schooleigen voorschriften hebben [UNIEK]
- Openbare website van de school
- Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM
- (Persoonlijke) mail
- Nieuwsbrief
- Algemene bijeenkomst zoals mentorles
- Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens
- Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)
- Anders, namelijk _____

Hoe worden ouders op de hoogte gehouden van de inhoud van het PTA?

Meer antwoorden mogelijk.

- Openbare website van de school
- Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM
- (Persoonlijke) mail
- Nieuwsbrief
- Algemene bijeenkomst zoals ouderavonden
- Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens
- Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)
- Anders, namelijk _____

[SELECTIE: ALLEEN ALS BIJ VRAAG NAAR TUSSENTIJDSE WIJZIGINGEN PTA EEN VAN DE JA OPTIES]

Hoe worden ouders op de hoogte gehouden van tussentijdse wijzigingen van het PTA?**Meer antwoorden mogelijk.**

- Openbare website van de school
 Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM
 (Persoonlijke) mail
 Nieuwsbrief
 Algemene bijeenkomst zoals ouderavonden
 Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens
 Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)
 Anders, namelijk _____

Hoe worden ouders op de hoogte gehouden van de inhoud van het examenreglement?**Meer antwoorden mogelijk.**

- Openbare website van de school
 Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM
 (Persoonlijke) mail
 Nieuwsbrief
 Algemene bijeenkomst zoals ouderavonden
 Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens
 Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)
 Anders, namelijk _____

[SELECTIE: ALLEEN ALS BIJ VRAAG NAAR SCHOOLEIGEN VOORSCHRIFTEN EEN VAN DE JA OPTIES]

Hoe worden ouders op de hoogte gehouden van de inhoud van schooleigen voorschriften voor schoolexamens?**Meer antwoorden mogelijk.**

- Niet van toepassing omdat wij geen schooleigen voorschriften hebben [UNIEK]
 Openbare website van de school
 Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM
 (Persoonlijke) mail
 Nieuwsbrief
 Algemene bijeenkomst zoals ouderavonden
 Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens
 Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)
 Anders, namelijk _____

Hoe belangrijk vindt u de volgende doelen van het schoolexamen?

(verdeel 100 punten over de doelen, waarbij u meer punten toekent naarmate u het doel belangrijker vindt)

Mogelijkheid om onderdelen te examineren die vanuit onze eigen onderwijsvisie relevant zijn

Leerlingen voorbereiden op het centraal examen

Inhoud toetsen die niet in centraal examen aan de orde komt

Totale examen spreiden over langere periode (i.t.t. tot een centraal examen aan het eind)

Biedt de huidige regelgeving ruimte om de volgende doelen te realiseren?

	(1) totaal niet	(2)	(3) deels niet en deels wel	(4)	(5) volledig	weet niet
Mogelijkheid om onderdelen te examineren die vanuit onze eigen onderwijsvisie relevant zijn.	()	()	()	()	()	()

Leerlingen voorbereiden op het centraal examen.	()	()	()	()	()	()
Inhoud toetsen die niet in centraal examen aan de orde komt.	()	()	()	()	()	()
Totale examen spreiden over langere periode (i.t.t. tot een centraal examen aan het eind).	()	()	()	()	()	()

Ruimte voor toelichting

Wordt er toegezien op de wijze waarop u als docent uw taken met betrekking tot de schoolexamens uitvoert en zo jaar door wie?

- () Nee, dat gaat op basis van vertrouwen/professionele autonomie
 () Ja, dat gebeurt binnen de vaksecties
 () Ja, dat gebeurt door de examensecretaris
 () Ja, dat gebeurt door de directie
 () Anders, namelijk _____

Geef een rapportcijfer voor de mate van betrokkenheid van de verschillende geledingen bij de kwaliteitsborging van de schoolexamens?

Geef een hoger cijfer als de betrokkenheid groter is.
 (1=zeer klein en 10=zeer groot)

	rapportcijfer
bestuur	
directie	
examensecretaris	
vaksecties	
docenten	

Is naar uw oordeel het systeem van kwaliteitsborging op uw school effectief?**Geef een rapportcijfer voor de effectiviteit van het systeem van kwaliteitsborging op uw school.**

Info: Kwaliteitsborging is effectief wanneer de schoolexaminering aan wet- en regelgeving voldoet, procedures correct verlopen, de schoolexamens van voldoende niveau zijn en geleerd wordt van eerdere ervaringen.

Rapportcijfer: __

(1=totaal niet effectief en 10= volledig effectief)

Kunt u uw antwoord toelichten?

In welke onderdelen van het proces van schoolexaminering ziet u de grootste risico's op uw school?**Meer antwoorden mogelijk.**

- () Ik zie geen risico's [UNIEK]
 [] Werken conform PTA en examenreglement
 [] Kwaliteit van inhoud van de schoolexamens
 [] Voldoen aan wet- en regelgeving (examenbesluit en examenprogramma)

- Afname van de schoolexamens
- Beoordeling examens door docenten
- Anders, namelijk _____

Kunt u uw antwoord toelichten?

7.5 Itemlijst gesprekken casestudies

INTERVIEWLEIDRAAD – SCHOOLLEIDERS

Kern van het gesprek met schoolleider/afdelingsleiders is:

- I. Wat is hun visie/opvatting is over kwaliteit van de schoolexaminering (proces en inhoud) op hun school?
- II. Wat doen zij om de kwaliteit van de schoolexaminering te borgen?

Aanleiding toelichten: VMBO Maastricht, adviescommissie door VO-raad in leven geroepen.

Interviewvragen

1. **Wat dacht u toen u over de situatie in Maastricht hoorde?**
 - Zou dat op meer scholen het geval kunnen zijn?
2. **Heeft u zicht op hoe de schoolexaminering op uw school verloopt?**
 - Hoe?
 - Uw rol/rol examensecretaris
 - Tevreden?
3. **Hoe wordt gezorgd dat de schoolexaminering goed verloopt?**
 - Uw rol/ rol examensecretaris
 - Rol toetsbeleid/PTA/examenreglement binnen schoolexaminering
 - Betrokkenheid van sl t.a.v. toetsbeleid, PTA/examenreglement
 - Controle of examenreglement/PTA aan wet- en regelgeving voldoet
 - Motief hanteren toetsbeleid
 - Hoe toetsbeleid vertaald naar PTA, examenreglement, schooleigen voorschriften
 - Communicatie over toetsbeleid/PTA/Examenreglement naar nieuwe docenten, ouders, lln.
 - Rol MR
4. **Gaat er wel eens iets mis rondom de schoolexamens? (Heeft u weleens voorkomen dat er iets misging omtrent de schoolexamens?)**
 - Wat?
 - Wie betrokken?
 - Hoe opgelost?
 - Zijn hier procedures voor/ gebeurt dit adhoc?
 - Liggen procedures op papier vast? Zijn procedures bekend?
5. **Hoe wordt toegezien op goede uitvoering van schoolexaminering?**
 - Denk aan onderdelen van proces van (constructie se t/m beoordeling toelating CE)
 - Verticale: controle door examensecretaris, teamleider, directie, bestuur, e.d. of
 - Horizontaal: 'controle' door collega's binnen/buiten school)

6. **Wordt geëvalueerd hoe schoolexaminering verloopt?**
 - Met wie?
 - Tussentijds
 - Einde schooljaar / volledige proces
 - Hoe ziet evaluatie eruit?
7. **Wat vindt u van het systeem van kwaliteitsborging op uw school?**
 - Effectief
 - Verbeterpunten?
8. **In welke onderdelen van het proces van schoolexaminering ziet u de grootste risico's**
9. **Hoe kijkt u aan tegen huidige wet- en regelgeving omtrent schoolexaminering?**
 - Knelpunten
 - Ruimte voor schooleigen invulling
10. **Wat is uw visie op nut en noodzaak van schoolexamen in kader van totale proces van toetsen en examens? / wat is belangrijkste bijdrage/toegevoegde waarde van schoolexamen als aanvulling op ce? Waarom?**

Aandachtspunt: Zijn er dingen verandert in(kwaliteitsborging van) schoolexaminering nav Maastricht?

Kernvragen waar we na gesprek beeld van willen hebben

- **Is kwaliteit van de schoolexaminering op deze school (proces van constructie tot en met vastleggen beoordelingen) iets van afzonderlijke docenten, van vaksecties, van teams of van de hele school (locatie)? Waarom?**
- **Hoe is intern toezicht op uitvoering procesonderdelen vormgegeven en waarom (verticaal: controle door examensecretaris, teamleider, directie, bestuur, e.d. en/of horizontaal: 'controle' door collega-docent, e.d.)?**
- **Wat is cultuur binnen organisatie als het om kwaliteitsborging examens gaat (open staan voor commentaar en kritiek, gericht op leren en verbeteren, zorgen dat alles conform Inspectie-eisen verloopt)?**
- **Wat zou een eventueel Inspectiebezoek einde vorig jaar aan deze school hebben opgeleverd aan belangrijkste verbeterpunten m.b.t. schoolexamens?**
- **Wat is visie op nut en noodzaak schoolexamen in kader van totale proces van toetsen en examens en hoe past huidige wet- en regelgeving daarbij?**

INTERVIEWLEIDRAAD - EXAMENSCRETARISSEN

Kern bij de examensecretarissen is hoe zij kwaliteit van proces schoolexamens op hun school borgen.

Aanleiding toelichten: VMBO Maastricht, adviescommissie door VO-raad in leven geroepen.

Interviewvragen

- 1. Kunt u wat meer vertellen over uzelf en uw rol als examensecretaris?**
 - Hoe lang al examensecretaris?
 - Waarom
 - Bent u enige?
 - Wat zijn uw taken?/voldoende tijd daarvoor?
 - Hoe wordt u ondersteund?
 - Heeft u opleiding gevolgd? Intervisie?

- 2. Hoe wordt hier op school gezorgd dat de schoolexaminering goed verloopt?**
 - Wat is uw rol daarin?
Wat is uw rol t.a.v. (verschillende onderdelen in proces):
 - kwaliteitsborging van constructie en beoordeling se? Heeft u zicht op hoe secties dat doen?
 - afname se? en zorgvuldigheid daarin?
 - Afhandelen van onregelmatigheden/bepalen herkansingen/ besluit toelating CE?
 - Gedeelde verantwoordelijkheid? Gevoel alleen ervoor te staan?
 - Cultuur: staat men open voor commentaar/kritiek, gericht op leren/verbeteren, zorgen dat alles conform inspectie-eisen verloopt?

 - Rol toetsbeleid/PTA/examenreglement binnen schoolexaminering
 - totstandkoming toetsbeleid, PTA/examenreglement
 - Controle of examenreglement/PTA aan wet- en regelgeving voldoet
 - Motief hanteren toetsbeleid
 - Hoe toetsbeleid vertaald naar PTA, examenreglement, schooleigen voorschriften
 - Communicatie over toetsbeleid/PTA/Examenreglement naar nieuwe docenten, ouders, lln.
 - Schoolspectief vragen t.a.v. PTA/reglement o.b.v. inzage vooraf:

- 3. Gaat er wel eens iets mis? (heeft u weleens voorkomen dat iets misging?)**
 - Wat?
 - Wie betrokken?
 - Hoe opgelost?
 - Zijn hier procedures voor/ gebeurt dit adhoc?
 - Liggen procedures op papier vast? Zijn procedures bekend?

- 4. Hoe wordt toegezien op goede uitvoering van schoolexaminering?**
 - Denk aan onderdelen van proces van (constructie se t/m beoordeling toelating CE)

- Verticale: controle door examensecretaris, teamleider, directie, bestuur, e.d. of
- Horizontaal: 'controle' door collega's binnen/buiten school)

5. Wordt geëvalueerd hoe schoolexaminering verloopt?

- Met wie?
- Tussentijds
- Einde schooljaar / volledige proces
- Hoe ziet evaluatie eruit?

6. Wat vindt u van het systeem van kwaliteitsborging op uw school?

- Effectief
- Verbeterpunten?

7. Wilt u tot slot nog iets kwijt aan ons over kwaliteitsborging van schoolexaminering op uw school of in het algemeen?

Kernvragen waar we na gesprek beeld van willen hebben

Hoe organiseert examensecretaris borging kwaliteit van het proces van schoolexamen op deze school (van constructie tot en met vastleggen beoordelingen) en hoe is samenwerking daarbij met docenten, directie en bestuur?

Hoe werkt intern toezicht op uitvoering procesonderdelen in de praktijk (verticaal: controle door examensecretaris, teamleider, directie, bestuur, e.d. en/of horizontaal: 'controle' door collega-docent, e.d.)?

Hoe ziet proces van kwaliteitsborging school examens er in de praktijk uit (evaluatie, PCDA?) en wat is de cultuur (open staan voor commentaar en kritiek, gericht op leren en verbeteren, zorgen dat alles conform Inspectie-eisen verloopt)?

Wat zou een eventueel Inspectiebezoek einde vorig jaar aan deze school hebben opgeleverd aan belangrijkste verbeterpunten m.b.t. schoolexamens?

INTERVIEWLEIDRAAD - DOCENTEN

Kern bij de docenten is hoe zij proces van schoolexamens uitvoeren en welke rol kwaliteit/toezicht daarin speelt.

Aanleiding toelichten: VMBO Maastricht, adviescommissie door VO-raad in leven geroepen.

Interviewvragen

1. **Kunt u uzelf voorstellen?**
 - Vak + neventaken
 - Aantal jaar ervaring in bovenbouw/met eindexamenklassen?
 - Aantal jaar werkzaam op deze school in bovenbouw?

2. **Kunt u kort iets vertellen over hoe het maken/constructie van de schoolexamens voor uw vak verloopt?** Doet u/uw collega dat alleen of samen? Wie controleert? alleen zaak van sectie of ook rol examensecretaris/directie? Rol PTA? dekking eindtermen?
3. **Kunt u iets vertellen over de afname van de schoolexamens voor uw vak? Wie bij betrokken?** Wie controleert? alleen zaak van sectie of ook rol examensecretaris/directie?
4. **Kunt u iets vertellen over hoe de beoordeling van de schoolexamens voor uw vak verloopt?** Wie betrokken? Wie controleert? alleen zaak van sectie of ook rol examensecretaris/directie?
5. **Kunt u iets vertellen over hoe bepaald wordt of IIn toets mag herkansen/inhalen?** Wie betrokken? Wie controleert? alleen zaak van sectie of ook rol examensecretaris/directie?

6. **Bent u tevreden over hoe de verschillende onderdelen van de schoolexamens verlopen?**

7. **Gaat er wel eens iets mis? (heeft u weleens voorkomen dat iets misging?)**
 - Wat?
 - Wie betrokken?
 - Hoe opgelost?
 - Zijn hier procedures voor/ gebeurt dit ad hoc?
 - Liggen procedures op papier vast? Zijn procedures bekend?

8. **Wordt geëvalueerd hoe schoolexaminering verloopt?**
 - Evalueer je jaarlijks met vakcollega's: vorm, inhoud, moeilijkheidsgraad, normering van schoolexamen-onderdelen?
 - Worden (n.a.v. evaluaties) aanpassingen in schoolexamens/PTA doorgevoerd?
 - Hoe wordt over aanpassingen gecommuniceerd?

9. **Wat is uw visie op het schoolexamen?**
 - Nut/noodzaak/ toegevoegde waarde tov CE?
 - Is er binnen uw vaksectie visie op rol/invulling schoolexamen?
 - Is er binnen school visie op toetsing/examinering , specifiek schoolexamens?

Kernvragen waar we na gesprek beeld van willen hebben

Hoe verloopt het proces van constructie opgaven tot en met vastleggen beoordelingen van schoolexamens (wat doen ze alleen, wat doen ze samen met sectie, wat doen ze met hele team, hoe kijken ze daar tegenaan)?

Hoe kijken docenten aan tegen kwaliteitsborging schoolexamens en hebben ze idee dat daarover voldoende en actief informatie wordt gedeeld?

Hoe gaat intern toezicht op uitvoering in zijn werk (verticaal: controle door examensecretaris, teamleider, directie, bestuur, e.d. of horizontaal: 'controle' door collega-docent, e.d.)?

Hoe wordt er door docenten (individueel of gezamenlijk) geëvalueerd of geleerd van proces schoolexamens?

Wat zou een eventueel Inspectiebezoek einde vorig jaar aan deze school hebben opgeleverd aan belangrijkste verbeterpunten m.b.t. schoolexamens?

7.6 Analyses en responsanalyse enquête

We hebben bij vier groepen actoren in de enquête gegevens verzameld. Om te voorkomen dat de presentatie daarvan erg overzichtelijk wordt, hebben we bij de analyse van de antwoorden op de vragen steeds gekeken of de antwoorden verschillen tussen actoren van de onderscheiden schoolsoorten (havo/vwo versus vmbo) en grootteklassen (kwartielen per schoolsoort). Wanneer daar namelijk geen verschillen tussen zijn, kunnen eenvoudig de totale uitkomsten gepresenteerd worden (zonder dat er uitgesplitst hoeft te worden of er gewogen moet worden). We hebben de verschillen tussen schoolsoort en grootte steeds getoetst. We hebben daarbij een significantieniveau van 5% aangehouden: wanneer de kans dat verschillen aan toevallige steekproeffluctuaties toegeschreven kunnen worden, kleiner is dan 0,05, interpreteren we bijvoorbeeld een afwijking tussen havo/vwo-directeuren en vmbo-directeuren als inhoudelijk relevant.

Van het overgrote deel van de gevonden uitkomsten blijkt vervolgens dat die niet (significant) van elkaar verschillen. We hechten daar dus inhoudelijk geen waarde aan. Verder is bij enkele wel significante verschillen geen reden te bedenken waarom er verschillen zijn. Deels kan dat het geval zijn doordat bij er grote aantallen toetsen er vals positieve verschillen opduiken. Immers 1 op de 20 afwijkingen zal bij een grens van 5% alsnog onterecht als significant worden aangemerkt. In de gevallen waarin er een significant verschil tussen omvang of schoolsoort is gevonden dat goed te interpreteren bleek, hebben we dat vermeld bij de tabeluitkomsten.

Ondanks het feit dat er nauwelijks verschillen zijn in de enquête-uitkomsten binnen groepen presenteren we hier voor de volledigheid de respons van de directeuren, examensecretarissen en docenten naar schoolsoort (havo/vwo versus vmbo). Voor de besturen hebben we dat achterwege gelaten omdat zij nagenoeg allemaal over beide schoolsoorten rapporteren.

Tabel 7.1 Respons naar schoolsoort

Schoolsoort (afdeling)	Steekproefkader	Directie	Examensecretaris	Bovenbouw-docenten
havo/vwo	38.3%	38.2%	26.8%	32.5%
vmbo	61.7%	61.8%	73.7%	67.5%
totaal %	100%	100%	100%	100%
Totaal absoluut	1451	144	97*	305*

*van een aantal van de examensecretarissen en docenten ontbreken achtergrondgegevens

We zien in de tabel (7.1) dat de directieleden een bijna perfecte afspiegeling vormen van de populatie voor zover het schoolsoort betreft. Bij docenten is dat al wat minder maar vooral bij examensecretarissen zien we een oververtegenwoordiging van vmbo-afdelingen. Vanwege het feit dat er in de uitkomsten geen significante verschillen tussen de schoolsoorten bleken, hebben we geen weging toegepast.

In tabel 7.1a geven we een overzicht van de respons van de verschillende actoren op het niveau van afdelingen. Besturen hebben niet specifiek de vragenlijst over één afdeling beantwoord maar over alle afdelingen. Wanneer zij hebben gerespondeerd, is dat bij alle afdelingen in de steekproef als respons meegeteld. Van het totaal zijn er 30 afdelingen waar we antwoorden hebben van alle 4 actoren. Voor de overige afdeling is het nogal een lappendeken waarbij we voor ruim de helft van de afdelingen maximaal 2 actoren hebben. Dit maakt het een lastige opgave om op het niveau van afdelingen analyses uit te gaan voeren over de interne consistentie van antwoorden tussen actoren. Onduidelijk is in hoeverre het hier een selectieve groep betreft en het aantal docenten verschilt ook nog eens tussen de afdelingen.

Tabel 7.1a Responscombinaties per afdeling

docent	examensecretaris	directie	bestuur	aantal	Percentage
docent				1	0,4%
	examensecretaris			4	1,8%
docent	examensecretaris			5	2,2%
		directie		26	11,6%
docent		directie		7	3,1%
	examensecretaris	directie		6	2,7%
docent	examensecretaris	directie		24	10,7%
			bestuur	65	28,9%
docent			bestuur	2	0,9%
	examensecretaris		bestuur	2	0,9%
docent	examensecretaris		bestuur	3	1,3%
		directie	bestuur	18	8,0%
docent		directie	bestuur	21	9,3%
	examensecretaris	directie	bestuur	11	4,9%
docent	examensecretaris	directie	bestuur	30	13,3%
totaal afdelingen				225	100%

7.7 Tabellen enquête

Tabel 7.2 Wie formuleert toetsbeleid?

	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Bestuur	11%	11%	7%
Directie	72%	80%	70%
Examensecretaris	66%	55%	62%
Afdelingen	46%	34%	31%
Vaksecties	65%	71%	71%
Docenten	41%	40%	44%
N	112	92	276

Tabel 7.3 Wie stelt toetsbeleid vast?*

	Bestuurders	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Het toetsbeleid is niet formeel vastgesteld	5%	7%	9%	3%
Door het bestuur	8%	13%	5%	8%
Door de directie	57%	35%	65%	56%
Anders, namelijk	10%	41%	15%	10%
Weet niet	2%	5%	5%	24%
N	80	112	92	275

*verschillen tussen respondentgroepen significant $p < 0.01$

Tabel 7.4 Bij welke personen is de verantwoordelijkheid voor de verschillende aspecten van de schoolexaminering op uw school belegd? (Directie)

N=144	Bestuur	Directie	Team/afdelingsleider	Examensecretaris	Vaksectie	Docent	Administratie	Examenco commissie	Extern(en)	Mentor
Opstellen examenreglement	8%	45%	11%	25%	0%	0%	0%	10%	1%	0%
Opstellen (vak-)PTA	0%	9%	8%	5%	71%	5%	0%	2%	0%	0%
Controle of examenreglement aan wettelijk eisen voldoet	14%	35%	7%	36%	1%	0%	1%	0%	7%	0%
Controle of PTA aan wettelijk eisen voldoet	5%	25%	16%	41%	5%	1%	0%	9%	0%	0%
Communicatie over het schoolexamen naar docenten	0%	10%	28%	57%	2%	0%	0%	3%	0%	0%
Communicatie over het schoolexamen naar	0%	15%	38%	38%	0%	0%	2%	0%	0%	3%

leerlingen en ouders										
Procedure van toelating van kandidaten	2%	20%	31%	32%	0%	0%	2%	11%	0%	1%
Constructie van schoolexamens	0%	4%	7%	11%	59%	12%	0%	2%	0%	0%
Afname van schoolexamens	1%	11%	17%	36%	11%	19%	2%	3%	0%	0%
Nemen van maatregelen bij onregelmatigheden	1%	47%	21%	7%	1%	0%	0%	23%	0%	0%
Nakijken en beoordelen van schoolexamens	0%	2%	26%	72%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Toelating kandidaten tot herkansing schoolexamens	0%	14%	26%	33%	2%	11%	0%	14%	0%	0%
Registratie van schoolexamenresultaten in BRON	1%	5%	1%	36%	2%	6%	41%	2%	1%	0%
Evaluatie schoolexamens op toetsniveau	0%	5%	13%	4%	47%	25%	0%	2%	0%	0%
Evaluatie schoolexamens op vakniveau	0%	8%	13%	0%	65%	11%	0%	1%	0%	0%
Evaluatie schoolexamens op schoolniveau	0%	50%	22%	3%	7%	4%	0%	8%	0%	0%

Tabel 7.5 Bij welke personen is de verantwoordelijkheid voor de verschillende aspecten van de schoolexaminering op uw school belegd? (Examensecretarissen)

N=123	Bestuur	Directie	Team/afdelingsleider	Examensecretaris	Vaksectie	Docent	Administratie	Examenco commissie	Extern(en)	Mentor
Opstellen examenreglement	7%	45%	7%	27%	1%	0%	0%	13%	1%	0%
Opstellen (vak-)PTA	1%	4%	7%	6%	66%	11%	1%	3%	0%	0%
Controle of examenreglement aan wettelijk eisen voldoet	9%	41%	6%	29%	1%	1%	0%	10%	2%	0%
Controle of PTA aan wettelijk eisen voldoet	4%	30%	14%	29%	7%	2%	0%	8%	2%	0%
Communicatie over het schoolexamen naar docenten	0%	9%	27%	57%	1%	0%	2%	3%	0%	0%
Communicatie over het schoolexamen naar leerlingen en ouders	0%	9%	35%	43%	0%	0%	3%	3%	0%	4%
Procedure van toelating	8%	22%	37%	22%	0%	1%	2%	10%	0%	0%

van kandidaten										
Constructie van schoolexamens	0%	6%	11%	7%	56%	13%	0%	4%	0%	0%
Afname van schoolexamens	1%	7%	20%	30%	14%	24%	1%	3%	0%	0%
Nemen van maatregelen bij onregelmatigheden	1%	41%	16%	15%	0%	0%	0%	26%	0%	0%
Nakijken en beoordelen van schoolexamens	1%	1%	0%	0%	25%	72%	0%	0%	0%	0%
Toelating kandidaten tot herkansing schoolexamens	0%	6%	37%	28%	1%	11%	2%	12%	0%	1%
Registratie van schoolexamenresultaten in BRON	2%	3%	2%	28%	0%	4%	57%	2%	2%	0%
Evaluatie schoolexamens op toetsniveau	0%	7%	11%	2%	54%	20%	0%	1%	1%	0%
Evaluatie schoolexamens op vakniveau	1%	7%	8%	0%	68%	13%	0%	0%	1%	0%
Evaluatie schoolexamens op schoolniveau	2%	42%	29%	2%	7%	3%	0%	6%	1%	0%

Tabel 7.6 Welke personen zijn betrokken bij de uitvoering van de verschillende aspecten van de schoolexaminering op uw school? (directie)

N=144	Bestuur	Directie	Team/afdelingsleider	Examenssecretaris	Vaksectie	Docent	Administratie	Examenco commissie	Extern(en)	Mentor
Opstellen examenreglement	22%	68%	51%	79%	15%	13%	19%	29%	10%	10%
Opstellen (vak-)PTA	10%	19%	37%	53%	93%	56%	16%	15%	9%	10%
Controle of examenreglement aan wettelijk eisen voldoet	21%	60%	42%	75%	13%	10%	13%	23%	9%	9%
Controle of PTA aan wettelijk eisen voldoet	17%	47%	48%	74%	31%	16%	12%	22%	9%	9%
Communicatie over het schoolexamen naar docenten	9%	30%	60%	79%	16%	13%	24%	17%	9%	10%
Communicatie over het schoolexamen naar leerlingen en ouders	9%	31%	64%	64%	13%	16%	31%	17%	9%	21%
Procedure van toelating van kandidaten	10%	34%	62%	67%	10%	16%	19%	24%	9%	12%

Constructie van schoolexamens	9%	13%	23%	29%	78%	60%	12%	13%	9%	9%
Afname van schoolexamens	9%	19%	52%	63%	37%	68%	24%	18%	11%	10%
Nemen van maatregelen bij onregelmatigheden	12%	74%	58%	60%	13%	20%	11%	39%	9%	15%
Nakijken en beoordelen van schoolexamens	9%	9%	12%	11%	68%	92%	10%	10%	9%	9%
Toelating kandidaten tot herkansing schoolexamens	9%	29%	58%	69%	17%	28%	18%	28%	9%	11%
Registratie van schooexamenresultaten in BRON	10%	18%	19%	53%	13%	22%	64%	15%	10%	9%
Evaluatie schoolexamens op toetsniveau	9%	21%	30%	22%	78%	69%	11%	13%	9%	9%
Evaluatie schoolexamens op vakniveau	10%	25%	35%	22%	88%	62%	11%	12%	9%	9%
Evaluatie schoolexamens op schoolniveau	13%	62%	58%	39%	49%	35%	10%	17%	9%	9%

Tabel 7.7 Welke personen zijn betrokken bij de uitvoering van de verschillende aspecten van de schoolexaminering op uw school? (Examensecretarissen)

N=146	Bestuur	Directie	Team/afdelingsleider	Examensecretaris	Vaksectie	Docent	Administratie	Examenco commissie	Extern(en)	Mentor
Opstellen examenreglement	28%	68%	53%	85%	24%	21%	24%	41%	21%	18%
Opstellen (vak-)PTA	19%	24%	42%	51%	88%	68%	27%	27%	19%	18%
Controle of examenreglement aan wettelijk eisen voldoet	27%	63%	42%	75%	23%	21%	22%	32%	20%	18%
Controle of PTA aan wettelijk eisen voldoet	23%	54%	44%	70%	34%	25%	21%	29%	20%	18%
Communicatie over het schoolexamen naar docenten	18%	27%	64%	76%	25%	20%	25%	25%	18%	21%
Communicatie over het schoolexamen naar leerlingen en ouders	18%	29%	66%	66%	23%	29%	29%	24%	18%	29%
Procedure van toelating van kandidaten	18%	37%	71%	53%	20%	22%	27%	30%	18%	21%
Constructie van schoolexamens	18%	25%	30%	33%	79%	63%	19%	21%	18%	18%

Afname van schoolexamens	18%	21%	51%	52%	47%	70%	30%	23%	20%	19%
Nemen van maatregelen bij onregelmatigheden	19%	63%	65%	62%	20%	29%	18%	49%	18%	21%
Nakijken en beoordelen van schoolexamens	18%	18%	19%	20%	70%	91%	18%	19%	18%	19%
Toelating kandidaten tot herkansing schoolexamens	18%	27%	68%	58%	23%	36%	24%	34%	18%	21%
Registratie van schoolexamenresultaten in BRON	20%	22%	26%	53%	19%	22%	81%	25%	21%	18%
Evaluatie schoolexamens op toetsniveau	18%	27%	35%	27%	77%	69%	18%	20%	19%	19%
Evaluatie schoolexamens op vakniveau	19%	29%	45%	27%	84%	63%	18%	20%	19%	19%
Evaluatie schoolexamens op schoolniveau	19%	57%	64%	36%	54%	45%	18%	26%	19%	19%

Tabel 7.8 Welke rol heeft uw bestuur heeft bij de verschillende aspecten van schoolexaminering?

N=99	Verantwoordelijk	Betrokken bij uitvoering	Geen van beide	Weet niet
Opstellen examenreglementen	65%	11%	33%	3%
Opstellen PTAs	35%	17%	55%	4%
Controle of examenreglementen aan wettelijk eisen voldoen	68%	16%	25%	3%
Controle of PTA's aan wettelijk eisen voldoen	52%	21%	38%	3%
Communicatie over het schoolexamen naar leerlingen en ouders	21%	11%	76%	3%
Communicatie over het schoolexamen naar docenten	19%	11%	77%	3%
Procedure van toelating van kandidaten	33%	10%	63%	3%
Constructie van schoolexamens	15%	7%	84%	3%
Afname van schoolexamens	22%	7%	77%	3%
Nemen van maatregelen bij onregelmatigheden	46%	39%	29%	3%
Nakijken en beoordelen van schoolexamens	15%	7%	84%	3%
Toelating kandidaten tot herkansing van schoolexamens	18%	9%	8%	3%
Registratie van schoolexamenresultaten in BRON	41%	18%	49%	3%
Geschillen over het schoolexamen	56%	42%	19%	3%
Evaluatie van de schoolexaminering	41%	24%	44%	3%
Kwaliteitsborging van de schoolexaminering	55%	26%	28%	3%

Tabel 7.9 Welke rol heeft u zelf als docent bij de verschillende aspecten van schoolexaminering?

N=351	Verantwoordelijk	Betrokken bij uitvoering	Geen van beide	Weet ik niet
Opstellen examenreglementen	1%	27%	61%	11%
Opstellen PTAs	70%	48%	2%	0%
Controle of examenreglementen aan wettelijk eisen voldoen	7%	23%	56%	15%
Controle of PTA's aan wettelijk eisen voldoen	21%	42%	34%	8%
Communicatie over het schoolexamen naar leerlingen en ouders	16%	54%	32%	4%
Communicatie over het schoolexamen naar docenten	11%	4%	46%	7%
Procedure van toelating van kandidaten	4%	28%	60%	10%
Constructie van schooexamens	53%	47%	14%	3%
Afname van schooexamens	47%	65%	5%	0%
Nemen van maatregelen bij onregelmatigheden	15%	56%	32%	5%
Nakijken en beoordelen van schooexamens	85%	36%	1%	0%
Toelating kandidaten tot herkansing van schooexamens	19%	57%	28%	4%
Registratie van schooexamenresultaten in BRON	9%	12%	60%	21%
Geschillen over het schooexamen	3%	32%	52%	14%
Evaluatie van de schooexaminering	23%	58%	21%	6%
Kwaliteitsborging van de schooexaminering	24%	54%	22%	11%

Tabel 7.10 Welke rol heeft uw vaksectie bij de verschillende aspecten van schooexaminering?

N=333	Verantwoordelijk	Betrokken bij uitvoering	Geen van beide	Weet ik niet
Opstellen examenreglementen	3%	31%	55%	12%
Opstellen PTAs	80%	38%	2%	1%
Controle of examenreglementen aan wettelijk eisen voldoen	11%	28%	49%	16%
Controle of PTA's aan wettelijk eisen voldoen	29%	43%	26%	11%
Communicatie over het schooexamen naar leerlingen en ouders	14%	48%	36%	8%
Communicatie over het schooexamen naar docenten	18%	45%	34%	8%
Procedure van toelating van kandidaten	5%	30%	55%	13%
Constructie van schooexamens	59%	42%	13%	4%
Afname van schooexamens	48%	58%	9%	3%
Nemen van maatregelen bij onregelmatigheden	16%	44%	39%	8%
Nakijken en beoordelen van schooexamens	74%	41%	5%	2%
Toelating kandidaten tot herkansing van schooexamens	15%	49%	35%	9%
Registratie van schooexamenresultaten in BRON	9%	12%	59%	23%

Geschillen over het schoolexamen	5%	35%	45%	18%
Evaluatie van de schoolexaminering	33%	58%	14%	8%
Kwaliteitsborging van de schoolexaminering	32%	52%	18%	11%

Tabel 7.11 Is deze betrokkenheid van docenten en vaksectie / verschillende personen ergens vastgelegd?

	Bestuurders	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Ja vastgelegd in documentatie	45%	28%	18%	18%
Gedeeltelijk, voor sommige aspecten of sommige functies	31%	47%	47%	15%
Nee, niet vastgelegd	17%	15%	20%	21%
Weet niet	5%	11%	15%	46%
N	96	131	119	330

Tabel 7.12 Hoe worden leerlingen op de hoogte gehouden van de inhoud van het PTA?

	Examensecretarissen	Docenten
Openbare website van de school	68%	67%
Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM	53%	51%
(Persoonlijke) mail	48%	30%
Nieuwsbrief	14%	15%
Algemene bijeenkomst zoals mentorles	70%	69%
Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens	54%	41%
Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)	34%	41%
Anders, namelijk	15%	17%
N	113	316

Tabel 7.13 Hoe worden leerlingen op de hoogte gehouden van tussentijdse wijzigingen in het PTA?

	Examensecretarissen	Docenten
Openbare website van de school	43%	32%
Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM	43%	42%
(Persoonlijke) mail	72%	56%

Nieuwsbrief	10%	13%
Algemene bijeenkomst zoals mentorles	46%	44%
Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens	13%	10%
Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)	33%	47%
Anders, namelijk	11%	18%
N	89	132

Tabel 7.14 Hoe worden leerlingen op de hoogte gehouden van de inhoud van het examenreglement?

	Examensecretarissen	Docenten
Openbare website van de school	72%	64%
Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM	38%	40%
(Persoonlijke) mail	30%	32%
Nieuwsbrief	14%	15%
Algemene bijeenkomst zoals mentorles	65%	65%
Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens	48%	44%
Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)	19%	29%
Anders, namelijk	10%	11%
N	113	313

Tabel 7.15 Hoe worden leerlingen op de hoogte gehouden van de inhoud van schooleigen voorschriften voor schoolexamens?

	Examensecretarissen	Docenten
Openbare website van de school	58%	48%
Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM	45%	40%
(Persoonlijke) mail	44%	37%
Nieuwsbrief	9%	19%
Algemene bijeenkomst zoals mentorles	73%	73%
Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens	52%	40%
Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)	36%	38%
Anders, namelijk	9%	11%
N	66	167

Tabel 7.16 Hoe worden ouders op de hoogte gehouden van de inhoud van het PTA?

	Examensecretarissen	Docenten
Openbare website van de school	70%	66%
Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM	39%	37%
(Persoonlijke) mail	37%	32%
Nieuwsbrief	22%	21%
Algemene bijeenkomt zoals ouderavond	65%	70%
Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens	39%	34%
Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)	14%	20%
Anders, namelijk	9%	10%
N	113	311

Tabel 7.17 Hoe worden ouders op de hoogte gehouden van tussentijdse wijzigingen van het PTA?

	Examensecretarissen	Docenten
Openbare website van de school	48%	36%
Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM	34%	28%
(Persoonlijke) mail	68%	51%
Nieuwsbrief	18%	25%
Algemene bijeenkomt zoals ouderavond	17%	21%
Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens	11%	14%
Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)	14%	17%
Anders, namelijk	9%	19%
N	88	130

Tabel 7.18 Hoe worden ouders op de hoogte gehouden van de inhoud van het examenreglement?

	Examensecretarissen	Docenten
Openbare website van de school	72%	65%
Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM	33%	37%
(Persoonlijke) mail	32%	29%
Nieuwsbrief	18%	21%
Algemene bijeenkomt zoals ouderavond	63%	66%
Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens	33%	33%
Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)	13%	16%

Anders, namelijk	6%	9%
N	112	311

Tabel 7.19 Hoe worden ouders op de hoogte gehouden van de inhoud van schooleigen voorschriften voor schoolexamens?

	Examensecretarissen	Docenten
Openbare website van de school	56%	52%
Intranet of via bijvoorbeeld Magister of SOM	37%	35%
(Persoonlijke) mail	34%	32%
Nieuwsbrief	11%	26%
Algemene bijeenkomst zoals ouderavond	66%	67%
Speciale bijeenkomsten rondom schoolexamens	40%	33%
Persoonlijke informatie overdracht (gesprek)	17%	20%
Anders, namelijk	3%	11%
N	65	165

Tabel 7.20 Mate van betrokkenheid bij schoolexamen (1 'zeer klein' tot 10 'zeer groot')*

	Bestuurders	Directie	Examen secretarissen	Docenten
Bestuur	5,3	4,4	3,6	3,8
Directie	7,8	7,4	7,0	6,4
Examensecretarissen	9,9	8,3	7,7	7,6
Vaksecties	7,8	7,5	7,9	8,1
Docenten	7,9	7,6	8,1	8,5
N	93	123-125	107	285-298

*verschillen tussen respondentgroepen significant $p < 0.01$

Directieleden die veel waarde toekennen aan schoolexamen vanwege het kunnen toetsen van inhoud die niet in centraal examen aanbod komt, scoren hun eigen betrokkenheid wat lager in ($r = -0.24$, $p < 0,01$). Voor examensecretarissen maakt dit niet uit. Ook docenten die veel waarde toekennen aan schoolexamen vanwege het kunnen toetsen van inhoud die niet in centraal examen aanbod komt, scoren de betrokkenheid van directieleden wat lager in ($r = -0.14$, $p < 0,05$). Docenten die veel waarde toekennen aan schoolexamen vanwege het voorbereiden op het centraal examen, scoren de betrokkenheid van directieleden en examensecretarissen hoger in (resp. $r = 0.16$, $p < 0,01$; $r = -0.25$, $p < 0,05$).

Verder blijkt als examensecretaris teamleider of afdelingsleider is de betrokkenheid van bestuur hoger wordt ingeschat dan wanneer de examensecretaris docent is ($p < 0.05$).

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht
t 030 230 60 90 | f 030 230 60 80
info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, 29 november 2018

In opdracht van Commissie Kwaliteitsborging Schoolexaminering

Met medewerking van Benjamin Bremer, Marleen Kieft, Ditte Lockhorst en Anke
Suijkerbuijk